

Новый Час

БІТВА ЗА КРЭМЛЬ

Стр. 28

ЯК КОШТЫ ГРЫЗУЦЬ ЗАРОБКІ

Україні немає грошей, і які не хутка з'являються. Нават з уліком расійських і «єуразійських» кредитів

Cap. 5

ГЕНЫ ВАСІЛЯ ШАРАНГОВІЧА

Летась Васіль Шарагновіч презентаваў мне кнігу ўспамінаў «Ген жыцця». А ў гэтым годзе я запісаў яго аповед пра галоўныя складнікі, што вызначылі яго лёс

Cap. 30–31

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Стар. 9–24

ISSN 2218-2144

ЧЫТАЙЦЕ

У НАСТУПНЫМ НУМАРЫ!

УЛАДЗІМІР МАЦКЕВІЧ

Нарыс Аляксандра Тамковіча з цыклу «Трэці сектар у асбахах»

ПАДІТЭКАНОМІКА

КРАХ ЭКАНАМІЧНАЙ СІСТЭМЫ

Вольга ХВОИН

Эканамічна палітыка кірауніцтва краіны прывяла да боек пад абменнымі пунктамі валют. Напал эмоцый на глебе жадання набыць валюту канстатаўала нават МУС, заявіўшы, што трэба ўзмакніць каля абменных пунктаў ахову. Афіцыйна дэвальваваць беларускі рубель улады адмаўляюцца, але за іх гэта ўжо даўно зрабілі людзі. У разліках прымаліца не курс Нацбанка, а намнога большы. Долар можна купіць-прадаць па 3 800 і вышэй, еўра — пачынаючы ад 4 900 рублёў. Праўда, аперацыі гэтыя праводзяцца не банкі, а фірмы, якія прадаюць тавары і послугі, і самі плюзі.

Нацбанк і юрад, каб разруліць ситуацыю, планавалі ўвесці на валютна-фондавай біржы дадатковую сесію, дзе курсы валют будуць вызначацца на аснове попыту і прапановы. Але праз тыдзень Нацыянальны банк апублікаваў афіцыйнае паведамленне, у якім гаворыцца, што «цяпер няма неабходнасці ўводзіць дадатковую сесію на таргах ААТ «Беларуская валюта-фондавая біржа». Адкрыццё альтэрнатывных па адносінах да асноўнай сесіі таргоў патрабуе выканання значнай падрыхтоўчай працы тэхнічнага характару, а таксама стварэння ўсіх умоў, неабходных для ўстойлівага і эфектыўнага функцыянавання дадатковай сесіі». Такі шанец быў паглядзець на рэальны курс беларускага рубля! Праўда, пасля першага дня таргоў наўрад ці ўжо можна было б гаварыць, што не

ўсё так страшна і сітуацыя пад
кантролем.

Чыноўнікі працягваюць запэўніваць, што ў дэфіцыце валюты вінаватыя самі беларусы, якія скупляюць долары і еўра пад аманальнымі ціскам.

Урад ужо не можа хаваць высокіх коштагаў. Міністр эканомікі Мікалай Снапкоў заявіў, што Мінэканомікі Беларусі пералічвае прагноз інфляцыі на 2011 год. «Мы цяпер новы прагноз лічым. Інфляцыя ўжо пераваліла за прагнозны ўзровень, хоць база інфляцыі без уліку энергетыкі і імпартуемых харчовых тавараў складае 3,6–3,7%, — сказаў Мікалай Снапкоў.

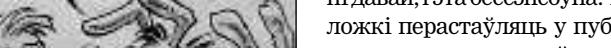
— Цяпер мы праводзім разлікі, мы не хацелі б памыліцца яшчэ раз. Пры гэтым асноўнымі фактарамі, якія мы выкарыстоўваем у разліках, з'яўляюцца тыя, наколькі Нацбанк вызначыць раўнаважны курс, а таксама тое, наколькі сціск выдаткаў бюджету дазволіць выкананець параметры ВУП. Пакуль мы канчаткова ні на першае, ні на другое пытанне адказаць не можам. Тыя сцэнары, якія мы пад-

лічваєм, нам пакуль не хацелася б афішаваць».

Прем'єр-міністр Михаїл Мясіковіч на пасяджэнні Савета міністраў дамаляваў карціну, сказаўшы пра 1% прыцягнутых замежных інвестыцый ад гадавага плану. За першы квартал

З краіны збягаюць імпартёры. Вытворцы падвышоўшы кошты на тавары, што вырабляюцца з сывравіны, якая пастаўляецца ў краіну. Экспарцёры, як перадае Інтэрфакс, прапануюць валюту на пазабіржавым рынку па завышаных курсах (хаця цягам апошняга месяца гэтым наўрад ці здзівіш людзей, занятых у бізнесе). «Мы выдатна разумеем, што акрамя курсу Нацбанка ёсьць яшчэ і курс пазабіржавы. І сёння там лічбы вельмі высокія, і яны ў прынцыпе не дазваляюць нам купляць валюту, каб разлічыцца з замежнымі партнёрамі. Мы і не купляем, таму што гэта будзе проста спусташэннем для кампаніі купляць валюту па тых спекулятыўных курсах, якія на сёння пропануюцца. Чым даўжэй гэтая незразумелая сіту-

— Т ДАБРАБЫТУ НАВІДАВОКУ:
НВІЙ БІЛСЯ ЗА ПУСТЫЯ
ЭЛЬКІ, А ЗАРАЗ — ЗА ВАЛЮТУ!

Цяпер кіраўніцтва краіны чакае расійскага крэдыта. «На Захадзе нам ужо няма чаго рабіць, 19 снежня апошні шлях туды з дапамогаю расійскіх спецъялісташ быў адрезаны. У беларусаў застаўся толькі адзін вектар — крамлёўскі. І Лукашэнку варты было б зварнуцца наўпрост да Пуціна з просьбай даць грошы пару месяцаў таму. На той момант любімы беларускім народам Лукашэнка пaeaхаў бы да любімага расійскім народам Пуціна і патрасіў на шчырае сяброўства мільярды тры. Думаю, гэтыя грошы б далі пад пзу́ны абавязальніцтвы аддаць частку ўласнасці. А беларускаму народу ўласнасць не патрабная, іх задавальняе тое, што ёсць. Працавалі б на расіян ці турак — гэта наша псіхалагічная адметнасць, — то навошта перашкоджаны» — разгажае Зайко.

ФАКТЫ, ПАДЗЕІ, ЛЮДЗІ

2

▶ суды

АГЕНТ ЦІ МІНАК?

Таццяна ШАПУЦЬКА

27 красавіка на лаву падсудных селі гісторык-архівіст Зміцер Дрозд, гродзенскі маладафронтавец Алеся Кіркевіч, сябра кампаніі «Гавары праўду» Павал Вінаградаў, праграміст Андрэй Пратасеня і беспрацоўны Уладзімір Хамічэнка.

Апошняга праз дзвінія паводзіны на плошчы Незалежнасці журналісты назвалі «агентам Навушнікам». Нагадаем, фотакамеры зафіксавалі, як падчас біцця дзвярэй Дома ўраду ён рабіў незразумелыя рухі, падобныя на перадаванне інфармацыі ў прыхаваны мікрофон. Пазней людзі, якія адбывалі разам з ім адміністрацыі на пакаранне, апавядалі, як Хамічэнка «пераязджаў» з камеры ў камеру і кожны раз паведамляў пра сябе іншыя звесткі.

На судзе Уладзімір Хамічэнка даваў паслядоўныя паказанні, не забіваўся, адмоўна супраць маніфестантам не сведчыў, імкнуўся распавесці ўсё ў дэталах. Паводле ягонаў словаў, мужчына простила гуляў па горадзе, выпіўшы да гэтага 4 літры піва, і, пабачыўшы вялізны натоўп, вырашыў далаўчыцца і паглядзець, куды рушаўся людзі. Хамічэнка частковы прызнаў віну і паведаў, што

біў па драўляных загародках у дзвярах Дома ўраду, але зазнаў, што агулам агрэсіўнага настрою ў людзей не было. Падчас аповеду Хамічэнка заікаўся, ягонае маўленне і артыкуляцыя выглядалі нездаровымі. Адвакатка Хамічэнкі папрасіла выклікаць у суд лекараў, якія праводзілі псіхіяtryчную экспертызу абвінавачанага і могучы патлумачыць гэтыя асаблівасці падсуднага, але суд хадайніцтва адхіліў.

Андрэй Пратасеня прызнаў віну цалкам — ён некалькі разоў ударыў па драўляных загародках у дзвярах і выхапіў шчыт у міліцыята.

Алеся Кіркевіч, які, дарэчы, адзіны даваў паказанні па-беларуску, віну не прызнаў, як і Зміцер Дрозд, які пацвердзіў, што з адчаю толькі ўдарыў мегафонам 3 разы па драўляных загародках, а пасля сышоў з прыступак Дома ўраду. Павал Вінаградаў адмовіўся даваць паказанні, і суддзя зачытала сведчанні хлопца, дадзеныя ім падчас папярэдняга следства. У адпаведнасці з імі, хлапец разбіваў шкло дзвярэй малатком. Падчас зачытвання пратаколу Вінаградаў усміхаўся, на юнаку была апранутая майка з выявай малатка.

Нагадаем, пракэс над пяццю ўдзельнікамі падзеяй 19 снежня адбываецца ў судзе Каstryчніцкага раёна Мінска. Судовы пракэс вядзе суддзя Ала Булаш, сумна вядомая палітычнай расправаю над Змітром Дашкевічам у 2006 годзе.

▶ СПРАВА

БАГАНЁУ СУПРАЦЬ КДБ

Адметная судовая справа была разгледжана ў Мінску: былы начальнік КДБ Фрунзенскага раёна Мінска Аляксандр Баганёў намагаўся абскардзіць рашэнне Камітэту наконт свайго статуса часова невыязнога з Беларусі.

Рашэнне абгрунтаванае тым, што, выйшаўшы на пенсію, супрацоўнік КДБ валодае звесткамі, якія ўяўляюць сабой дзяржаўную таямніцу. «Чаму забарона на выезд з'яўлялася пасля трохгадовага знаходжання на пенсіі? Я за гэты перыяд аб'ехаў усю Еўропу і жыў там некаторы час. Чаму іншым пенсінерам майго ўзроўню не абмежаваны выезд?» — задаецца пытаннем Аляксандру.

Нарэшце, па словах Баганёва, ён не валодае звесткамі, што ўяўляюць дзяржтаямніцу. І ніякіх адпаведных падпісак пра абмежаванні правоў да 2012 года не даваў. А тэрміны дзеяння ранейшых падпісак выйшлі.

«Калі ў КДБ альбо ў іншых структурах маюцца на мяне якія-небудзь матэрыялы, то прашу патлумачыць, у чым я вінаваты? Магу толькі меркаваць, што гэта вынік бясільнасці і помсты канторы за мою патрыятычную пазіцыю. Хачу патлумачыць, што нейкай незаконнай дзеянасці я не праводжу. Выказваю, як і пэраважная большасць беларусаў,

што цвяроза мысляць, пэўныя не-задаволенасці ўладай, таму што як патрыёту мне не абыякава тое, што адбываецца ў краіне, з якой уцякаюць самыя прагрэсіўныя і разумныя людзі, і я хачу жыць у вольнай, дэмакратычнай і адэватнай дзяржаве, а не заходзіцца ў атмасферы хлусні і беззаконні», — падкрэслівае Баганёў.

Невыязным Баганёва раптам зрабілі пасля ягонага выступу па тэлеканале «Белсат» у маі 2010 года, дзе ён даў каментар па гучных справах Аўтуховіча і Байковай. Між тым, яму трэба выязджаць за мяжу і па бізнесовых справах, і каб папраўляць здароўе.

Але, скасавання статусу невыязнога Аляксандру не дамогся ані праз суд Цэнтральнага раёна Мінску, ані праз Мінскі гарадскі суд, ані праз Вярхоўны суд.

Баганёў распавёў, што надзеі на вынік суда на сваю карысць не меў: «Я прыйшоў туды, каб сказаць, і скazaў у тым ліку на пасядженні ў Вярхоўным судзе, што ўсім давядзенцама адказваць за свае дзеянні. Нарэшце, я вырашыў прыцэспіць ўсю працэдуру да канца, каб мець маральнае права распавесці пра ўсё гэта... 26 красавіка 1930 года былі расстрэляныя мае продкі — як ворагі нарада. Дарэчы, раскулачваў іх вядомы дзед Талаш, сын якога батрачыў у майго дзеда. І вось нейкага ворага народа робіць з мяне».

Паводле Руху «За Свабоду»

ДВА ГАДЫ БАНДАРЭНКУ

Таццяна Шэлег

Прысуд Зміцеру Бандарэнку — два гады пазбаўлення волі.

Давераную асобу экс-кандыдата ў прэзідэнты Андрэя Саннікава адправілі ў турму з хваробай пазваночніка і частковым паралічам правай ногі.

Суддзя Таццяна Равінская 27 красавіка признала яго вінаватым у парушэнні арт. 342 ч.1 Крымінальнага кодэкса. А менавіта ў арганізацыі і актыўным удзеле ў дзеяннях, якія грубы парушаюць грамадскі парадак. Дзяржаўным абвінаваўцам на пракэсе выступаў намеснік пракурора Першамайскага раёна Мінска Сіманоўскі.

Суддзя разгледзела справу за адзін дзень, а на наступны вынесла прысуд. Большасць тых, хто прыйшоў на разгляд справы, так і не змаглі патрапіць у залу суда. На чатырох кароткіх радах лавак ушчыльную змясціліся каля 40 чалавек. Два рады поўнасцю занялі «практыканты», якія назваліся студэнтамі юрфака БДУ. Маладых людзей адмысловыя сагналі

ў суд, каб як мага меней людзей патрапіла на пракэс.

А хто ўсё ж змог туды прыйсці, трапіў пад беспрэцэдэнтны кантроль. Наведнікамі працэсу давялося двойчы прыйсці праз металашукальнікі і асабісты дагляд — пры заходзе ў будынак і ў залу суда. Міліцыянты абмацвалі людзей і капитальна рыліся ў торбах. На ўваходзе ў залу стаяў аператар у штапкі і здымаваў на відеокамеру кожнага, хто прыйшоў на суд да Бандарэнкі.

Асноўныя прэтэнзіі да Зміцера зводзіліся да перашкоды руху аўтобусаў па праспекце Незалежнасці падчас акцыі 19 снежня. «Мінсктранс» ачаніў страты ад затрымкі іх руху, пакуль па праспекце адбывалася шэсцце, у суму 159 тысяч 475 рублёў. Родны Бандарэнкі перадалі суддзі квітанцыю аб аплаце гэтай сумы. І прадстаўнік «Мінсктранса» адмовіўся на судзе ад свайго іску да арганізатораў акцыі. А сведкі-кіроўцы паведамілі, што скарыгаваў ад мінчан наконт затрымкі транспартнага руху вечарам 19 снежня не паступала.

Зміцер Бандарэнка адзначыў, што ў Канстытуцыі гарантуецца права грамадзян на свабоду сходаў і на свабодныя выбары. «Бываюць у жыцці краіны моман-

Зміцер Бандарэнка

ты, калі і транспорт можа не пахадзіць. Но голас народа павінны быць пачуты», — лічыць ён.

На пытанне пра здароўе палітвязнікаў, што яго стан у СІЗА КДБ сур'ёзны захвораванні: падагра, язвы дранацца і першай кішкі. Але самае галоўнае — хвароба пазваночніка, якая яшчэ да зняволення прывяла да частковага паралічу правай ногі. Зміцер напаткалі чатыры грызы міжпазванковых дыскаў. І ён хацеў класіціся на аперацыю. У палітвязні — болі ў спіне. Аднак дагляд медыцынскімі спецыялістамі яму так і не забяспечылі.

«Я яшчэ спадзяюся, што поўным інвалідам не буду», — сказаў Зміцер Бандарэнка.

ПАЛІТЫЧНАЯ СПРАВА

Альбіна Вішневская

Пра ціск следства і прапановы агаварыца кандыдатаў заяўлі абвінавачаныя па справе аб «масавых беспарадках».

27 красавіка ў Партизанскам судзе Мінска распачаўся пракэс над экс-кандыдатам у прэзідэнты Андрэем Саннікавым, а таксама яшчэ чатырма маладымі ўдзельнікамі акцыі 19 снежня. Гэта Фёдар Мірзаян, Ілля Васілевіч, Алег Гнедчык і Уладзімір Яроменак. Справу разглядае суддзя Наталля Чацвертакова, а дзяржаўным абвінаваўцам на выступаў працурор Загорскі.

Падчас суда хлопцы распавялі, як экс-кандыдататат у прэзідэнты Віталі Рымашэўскі спрабаваў спыніць біццё школы. «Гэта правакацыя», — выкрыўка ён. І тых, хто на гэта ішоў, адчягвалі ад дзвярэй дэмаманстранты. А аператары ў штацкім у гэты час спакойна здымалі відеа.

Фёдар Мірзаян аўдзічны, што яму прапаноўвалі даць паказанні, што кандыдаты заплацілі

Андрэй Саннікай

за ўдзел у акцыі, і прызначыў сваю віну ў «беспарадках». У гэтым выпадку акцыядаў абліччылі выпрацоўці з СІЗА і перавесці ў статус сведкі. Аб прапановах даць паказанні супраць кандыдатаў і пагрозах даць вялікі тэрмін распавёў і Ілля Васілевіч.

«Справа носіць палітычную афарбоўку», — заявіў Андрэй Саннікай. І сказаў, што ведае, як расправіліся на папярэдніх судах з ўдзельнікамі акцыі пратэсту.

▶ САЛІДАРНАСЦЬ

ПАДТРЫМАЕМ НЕЗАЛЕЖНУЮ ПРЕСУ

**Міністэрства інфармацыі
25 красавіка падало іскавыя заявы ў Вышэйшы гаспадарчы суд аб спыненні выпуску газет «Наша Ніва» і «Народная воля».**

«За ўсю гісторыю незалежнасці Беларусі па гэткім жа сценары ў судовым парадку было закрыта

три выдадні: «Свабода» (1997 г.), «Пагоня» (2001 г.) і «Згоды» (2006 г.). Сёлета ж цягам некалькіх месяцаў Мінінфармацыі фактычна спрабаваў зліквідаваць адразу трох незалежных СМИ: акрамя «Народнай волі» і «Нашай Нівы», гэта яшчэ і «Аўтарадыё»...», — нагадвае намеснік старшыні ГА «БАЖ», юрист Андрэй Бастунец.

Сябры БАЖ, журналісты і чытачы незалежных выданняў

ужо пачалі змагацца за свае газеты. У прыватнасці, яны тэлеканалу на «Гарачую лінію» міністэрства (+375 17 203 92 31), каб выказаць сваё абуронне. А таксама запаўняюць адмысловыя формы «Пытанне — Адказ» на сайце Мінінфармацыі, патрабујочы адлікаць іскавыя заявы і афіцыйна адказаць на зварот у вызначаны законам тэрмін на паштовы адрес.

▼ ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

СОРАМ НА ЎСЮ ПЛАНЕТУ

Сяргей САЛАЎЁУ

З «закідона» беларускага презідэнта, здаецца, усе ўжо звыкліся. Ягоныя выступы расцягваюць на цытаты, некаторыя збіральнікі нават невялічкія кніжкі з ягонымі цытатамі выпускаюць. Выказванні беларускага презідэнта ходзяць нават у анекдотах. Але ніколі не было так сорамна за яго выказванні, як на гэтым тыдні.

26 красавіка Лукашэнка падчас гутаркі з журналістамі ў Нароўлі (Гомельская вобласць) зрабіў рэзкія выказванні на адрас кіраўніцтва Украіны і Еўрасаюза. У прыватнасці, у адказ на пытанне, чаму ён не прысутнічаў на Украіне на мерапрыемствах, прысвечаных 25-годдзю аварыі на ЧАЭС, Лукашэнка парай зварнуцца да презідэнта Украіны Віктора Януковича.

«На жаль, вашывасці хапае і ў цяперашняга кіраўніцтва Украіны. Пытанне трэба задаць Януковичу, чаму беларускі презідэнт не прысутнічае на іх мерапрыемствах», — сказаў Лукашэнка. Паводле яго меркавання, Кіеў пачаў «скакаць пад дудку» Брусаля ў адносінах з беларуссю.

Адначасова Лукашэнка прайшоўся і па кіраўніцтву Еўрасаюза. «Проста нягоднікі. Таму я не жадаю гаварыць пра ўсякіх Барозу, «казлоў», «быкоў» і іншых», — заявіў Лукашэнка.

Лукашэнка перавёў пытанне санкцый у плоскасць наяўных падзеяў. «Хіба можна супраць краіны, якая больш за ўсё пацярпела ад чужой расхлябанасці (аварыі на ЧАЭС), весці гаворку пра тое, каб увесці нейкія санкцыі. Нам дапамагаць трэба», — лічыць кіраўнік дзяржавы.

Презідэнт падкрэсліў, што Беларусь траціць велізарныя сродкі на адраджэнне пацярпелых разгіёнаў, у tym ліку на арганізацыйю бяспекі, у прыватнасці пажарнай, на гэтых тэрыторыях. «Мы толькі з бюджету за гэтыя гады ўклалі 25 мільярдаў долараў у рэабілітацыю гэтых зямель. А палічыце, колькі пазабюджэтных? Гэта ўсе 30 мільярдаў», — дадаў презідэнт.

«Не факт, што калі б тут штосьці ўспыхнула, то гэта не палацела бы пасляховую Еўропу. Дык плаціце, дапамагайце! — заявіў Лукашэнка. — Але казлы — яны і ёсць казлы. Што сёння пра іх казаць? Такі народ. Мы для іх канкурэнты. Мы — ідэалагічныя сапернікі. Мы — людзі, якія прапаведуюць іншы спосаб жыцця і паказваюць, што можна нават у такой краіне, беднай на энергаресурсы, людзям нармальна жыць. Але ім гэта не трэба».

«Мы для іх небяспечныя, і справа не ўнейкай дыктатуры і дэмакраты. Нам не патрэбна такая іх дэмакратыя. Калі яны хочуць мець з намі справу, то толькі паважаючы наш народ», — заключыў Лукашэнка.

Хіба ж так можна? Гэта ж — презідэнт краіны! Хай нехта сумніваецца ў ягонай легітымнасці, але ж, нават па самых песьмістичных (а для каго — аптымістичных) падліках траціна

Пасол Украіны ў Беларусі Раман Біессмертны

населніцтва за яго галасавала! Яны выказалі яму свой давер. І абрахакаў презідэнта суседній краіны, з якой у нас заўсёды былі добрыя стасункі, называюць яго «вашывым» — проста непрымальна. Непрымальна і абызываць «казлом» Жазэ-Мануэлю Барозу. Калі жадаеш дапамогі — паважна стаўся да таго, хто гэтую дапамогу табе прапаноўвае.

Неаднойчы Лукашэнка выказаў удзялнасць Еўропе, якая сваімі крыдатамі дапамагала Беларусі. Асабліва падчас крызіса ў адносінах з Расіяй. Раптам яны сталі «казламі».

Лепш бы Лукашэнка падлічыў, колькі

прэтэнзіі тоесныя скокам на касцях», — гаворыцца ў каментары.

«Тым большае абурэнне выклікаюць беспрэцэдэнтна некарэктныя каментарыі презідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі. Асабістыя абрэзы непрымальныя ў зносінах паміж людзьмі. Асабліва яны непрымальныя, калі абрэзы выказванні дадрасу ў дзяржайным дзеячам, якія выступаюць ад сувэрэнных краін і цэлых аўяднанняў краін», — адзначаецца ў паведамленні МЗС.

Украінскае МЗС са шкадаваннем

канстатуе, што «падыходы афіцыяльнага Мінска да адносін з Еўрапейскім Саюзам, многім іншымі ўдзельнікамі міжнароднай супольнасці ў апошнія месяцы ўсё менш адпавядаюць нормам міжнародных зносін». «Украінскае дзяржава, украінскі народ не пахісны ў сваім ўсім», — саборскім стаўленні да беларускага народа. У дзені памяці ахвяр трагедыі на ЧАЭС мы падзяляем больш нашых суседзяў, гэта жа, як яны, не сумніваюцца, падзяляюць нашу. Спадзяемся,

кіраўніцтву Беларусі хопіць адказнасці перад уласнымі грамадзянамі вярнуцца да канструктыўнай палітыкі супрацоўніцтва і з Украінай, і з ЕС, якія жадаюць бачыць Рэспубліку Беларусь квітнеючай, дэмакратычнай і пасляховай», — адзначаецца ў каментары МЗС Украіны.

Карацей, Аляксандар Лукашэнка атрымаў славесную «аплявуху» амаль той жа манетай. Гэта ўжо яго адвінавацілі ў «скоках на касцях» і намякнулі, што трэба «вярнуцца да канструктыўнай палітыкі супрацоўніцтва і з Украінай, і з ЕС». Больш за тое, яму намякнулі, што гэта павінна быць зроблена з адказнасці перад уласнымі грамадзянамі. Не з адказнасці перад Украінай, ЕС, а з адказнасці перад тымі, хто за яго галасаваў і хто жыве ў Беларусі. У tym ліку — у «чарнобыльскіх» разгіёнах.

Кіраўніку дзяржавы трэба быць стрыманым у выказваннях. Усё ж — публічная асoba, а не базарная бабка.

▼ ФІГУРЫ ТЫДНЯ

МАКСІМ БУЙНІЦКІ

Маладога рэжысёра з Бабруйска пакуль ведаюць хіба што ў вузкіх колах. Але гісторыя яго мала таго, што вельмі яскравая, дык яшчэ і мае налёт тэндэнцый цяперашняй Беларусі. Максім Буйніцкі атрымаў Гран-пры онлайн-кінафестывалю PutItOn Picture Show (фота, відэа). У якасці ўзнагароды малады рэжысёр атрымае стыпендыю ў памеры 5 тысяч долараў для навучання ў кінаакадэміі Нью-Ёрка. Максім Неафіт Буйніцкі перамог з гульнявой стужкай «Перашкода», якую ён стварыў па матывах твора Даніла Хармса. Раней гэты ж фільм Максіма заваяваў два Гран-пры украінскага кінафестывалю «Кінолев», а таксама ўвайшоў у складанку «Украінська сучасна панорама», што была прадстаўлена на «Берлінале-2011».

А цымус гісторыі вось у чым: Максім Буйніцкі з 2007 года вучыцца ў Кіеўскім нацыянальным універсітэце тэатра, кіно і тэлебачання імя Карпенка-Карага. Да гэтага ён быў студэнтам беларускай Акадэміі мастацтва, але быў выключаны за палітычны перформанс «Дзень Волі» на Каstryчніцкай плошчы Мінска. Максім спрабаваў перапаступіць у беларускую ВНУ, але яму ясна далі зразумець, што такія там не патрэбны. За мяжой, нават яшчэ будучы студэнтам, Максім атрымаў признанне свайго таленту. «У БелДАМ... то бок БелДАМ (Беларуская дзяржаўная Акадэмія мастацтваў) галоўны іспыт — «Ляяльнасць». Да выкладчыка, дэкана, рэктара, «першаснай ячэйкі» БРСМ. Галоўны іспыт у КНУТКІТ (Кіеўскі нацыянальны ўніверсітэт тэатра, кіно і тэлебачання) — «Творчасць», — акрэсліў розніцу ў навучальным практэсе на радзіме і за мяжой парталу babruisk.by Максім Буйніцкі.

СЯРГЕЙ РУМАС

Старшынёй Беларускай федэрацыі футбола абраны 41-гадовы намеснік прэм'єр-міністра Сяргей Румас. Ужо былы кіраўнік федэрацыі Генадзь Нявыглос свой сыход з пасады, рашэнне не вылучацца на новы тэрмін патлумачыў тым фактам, што яго прозівша ў неўзядных у ЕС, «што не дазваляе весці пайнавартасную міжнародную дзейнасць». «Акрамя таго, я не хачу ствараць канфліктную сітуацыю ў футболе. Пэўная група людзей прадэманс-травала гатоўнасць зрабіць футbol лепшым, заявіла аб гэтым на высокім узроўні і вылучыла Сяргея Румаса», — сказаў Генадзь Нявыглос. Паводле яго слоў, вынікі працы новай каманды будуть бачныя вельмі хутка.

Сяргей Румас на пасадзе старшыні Беларускай федэрацыі футбола плануе ўдвая павялічыць колькасць тых, хто займаецца масавым футболам, «перш за ўсё хлапчукоў і дзяўчынак», а таксама колькасць спаборніцтваў для ўсіх аматараў футбола.

«Падняўшы масавасць заняткай футболам, мы зможем ісцінным падыходам магчымасць больш якаснага адбору футбалістуў у прафесійныя клубы і нацыянальныя зборныя», — адзначыў Румас. Паводле яго слоў, неабходна ствараць реальную канкурэнцыю ў барацьбе за права называцца прафесійным футbalістам, трэнерам, суддзём. Румас заявіў, што адсутнасць элементарных умоў для заняткай футболам, у тым ліку ў спецыялізаваных школах, «становіцца непераадольнай перашкодай у тактычным і тэхнічным выхаванні маладых футbalістў».

АНАТОЛЬ КУЛЯШОЎ

Міністр унутраных спраў Анастасія Куляшоў, выступаючы ў Палаце прадстаўнікоў, расказаў, што арганізатары выбуху ў мінскім метро 11 красавіка планавалі ўчыніць яшчэ тры выбухі, таксама ў сталіцы. Раней Аляксандар Лукашэнка ў штогадовым пасланні народу і парламенту сказаў, што «магло быць і горш», але спецслужбы своечасова выявілі гэта «горш», інакш выбуху было бы «як мінімум трох». Кіраўнік дзяржавы не прамініў сказаць, што выбух у метро выкарыстоўвае «пятую ка-лону», якая «енчыцца», што цяпер іх задавяць». Лукашэнка заўважыў, што «нават не бачыць іх датычнасці». Тым не менш гэта не перашкаджае праводзіць вобшукі ў прадстаўнікоў апазіцыі пад маркай пошуку вінаватаў і доказаў у справе выбуху.

Але вернемся да міністра Куляшова, які паведаміў, што распечаты дзве крымінальныя спраўы. Адна — супраць арганізатораў выбуху, другая — супраць супрацоўнікаў праваахоўных органаў, якія з-за сваёй нядбайнасці і халатнасці не прадухлілі выбух у метрапалітэне. Потым міністр прызнаў, што ў Беларусі, акрамя транспартных, «існуе дастатковая колькасць вельмі прыступных аб'ектаў». Для таго, каб зрабіць іх бяспечнымі, патрэбны дадатковы тэхнічны і грашовыя сродкі. За два-три месяцы мы гэтыя пытанні не вырашым», — акрэсліў патрэбы ў дадатковым фінансаванні сілавікоў міністр.

ПАЛІТЫКА

4

► АЗБУКА ПАЛІТАЛОГІИ

ВЯРТАННЕ АДЗІНАГА НАРОДА

Сяргей НІКАЛЮК

Ключавыя слова

Паслання–2011 —

«інавацыі» і «адмарозкі».

Такое спалучэнне не з'яўляеца выпадковым.

Стратэгія–2012, распрацаваная ў Цэнтры єўрапейскай трансфармацыі Таццянай Вадалажскай і Андрэем Ягоравым, прадугледжвае пераход «ад дыялога ўнутры дэмакратычных сіл да дыялога з рэжымам». Для такога пераходу першы дыялог, прынамсі, павінен існаваць у прыродзе. За апошнія гады я неаднаразова прыкладаў намаганні адшукаць яго ўдзельнікаў, і кожны раз яны заканчваліся нічым. Мае ж асабістыя ініцыятывы ў партыйным асяроддзі заўсёды сустракалі неразуменне. Прывяду два прыклады.

Некалькі гадоў таму я прапанаваў Партыі БНФ звярнуцца да грамадства з пасланнем. Ініцыятыва караецца. Сам унёс такую пропанову, самому давялося яго і пісаць. Удзельніцаць у папярэднім абмеркаванні тэзаў паслання ахвотнікі не знайшліся. Зразумела, што падрыхтаваны мной дакумент не мог быць апублікаваны без сур'ёзнага рэдагавання, для чаго неабходна было арганізаціаць унутрыпартыйны дыялог... Думаю, каментаваць шматкрап'е не мае сэнсу.

Другі прыклад. Яшчэ да таго, як мне ўдалося азнаёміцца са Стратэгіяй–2012, я звярнуўся да кіраўніцтва роднай партыі (АГП) з пропановай абмеркаваніем задачы партыі ва ўмовах, што склаліся пасля 19 снежня. Але замест шырокага дыялога атрымаліся дзве працоўныя сустрэчы «ў цесным коле абмежаваных людзей», на якіх адбыўся абмен рэплікамі.

Пра божы дар і яечню

Пакуль прыхільнікі дзвюх узаемавыключальных стратэгій (байкоту і дыялога) спрабавалі данесці да грамадства свае аргументы, караван рэжыму вярнуўся на працладзеную сцежку, што мудрагеліста віхляе сярод эканамічных і сацыяльных барханаў. «Большасць» і «меншасць» расклатага беларускага грамадства, мяркуючы па тэксце паслання, знікла, нібы міраж, нездарма ж тэкст быў апублікаваны пад загалоўкам «Мы — едины народ!»

Прызнаюся, я меркаваў, што пасля таго, як «адзіны палітык» (АП) сказаў «А», афіцыйна прызнаўшы наяўнасць у беларускім грамадстве «меншасці», ён будзе змушаны сказаць і «Б». Переход да другой літары алфавіту азначаў бы прызнанне за «меншасцю» ўласных інтэрсасаў. Разважаючы па дадзенай логіцы, варта было б чакаць вымушлення наступнай літары, ад якой рукою дастаць і да прызнання за нейкай палітычнай сілай права на выкаванне інтэрсасаў «меншасці», частка якога, паводле разлікаў самога АП, складае 20%.

Я не настолькі наіўны, каб павершыць умагчымасць АП прызнаць прадстаўнікоў партыйнай апазіцыі ў якасці выразнікаў інтэрсаў «меншасці». Я ўсяго толькі меркаваў, што ва ўмовах імітацыйнай дэмакратыі пытанне пра такое прадстаўніцтва будзе вырашана ў імітацыйным ключы. Былі б гроши, а са знаходжаннем палітычных акцёраў праблем не паўстане. Але я памыліўся.

Наяўнасць «адзінага палітыка» ў краіне азначае адсутнасць палітыкі як такой. Звернемся да тэксту паслання: «Считаю, что единение нации — в ее созидаательной активности при построении сильного и процветающего государства, в сплоченности всех и каждого вокруг национальных ценностей и идеалов». Тая ж дума, але іншымі словамі: «У нас есть свои идеалы! У нас есть свои цели! Мы — единый народ!»

Палітыка, з пункту гледжання азбукавых паліталагічных уяўленняў, існуе ў тым ліку і для фармавання грамадскіх ідэалаў і мэт. Без дыялога тут не абыціся, таму што сучасныя грамадствы досыць складана ўладаваныя. Аднак «построение сильного и процветающего государства» не можа выступаць у якасці канчатковай мэты палітычнага дыялога. Не варта блытаць божы дар з яечній. Сучасная дзяржава з'яўляеца не мэтай, а ўсяго толькі сродкам. Мэта ж — асаба, нават грамадства на ролю мэты даўно ўжо не цягне.

У катэгорыях сілавога супрацьстаяння

Там, дзе дзяржава ўспрымаецца большай часткай грамадства ў якасці мэты, няма ні сучаснай дзяржавы, ні сучаснага грамадства. Любы апанент такой дзяржавы — «отморозок» па вызначэнні. З лёгкай рукі АП, айчынных «отморозкоў», якія аўядналіся разам, сёння прынята называць «пятай калонай». Звернемся за тлумачэннем да Вікіпедыі:

«Пятая калона — (ісп. Quinta columna) — назва агенцтвы генерала Франка, якая дзеянічала ў Іспанскай рэспубліцы падчас Грамадзянскай вайны ў Іспаніі. У шырокім сэнсе — любыя таємныя агенты ворага (дывэрсанты, сабатачнікі, шпіёны, правакатары, тэрарысты, агенты ўплыву)».

Аўтарства тэрміна «пятая калона» належыць франкісцкаму генералу Эмілю Мале. Наступуючы на Мадрыд, ён перадаў парады ўзворт да насељніцтва, у якім заявіў, што апроч чатырох армейскіх калон ён мае ў самой сталіцы яшчэ пятую калону, здольную ў вырашальны момант стукнуць з тылу.

Прыхільнікам Стратэгіі–2012 неабходна памятаць, што дзяржава-мэта з унутранымі апанентаўмі ў дыялог не ўступае. Такую дзяржаву не варта блытаць з єўрапейскім state, пазашлюбным дзіцём Рэннесансу, рэфармациі і асветніцтва. State нараджаўся ў пакутах і ў дыялогу (у пакутах дыялогу), на які змушаны былі пайсці супрацьлеглыя бакі пасля завяршэння ролігійных войнаў, што спусташалі Еўропу на працягу 150 гадоў.

Дзяржава-мэта — законнае дзіцё мілітарызациі (выбудоўванне мірнага жыцця на ваенны ўзор). На сваім класічным этапе развіція яно патрабавала поўнага паднічалення інтэрсаў асобы інтэрсаў Улады, што на практицы реалізоўвалася ў выглядзе прыгоннага права. Беларуская контрактная сістэма — яго сучасны аналаг. Ад іншага атрыбуту прыгоннага права — прапіскі — рэспубліка пазбавілася толькі ў студзені 2008 года. Будаўніцтва мірнага жыцця на ваенны лад немагчыма без канцэнтрацыі рэурсаў у руках дзяржавы. Абабраўшы першапачаткова падданых да ніткі, дзяржава атрымлівае магчымасць выступіць у ролі дабрадзея, раздаючы «па справядлівасці» тое, што ёй не належыць.

Народжаная для вайны, дзяржава-мэта і сёння здольная

ацэньваць унутраныя і вонкавыя практэсы выключна ў катэгорыях сілавога супрацьстаяння. У якасці прыкладу прывяду другі абзац паслання: «Анализируя произошедшее, конец прошлого года, начало этого, приходишь к выводу, что наше молодое суверенное государство, которое проводит самостоятельную внешнюю и внутреннюю политику, хотят «нагнуть», заставить плясать под чужую дудку. Беларусь подвергается массированному давлению. Сначала политические угрозы — неприятие результатов последней президентской кампании, списки невыездных, экономические санкции. Затем раздувание ажиотажа и паники на валютном и потребительском рынках с подачи разных «тутэйших» и зарубежных «аналитиков». Потом «пляска на костях» в связи с событиями на станции метро «Октябрьская».

Што ў сухой рэшце?

Створаная для вайны, дзяржава-мэта не здольная функцыянаўваць ва ўмовах міру. За прыкладам далёка хадзіць не трэба, досыць успомніць сумны фінал, што напаткаў «Союз нерушымых рэспублік свободных». Са страшнай вайны, страсці ў калі 30 мільёнаў сваіх грамадзян, ён выйшаў у статусе Вялікай дзяржавы. Ва ўмовах «халоднай вайны» ён першым запусціў чалавека ў космас, але распаўся ад марных спроб выкананьня чарговую харчовую праграму.

Мірныя мэты адрозніваюцца ад мэтаў вайсковоўцаў. Яны вызначаюцца на падставе іншых каштоўнасцяў і дасягаюцца іншымі сродкамі. Культуролагі любяць апераваць паняццем «ментальнасць». Калі культуру разумець як пазабіялагічны пакет праграм чалавечай дзейнасці, то ментальнаясць адказвае за структураванне гэтага пакету. З яе дапамогай ажыццяўляеца выбар і камбінаванне пэўных праграм у зададзеных сітуацыях (ментальнасць

— гэта тое, як мы думаем, а не тое, што мы думаем).

Адсюль зразумелая праблема чалавека, які сутыкнуўся з зусім новай для сябе сітуацыяй. Вельмі часта немагчымаўца бараць з «запаснікам» адпаведную праграму прыводзіць да млюснасці і ванітаў. Кожны, хто азнаёміўся з тэкстам паслання, хутчэй за ёсё, звярнуў увагу на наступны эмацыйны фрагмент: «Накануне президентскіх выбораў (помните, я уже говорил) мы додемократизировались до таго, што не только вас, но и меня, человека, принимающего решения в этой части, подтаснивало уже. Ну уже столькі было «демократія» (в кавычках), што просто тошнило...»

Усё правільна, ад «демократіі» (в кавычках), якая нечакана звалілася падчас выбарчай кампаніі на нашы непадрыхтаваныя галовы, ванітавала шмат маіх знаёмых.

Чалавек — не кампутар, сфармаваную ў дзяяцінстве і юнацтве ментальнасць перазагрузіць не надта праста. Памятаеце абвешчаную яшчэ Леніным і з поспехам разлізаваную на практицы Сталінам тэорыю пра ўзмацненне класавай барацьбы падчас будаўніцтва сацыялізму ў асобна ўзятай краіне? Нешта падобнае мы зараз і назіраем. Для гэтага размешчаную ў геаграфічным цэнтры Еўропы рэспубліку давялося для пачатку ператварыць у «асобна ўзятую краіну». На сённяшні дзень рашэнне гэтай задачы ў цэлым завершана, нягледзячы на тое, што «нас хотят заставить быть такими, как все вокруг нас, как они, в конце концов».

А зараз крыху статыстыкі: слова «адмарозак» у пасланні 2002 года было згадана адзін раз. У тэкст паслання 2006-га яно не патрапіла, мабыць, выпадкова. Затое сёння мы назіраем колькасны скакоч — шэсць згадванняў!

Сталіну «пятая калона» была патрабона для згуртавання грамадства. Ён, як адзначыў у свой час Чэрчыль, «прыняў Расію з сажай, а пакінуў з атамнай бомбай». У сялянскай краіне правесці ў сціслы тэрмін індустрыяльную мадэрнізацыю было магчыма, толькі ламаючы патрыярхальнае грамадства праз калена. Сёння Беларусь мае патрабу ў мадэрнізацыі, але гэтым разам у постіндустрыяльнай. Таму «адмарозкі» ў тэжце дакладу чаргуюцца з «інавацыямі» (дзеяць згадвання), і гэта арыгінальная сумесь густа запраўлена дысыплінай. Менавіта дысыпліна дазволіць беларусам («рускім со знакам качества») выкараніць «расхлябанность, нерасторопність, медлительность, боязнь принятия решений, бесхозяйственность».

Што мы атрымаем у сухой дысыплінай рэшце? Мы атрымаем «решітельный выход страны на уровень передовых европейских держав!» Адзіны народ для выканання надзвычай маштабнай працы ёсць. Раскол, што намеціўся ў канцы снегня, за першы квартал 2011 года ліквідаваны.

ФАКТЫ

ЯК КОШТЫ ГРЫЗУЦЬ ЗАРОБКІ

Канстанцін СКУРАТОВІЧ

Плюралізм меркавання — реч карысная для дэмакратыі, а для рэальнай ацэнкі сітуацыі патрэбны факты. Таму пачнём са статыстыкі.

Прынамсі, возьмем паказчыкі зневішняга гандлю. У студзені тут была вельмі непрыемная сітуацыя. Розніца паміж вартасцю экспарту і імпарту (салдза) склалася адмоўная, у памеры 903 мільёны долараў.

Магчыма, студзень — месяц нетыповы. Як калісці казаў эканамічны дарадца Ельцына Аляксандр Ліўшыц, у студзені эканоміка спіць разам з грамадзянамі. Але люты толькі дадаў негатыву ў наша паступовае эканамічнае развіццё. Хоць па выніках двух месяцаў памер зневішнегандлёвага таваразвароту павысіўся да 10,7 мільярда долараў (на 44% у параўнанні са студзенем-лютым 2010 года), памер экспарту павысіўся на 26%, а імпарт падскочыў аж на 61%. Адпаведна, склалася адмоўнае сальда блізу 2 мільярдаў долараў, што ў чатыры разы больш, чым было на такі перыяд мінулага года.

Этот факт, на якім можна будаваць любыя інтэрпрэтацыі і даваць ацэнкі.

Невядома, як склалася сітуацыя ў сакавіку (статыстыка зневішняга гандлю публікуецца з адставаннем на месяц), але амаль поўнае знікненне наяўнай валгі з абменнікаў можна лічыць фактам, які сведчыць аб далейшым пагаршэнні зневішнегандлёвых перспектыв беларускай эканомікі.

Чым больш мы прадаём, тым меней атрымоўаем. Тады наўшта ўвеселі гэты тлум? Ужо і Мясніковіч казаў, што нельга дапускаць такой перавагі ў тэмпах росту імпарту над экспартам, а ніхто не слухае.

З іншага боку, дэфіцит наяўнай валгі ў абменных пунктах ставіць пад сумнёў карэктнасць долараўага пераліку заробкаў па афіцыйнаму курсу, а актыўнае падвышэнне спажывецкіх коштава змушае да крытычнай ацэнкі паказыкаў падвышэння рэальных грашовых даходаў насельніцтва.

Таму больш-менш дакладнымі можна лічыць толькі паказычы падвышэння намінальных заробкаў. Аднак і тут імклівія тэмпі, нашмат большыя, чым у вытворчасці ВУП, сведчаць аб непазбежнасці страты рэальнай вартасці не толькі заробкаў, але і ўсіх іншых грашовых здабыткаў.

Зразумела, гэта версія, але яна мае ўсе прыкметы навуковага факта. Можа, дзе і было інакш, але аб гэтым ніхто дакладна не ведае.

Караець, у краіне няма грошай, і яны не хутка з'явіцца. Нават з улікам расійскіх і «еўразійскіх» крэдытаў, калі яны будуть атрыманы, нават з улікам магчымых набыткаў ад прыватызацыі, калі яна адбудзеца, урад Беларусі не атрымае магчымасцю для манеўра. Бы ўзятая ў крэдыт і атрыманае ад продажу капіталу, створанага

ў мінульым, давядзенца аддаць на абслугоўванне выдаткаў па рэнейшых пазыках, на падтрыманне бягучых фінансавых патрэб. Увогуле, ад прыватызацыі ні адна краіна з так званай пераходнай эканомікай не атрымала вялікіх набыткаў.

Галоўны плён ад яе быў адкладзены да таго моманту, пакуль інвестары не справяцца з адаптацией набытых вытворчасцяў да рэальных патрабаванняў спажывуць. Прыкладам, асноўным гарадскім, міжгароднім і міжнародным аўтобусам у СССР і краінах сопадгеру быў венгерскі «ікарус». Лепшы з тых, што мы ведалі. І дзе ён зараз? Вытворчасць спынена з наўгады поўнай неканкурэнтназдольнасці ў парашнанні з аўтобусамі вядучых сусветных вытворцаў.

Нам жа даводзяць, што, прыкладам, БелАЗ мае дваццаць, МАЗ — дваццаць пяць, а МТЗ — сорак працэнтаў сусветнага рынка. А «Беларуськалій», як на дніях зазначыў Лукашэнка, здольны завалодаць ці не паловай сусветнага рынка мінеральных угнаенняў. То бок стаць сапраўдным манапалістам, ад настрою якога залежыць не што іншае, як некалькі мільярдаў людзей. І, маўляў, таму прыватызацыя гэтых прадпрыемстваў (увогуле, продаж за мяжу) павінна даць Беларусі многа грошай.

З гэтай нагоды ўзнікае даволі бязглудзе пытанне: чаму ж зараз, калі гэтымі прадпрыемствамі валодае дзяржава, яны не даюць краіне велічэсных прыбыткаў? Ці не таму, што нашы эксперты ёмістасць рынкаў падлічваюць у адзінках прададзеных трактароў або калесных цягачоў, а астатнія — у фунтах, еўра і доларах. І пры такім пераліку аказваецца, што сапраўдныя набыткі беларускіх прымесловых гігантаў саступаюць у памеры ганаарам не надта вялікіх футбольных «зорак».

Мусіць, нейкі перадавы айчынны завод за год зарабляе болей, чым Аляксандр Глеб, але меней, чым Кака.

Увогуле, многае залежыць ад мовы. Не ў сэнсе, што яны размаўляюць на англійскай або нямецкай, а нашы — на дзяржаўнай трасцянцы. Справа ў тым, які, у дадзеным выпадку, эканамічны сэнс укладаеца ў словаў. Для нашых тады ўсё добра, калі з фабрычных комінаў дым ідзе. Астатні свет пры гэтым яшчэ лічыць прыбыткі.

На жаль, факты сведчыць, што валгы ў Беларусі няма, і ў блізкім часе не будзе. Таму, у каго ёсьць колькі долараў, еўра ці юаняў, можна прыхаваць іх на нейкі тэрмін. Да таго часу, пакуль величэсная сума наяўных беларускіх грошай, што ходзіць па руках у насельніцтва, не будзе адаптавана да коштаваў тавараў на спажывецкім рынку.

Калі ў крамах грэчка каштует ў чатыры разы болей за рыс, гэта наводзіць на роздум. Можна меркаваць, што хутка на грэчку кошты знізяцца, а на рыс — павышацца. Але раўнавага ўсталяоецца

на ўзроўні бліжэй да сённяшняга кошту грэчкі, чым да кошту рыса.

Мусіць, з гэтай нагоды Лукашэнка, відавочна раз'юшаны сітуацыяй у краіне, стан рэчаў на спажывецкім рынку вызначаў з неўласцівай для сябе далікатнасцю. Маўляў, крызіс з харчовымі таварамі справакаваў сама насельніцтва. Цалкам можна пагадзіцца. Во насельніцтва свядома і падсвядома лічыць, што валютныя курсы і спажывецкі кошты наў прост залежаць ад прэзідэнта. А яму апошнім часам веры няма. Но, як казаў некалі камедыйны Папандопула, у яго «няма залатога запасу». Вядома ж, крышку ёсьць, але толькі на пълнныя патрэбы. Да іх насельніцтва ў нас традыцыяна не мае нікага дачынення.

Тыя ж крупы традыцыйна лічыліся і не самай кансерватыўнай у адносінах да інфляцыі групай тавараў. Але за першы квартал яны падаражалі на 17,6%, а ў парашнанні з I кварталам мінуллага года — у 1,54 разы.

Суадносна з I кварталам 2010 года, харчовыя тавары агульна падаражалі на 16,2%, але малако і малочныя прадукты — на 18,4%, сирры — на 22,8%, масла жывёльнае — на 38,6%, алей — на 39,1%, цукар — на 29,2%, кандытарскія вырабы — на 18%, бульба — на

73%, садавіна і гародніна — на 23—26%.

Не нашмат ад агульнага ўзроўню адсталі ў росце кошты на мяса і птушку, кілбасныя вырабы.

Інакш кажучы, у выніку інфляцыйнай адаптациі пакупніцкая здольнасць заробкаў першнаперш памяншаецца адносна прадуктаў масавага спажывання, якія складаюць аснову спажывецкага кошыка. Працэс пачаўся і ў іншыя дні. Да 12 красавіка суадносна з сакавіцкімі коштамі яйкі курыны падаражалі на 2,7%, рыба марожаная — на 4,1%, алей (зноў!) — на 9,4%. Адчуўальная падысіліся кошты на бульбу і гародніну.

Адпаведныя змены адбыліся ў сферы паслуг, асабліва жыллёвакамунальных. Дадалі да малюнку свае фарбы транспартнікі, падвысіўшы тарыфы на праезд у гарадскім і прыгарадным транспарце. Дзякуючы гэтаму згубіла эканамічны змест занятасць многіх малакваліфікаваных работнікаў, так званых маятнікаў мігрантаў. Нашто працаўцаў, калі за праезд даводзіцца аддаваць да чвэрці заробку.

Узікае пытанне — чаму? Адказаць на яго дастаткова складана. Тому спашлюся на словаў аднаго адметнага палітыка, які лічыў, што інфляцыя не расце на дрэвах. Яна ёсьць вынікам дзеяніяў насыці дурняў.

ПРАБЛЕМА

АЛКАГОЛІКІ НЕ БУДУЦЬ БАЦЬКАМІ

Вольга ХВОІН

Міністэрства аховы здароўя разглядае магчымасць прадстаўлення бясплатных сродкаў контрацепцыі беларускім жанчынам, хворым на алкалізм.

Галоўны нарколаг Беларусі Аляксей Аляксандраў патлумачыў «ЕJ: Здароўе», што ў краіне ў апошні час часта ўзнікаюць сітуацыі, калі жанчыны, якія злouжываюць алкалізм, нараджаюць дзяцей, а потым адмалююцца ад іх. Не рэдкія выпадкі сярод такога кантынгенту і граблівых адносінаў да бацькоўскіх авабязяў. «Каб пазбегнуць тых сітуацый, неабходна правільнае рэпрадуктыўнае планаванне жыцця жанчыны», — сказаў Аляксандраў.

Ён прывёў прыклады іншых краін свету, калі жанчынам, хворым на алкалізм, аказваюць дапамогу ў прадухіленні непажаданай цяжарнасці. Яны могуць бясплатна атрымаць падрабязныя кансультацыі спецыялістаў у гэтай сферы, а таксама эфектыўныя сродкі контрацепцыі.

Па словам Аляксандрава, жанчына, схільная да ўжывання алкалізу, мае больш высокую рызыку ў становішчы неабароненага сексу набыць непажаданую

цяжарнасць. Як правіла, такія жанчыны часцей за іншых заражаюцца інфекцыямі, якія перадаюцца палавым шляхам. А іх наяўнасць можа самым негатыўным чынам уплываць на здароўе будучых дзяцей. Да якіх цяжкіх наступстваў для здароўя дзяцей вядзе і ўжыванне спіртнога падчас цяжарнасці.

Сістэматычная прафілактычная работа сярод такіх жанчын дазваляе скараціць колькасць непажаданых цяжарнасцяў, абORTAў, адмоваў ад дзяцей. Як паказвае замежны досвед, самі яны ахвотна ідуць насыстична медыкам, калі разумеюць, што могуць атрымаць прости і даступны спосаб пазбавіцца ад многіх проблем. Па словах галоўнага нарколага, такая практика можа быць уведзена і ў Беларусь. «Такія планы цяпер сур'ёзна аблікарываюцца на ўзроўні Міністэрства аховы здароўя», — паведаміў галоўны нарколаг

краіны Аляксей Аляксандраў. Ён падкрэсліў, што размова ідзе толькі аб добраахвотным планаванні сям'і жанчынамі-алкалілікамі.

Сярод 180000 жыхароў Беларусі, якія пакутуюць на алкалізме, каля 33 тысяч жанчын. За апошнія пяць гадоў колькасць выяўленых выпадкаў алкалізму сярод жанчын вырасла больш чым на 36 працэнтаў.

Варта нагадаць, што ад 1994 года ў Беларусі назіраецца паніжэння паказчыкаў нараджальнасці. За апошнія 13 гадоў жыхароў Беларусі стала менш на 700 з лішнім тысячай. Калі ў 1998 годзе ў краіне пражывала 10 мільёнаў 203,8 тысяч чалавек, то на 1 студзеня 2011 года гэты паказчык знізіўся да 9 мільёнаў 481,1 тысяч чалавек. Па прагнозах демографаў, насельніцтва Беларусі будзе памяншацца і да 2050 года яно скроціцца да 7 мільёнаў чалавек.

ГРАМДСТВА

6

► КАТАСТРОФА

ЭФЕКТЫ АВАРЫИ

Вольга ХВОІН

Навукоўцы упэўненыя, што вынікі ўплыву апраменівання на здароўе людзей будуть праяўляцца яшчэ не адно пакаленне. Уздзеянне радыяціі на жывыя арганізмы выклікае змены на генныі узоры.

Хваробаў у разы больш

«Мы толькі пачынаем, а не заканчваем назіраць наступствы аварыі на ЧАЭС», — заяўў загадчык кафедры радыяційнай гігіені і эпідэміялогіі Міжнароднага ўніверсітета імя Сахарава прафесар Аляксей Акіянаў на канферэнцыі, прысвечанай 25-годдзю аварыі на ЧАЭС.

Медыкі прыводзяць звесткі, што ва Украіне 70 працэнтаў дзяцей, якія атрымалі апраменіванне, лічацца хворымі. Цягам апошніх двух дзесяцігоддзяў сталі больш частымі спадчынныя хваробы, узрасла колькасць хворых на дыябет, паражэнні мозга, няракавыя захворванні шчытападобнай залозы. Асабліва гэта тычыцца ліквідатораў-мужчын. Навуковец гаворыць, што сапраўдных доз апраменівання, атрыманых насељніцтвам, ліквідатарамі ніхто не ведае. У цывільных людзей радыядазіметрычных прыбораў не было ўвогуле, а ліквідаторы у большасці мелі адзін дазіметр на группу, які знаходзіўся ў брыгадзі.

«Калі лейкіміі ўзнікалі праз 5-7 гадоў пасля бамбардзіроўкі Хірасімы і Нагасакі, то іншыя злякасныя ўтварэнні праяўляліся нават праз сорак гадоў. Гэта гаворыць аб тым, што выясновы, зробленыя міжнароднымі арганізацыямі на дваццацігоддзе Чарнобыля, ўключалі ў сябе звесткі на 15-17 год пасля выбуху. І саматычных эффектаў проста яшчэ не было. Тому трэба сказаць, што эффекты Чарнобыля мы толькі пачынаем назіраць. А не заканчваем гэтая проблема праз 25 гадоў пасля аварыі, як некаторыя любяць падводзіць вынік: усё прайшло, завяршилася, нічога больш няма,

— Прафесар Аляксей Акіянаў звязрае ўвагу на той факт, што мноцна павялічылася колькасць пухлін скрубы, мочапалавой сістэмы,

шчытападобнай залозы. «Цяпер дыягнастуеща ў 12 разоў больш злякасных новаутварэнняў, лейкозаў, асабліва гэта тычыцца ліквідатораў-мужчын. Навуковец гаворыць, што сапраўдных доз апраменівання, атрыманых насељніцтвам, ліквідатарамі ніхто не ведае. У цывільных людзей радыядазіметрычных прыбораў не было ўвогуле, а ліквідаторы у большасці мелі адзін дазіметр на группу, які знаходзіўся ў брыгадзі.

«Калі лейкіміі ўзнікалі праз 5-7 гадоў пасля бамбардзіроўкі Хірасімы і Нагасакі, то іншыя злякасныя ўтварэнні праяўляліся нават праз сорак гадоў. Гэта гаворыць аб тым, што выясновы, зробленыя міжнароднымі арганізацыямі на дваццацігоддзе Чарнобыля, ўключалі ў сябе звесткі на 15-17 год пасля выбуху. І саматычных эффектаў проста яшчэ не было. Тому трэба сказаць, што эффекты Чарнобыля мы толькі пачынаем назіраць. А не заканчваем гэтая проблема праз 25 гадоў пасля аварыі, як некоторыя любяць падводзіць вынік: усё прайшло, завяршилася, нічога больш няма,

— Падкрэслівае Акіянаў.

Граблі чакаюць

«Толькі малая частка Беларусі не атрымала моцнага ўдару радыеактыўным ёдам. Праз чатыры гады пасля аварыі ў краіне з'явіліся першыя выпадкі рака шчытападобнай залозы. Была вялікая дыскусія на гэту тэму, і нашы суседзі з Украінай і Расіяй на той момант сказаі «як жа так, у вас ёсць усплеск рака шчытападобнай залозы, а у нас няма, няўжо гэты рак адрознівае межы?». Але праз некалькі гадоў падобная выпадкі з'явіліся і ў іх, праста апраменіванне мела меншыя маштабы, — расказвае навуковец. — Беларусь — зона, дзе прыроднага ёду мала. На час аварыі людзі мелі недахоп ёду ў арганізме. Шчытавідка жадна хапае ўвесі ёд, які ёсць. Тому накапленне радыеактыўнага ёду ў беларусаў было вялікім. Ёдная прафілактыка праводзілася праз 12 дзён пасля аварыі, а мусіла Да ГЭТАГА. Но праз некалькі гадзін пасля апраменівання ёд-

ная прафілактыка ўжо нічога не дасць». Акіянаў гаворыць, што тое ж саме цяпер адбываецца ў Японіі пасля аварыі на АЭС «Фукусіма». «Чалавечства нарадзілася з хобі хадзіць і наступаць на тыя ж граблі», — разумуе прафесар Сахараўскага ўніверсітэта.

Беларусы працягваюць атрымліваць радыяційнае апраменіванне — як зневажне, так і ўнутранае. Асноўную пагрозу тояць прыватныя гаспадаркі, а таксама прадукты лесу — грыбы, ягады, дзічына. Радыенукліды на тэрыторыю Беларусі спачатку знаходзіліся ў паверхневых слаях глебы, цяпер заглыбление адбылося максімум на 30-35 сантыметраў. Падчас сельскагаспадарчых работ радыенукліды з глыбіні 30-35 сантыметраў паднімаюцца на верх, з пылом разносяцца па тэрыторыі краіны. Гэтым паветрам дыхаюць усе жыхары краіны.

«Падарунак» нашчадкам

Самае страшнае, што радыяція накопіваецца ў генетычнай сістэме. І калі вялікія дозы апраменівання адрасујаюць мноства клетак, выкликаючы хваробы, то малыя дозы накопіваюцца, што праяўляецца з часам, вядзе да зменаў у генетычнай сістэме.

— Уся тэрыторыя Еўропы забруджана чарнобыльскімі выпадамі. Уся тэрыторыя Беларусі забруджана выпадамі, вышэйшымі за натуральны фон, але афіцыйна прызнана забруджанымі 23% тэрыторыі краіны, дзе працьвятае прыкладна 1,5 мільёна насельніцтва, — падкрэслівае загадчыца лабараторыі генетычнай біспекі Інстытута генетыкі і цыталогіі НАН Беларусі, прафесар Роза Ганчарова.

«За гэтыя 25 гадоў былі даказаны генетычныя эфекты нізкіх

дозаў апраменівання для млека-кормячых і чалавека. Выяўленыя і даказаныя новыя радыяційныя індукаваныя эфекты. Яны ўключаюць геномную нестабільнасць, байстэнд-эфект (эфект сведкі), транскрыпцыйны адказ і іншыя. Мы мелі магчымасць вывучаць генетычныя пашкоджанні ў жывёл на працягу некалькіх год. Назіранні паказалі, што ўзровень цытагенетычнай пашкоджанасці і эмбрыянальнай смяротнасці істотна павялічваўся і адрозніваўся ад таго, што было да Чарнобыля», — гаворыць навуковец.

Апраменіванне нізкімі дозамі ўплывае на нестабільнасць генома наступных пакаленняў, у выніку жывёлы наступных пакаленняў больш адчувальныя да нізкіх доз радыяціі. Назіраліся нашчадкі цяжарных самак жывёл з забруджаных зон, якіх вырасцілі ў лабараторных, то бок чистых умовах, але і яны мелі такі ж узровень пашкоджанняў, як і іх бацькі. Прафесар Ганчарова папярэджвае, што атрыманыя дадзеныя могуць з пэўнай перасцярогай выкарыстоўвацца і для ацэнкі рызыкі генетычных адхіленняў у чалавека. «Нестабільнасць генома — гэта новы радыяційны індукаваны эфект. Мы можам чакаць, што ў людзей, якія жывуць на забруджаных радыяційных тэрыторыях, таксама можа ўзіміцца нестабільнасць генома. Для вывучэння гэтай з'явы патрэбная ДНК-дыягностика. Людзі, якія маюць павышаную адчувальнасць, напрыклад, да акісяльнага тэста, парушэнні ў рэпарацыі ДНК, маюць парушэнні ў ахоўных сістэмах арганізма і будуть складаць групу генетычнай рызыкі», — разумуе Роза Ганчарова. Яна зазначае, што людзі, якія атрымалі хранічнае апраменіванне ў Чарнобылі, таксама маюць змененую экспрэсію генаў, і ўсе дактары разумеюць, што гэта можа быць ці іншым чынам упльываць на стан здароўя як цяпер, так і ў будучым.

Па словах прафесара Ганчаровай, цяпер шукаюцца сродкі для правядзення далейшых даследаванняў.

► ЗДАРОЎЕ

СЭРЦА ЛЕЧАЦЬ АПРАМЕНЬВАННЕМ

Вольга ХВОІН

Сардэчна-сасудзістая захворванні — галоўная прычына смерці і інваліднасці сярод насельніцтва як развітых краін, так і краін постсавецкай прасторы. Навукоўцы шукаюць магчымасці для карэктроўкі наступстваў радыяційнага апраменівання для сардэчна-сасудзістай сістэмы.

У Беларусі з 2006 па 2008 год адзначаўся паступовы рост хваробаў сістэмы кровавазароту, якія змінілі ў структуры агульнай смяротнасці 52,6%. Супрацоўніца Міжнароднага ўніверсітета імя Сахарава Клаўдзія Буланава ў ліку навукоўцаў, якія вывучаюць уплыв апраменівання на малекулярны узоры. Яна падкрэслі-

вае, што проблема захворванняў сардэчна-сасудзістай сістэмы была тыповай і да Чарнобыля, але «пасля аварыі яна, канешне, абвастрылася». Да словаў: Клаўдзія Буланава — маці Дзмітрыя Буланава, якія з'яўляюцца адным з фігурантаў справы «аб масавых беспарадках» 19 снежня мінулага года. Хлопец не належыць да палітычных рухаў, партый, але пасля «сутак» за ўдзел у мітынгу на плошчы Незалежнасці яго затрымалі і змясцілі ў следчы ізалятар №1 на вуліцы Валадарскага. Матэрыял пра сям'ю навукоўца «Музыка за кратамі» можна прачытаць у папярэднім нумары за 22 красавіка.

«Наша лабараторыя працавала над тым, як упльывае на сэрца і сасуды іанізуючая радыяція, — расказвае Клаўдзія Буланава пра сутнасць доследаў. — Было выяўлено, што з павелічэннем дозы апраменівання ад аднаго да трох градзін сардэчна-сасудзістай паталогіі. Напрыклад, КВЧ-выпраменіванне аднаўляе парушэнні агрэгаций-

тойлівымі, вядучы да фармавання сіндрому неірацыркулярнай дыстанціі. Варта адзначыць, што выкліканыя радыяційнай перадпаталагічнай сіндромам вызначаюцца ў значайнай ступені недастатковай эфектыўнасцю рэгулятарных механізмаў. Больш высокія дозы апраменівання былі здольныя выклікаць паражэнне структур і дэгенерацыю міякарда».

Тэарэтычныя і эксперыментальныя даследаванні, праведзеныя за апошнія гады на клеткавым і малекулярным, а таксама арганічным узорынях, прывялі да з'яўлення новага методу фізіятрапіі. Ён заснованы на выкарыстанні электрамагнітнага выпраменівання міліметровага дыяпазону — КВЧ-тэрапія. Метод прыміняецца ў клініцы для лічэння самых разнастайных захворванняў, у тым ліку і сардэчна-сасудзістай паталогіі. Напрыклад, КВЧ-выпраменіванне аднаўляе парушэнні агрэгаций-

най здольнасці трамбацьцяў пасля апраменівання. «Тое, што некаторыя эфекты апраменівання радыяційнай магчымай карэктаваць, на маю думку, — дасягненне. Но сітуацыя атрымліваецца не настолькі безнадзейная: маўляў, мы ўсе будзем гінуць», — зазначае супрацоўніца Міжнароднага ўніверсітета імя Сахарава Клаўдзія Буланава.

Навуковец не адмаўляе таго, што апраменіванне радыяцій выклікае змены ў геномных сістэмах. Але таксама мяркуе, што не варта драматызаваць сітуацыю. «На адной з канферэнций была агучаная інфармацыя па Смаленскаму раёну: там таксама выпадлі радыяційныя асадкі. У многіх дзяцей былі пашкоджаныя шчытападобнай залозы. Складна выяўіць, што на генетычным узорыні быў парушаны гэты ген. Відаць, тут уключыліся іншыя механизмы, што ўпльываюць на спадчыннасць гэтай паталогіі», — лічыць Клаўдзія Буланава.

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

TV

2 ТРАУНЯ, ПАНЯДЗЕЛАК

І

07.15 Мультфільмы.
07.50 «Добрый ранцы, Беларусь!». Навіны.
09.10 Канцэрт ансамбля «Пясняры». 10.50 Камедыйны серыял «Сваты-4» (Україна).
12.00 Навіны.
12.10 «Прынцэса цырку». Музичная камедыя (ССР). 1-я і 2-я серыі.
15.00 Навіны.
15.20 Навіны рэгіёна.
15.35 «Сінематэка».
16.15 «Май». Меладрама (Расія).
18.10 «Арэнна». Програма аб спорце.
18.30 «Акно ў Еўропу». Інфармацыйная програма.
19.00 Навіны.
19.25 «КЕНО».
19.30 Нацыянальны адборачны тур «Новая хвала-2011» і «Дзіцячая Новая хвала-2011». Гала-канцэрт. Абранае. Частка 2-я.
20.30 «Панарама».
21.10 Хакей. Чэмпіянат свету. Латвія - Фінляндыя. Прамая трансляцыя.
23.30 Інфармацыйна-забаўляльная програма «Праверка чутак».
00.00 Прэм'ера. «Толькі не зараз». Меладрама (Расія-Польшча).

Н

07.00 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца». Нашы навіны.
09.00 Нашы навіны.
09.05 Контуры.
10.10 Камедыя «Белая росы».
12.00 Тлэчасопіс «Саюз».
12.30 «Вялікая розніца» у Адэсе. Фэст пароды.
16.00 Нашы навіны (з субтрымі).
16.15 Навіны спорту.
16.20 «Толькі ты...». Канцэрт Стаса Міхайлава.

18.00 «Зваротны адлік». Фільм «У краіне жанчын», ЗША, 2007 год.
20.30 Нашы навіны.
20.55 Навіны спорту.
21.00 Здабытак Рэспублікі». Фільм «Мадзільняні». ЗША, 2004 год.

05.45 «Званая вячэра». «Раніца. Студыя добра га настрою».
07.45 «Раніца. Студыя добра га настрою».
08.30 «Тыдзень». Інфармацыйна-аналітычная праграма.
09.35 «Вялікі сняданак». Фільм «Чалавек - амфібія». ССР, 1961 г.
12.05 «Зорны рынг».
13.25 Фільм «Тroe ў лодцы не лічачы сабакі». ССР, 1979 г.
16.00 СТБ прадстаўляе: «КультУРА!». 16.30 «24 гадзіны».
16.40 «Наша справа».
16.50 «Званая вячэра».
16.45 Фільм «Не хачу жаніцца!». Расія, 1994 г.
19.30 «24 гадзіны».
20.00 «СТБ-спорт».
20.10 «Добры вечар, мальчы».
20.20 Фільм «Мяжа. Тайговы раман». Расія, 2000 г.
22.50 «Сталічны футбол».
23.20 Фільм «Паміж анёлам і нячысцікам». Францыя, 1995 г.

aq

07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Серыял «Ты маё жыццё».
09.05 Трансляцыя беатыфікацыі Папы Рымскага.
10.35 Пра мастацтва.
11.10 Камедыйная меладрама «Тэрмінал» (ЗША).

13.30 Гадзіна суду. Справы сямейныя.
14.35 Баявік «Замах» (Беларусь). 5-я і 6-я серыі.
16.25 Конкурс-віктарына «Дзеци новага пакалення».
17.30 «Навіны надвор'я».
18.00 Меладраматычны серыял «Ты маё жыццё» (Аргентына).
19.05 Шпіёнская камедыя «Чалавек, які занадта мала ведаў» (ЗША-Германія).
20.50 Тэлебарометр.

20.55 Вечар з Максімам Галкіным (Расія).
00.15 Футбол. Чэмпіянат Англіі. Прэм'ер-ліга. Агляд тура.

РОССІЯ

07.00 «Гарадок». Дайджэст. Забаўляльная програма.
07.20 Фільм «Выйсці замуж за капитана».
09.00 «Карціна свету».
09.55 Надвор'е на тыдзень.
10.00 «Пакой смеху».
10.35 «Ранішня пошта».
11.10 Фільм «Калі квітнее бэз». 2010 г.
12.55 Вясновы канцэрт «Дыска Дача».
14.00 Весткі.
14.20 Вясновы канцэрт «Дыска Дача». Працяя.
15.25 Фільм «Кропля святла». 2009 г.
18.20 Прэм'ера. «Жарты ў бок». Канцэрт. Частка 1-я.
20.00 Весткі.
20.25 Тэлесерыял «Заяц, смажаны па-берлінску», 2011 г.

22.20 Вострасюжэтны тэлесерыял «Апера-тыўнікі. Хронікі забойнага аддзела. Новая версія».
23.20 «Нічога асабістага». Інфармацыйна-сатырычна праграма.
23.40 Камедыя «Бацькі і дзяды».

НТВ

07.15 «І зноў добры дзень!».
08.10 Камедыя «Прэзідэнт і яго ўнушка».

10.00 Сёння.
10.20 Вострасюжэтны серыял «Мядзведжы кут».
19.00 Сёння.
19.30 Вострасюжэтны серыял «Мядзведжы кут».
23.10 «Суперстар» прадстаўляе: «Чарадзеўны баль Сяргея Пенкіна».

ROSSIA

09.30 Мотаспорт. Часопіс.

09.45 Снукер. Чэмпіянат свету. Шэфілд. Фінал.

11.30 Фігурана катанне. Чэмпіянат свету. Масква. Гала-канцэрт. Паказальныя выступы.

13.00 Тэніс. WTA. Дзень 1-ы. Мадрыд.

14.45 Снукер. Чэмпіянат свету. Шэфілд. Фінал.

16.00 Снукер. Чэмпіянат свету. Шэфілд. Фінал.

19.00 Футбол. Еўрагалы. Часопіс.

19.30 Футбол. Клуб чэмпіёнаў. Часопіс.

20.30 Вось дык так!!!

20.45 Снукер. Чэмпіянат свету. Шэфілд. Фінал.

00.00 Футбол. Еўрагалы. Часопіс.

00.30 Футбол. Клуб чэмпіёнаў. Часопіс.

01.30 Фігурана катанне. Чэмпіянат свету. Масква. Гала-канцэрт. Паказальныя выступы.

БЕЛСАТ

07.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».

07.35 Фільматэка майстэр: «Італьянец», маст. фільм, 2005 г., Расія.

09.25 Дакументальная гадзіна: «Ян Павал II і ягоны сябар», дак. фільм, 1999 г., Польшча.

10.15 Прапавед (інфармацыйна-публіцыстычна праграма).

10.40 Басанож па свеце (спазнаваўчая праграма).

11.05 Моўнік (лінгвістычна праграма).

11.15 «Стараадаўнія інструменты Беларусі», дак. фільм, 2007 г., Беларусь.

11.30 Эксперт (інфармацыйна-аналітычна праграма).

12.00 Аб'ектыв (агляд падзеяў дня).

12.05 Фільматэка майстэр: «Італьянец», маст. фільм, 2005 г., Расія.

13.55 Дакументальная гадзіна: «Ян Павал II і ягоны сябар», дак. фільм, 1999 г., Польшча.

14.45 Прапавед (інфармацыйна-публіцыстычна праграма).

15.15 Басанож па свеце (спазнаваўчая праграма).

15.40 Моўнік (лінгвістычна праграма).

15.50 «Стараадаўнія інструменты Беларусі», дак. фільм, 2007 г., Беларусь.

16.20 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазнаваўчая праграма).

16.30 Эксперт (інфармацыйна-аналітычна праграма).

17.00 Аб'ектыв (агляд падзеяў дня).

17.05 «Эміль з Лёнэбэр'і», серыял: 3 сэрыя.

17.30 «Час гонару», серыял: 27 сэрыя.

18.20 Хто ёсьць кім?: «Ігар Неўпакоев».

18.35 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).

19.00 «Сабачая будка», дак. фільм, 2009 г., Беларусь.

19.30 Аб'ектыв (агляд падзеяў дня).

19.35 Гарачы каментар (публіцыстычна праграма).

19.45 Калыханка для самых маленьких.

19.50 Еўропа сёння (тэлечасопіс каналу «Нямецкая хвала»).

20.15 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазнаваўчая праграма).

20.25 Невядомая Беларусь: «Дзень памінання», дак. фільм, 2011 г., Польшча.

21.00 Аб'ектыв (агляд падзеяў дня).

21.25 Рэмарка (культурніцкая праграма).

21.45 Фільматэка майстэр: «Італьянец», маст. фільм, 2005 г., Расія.

23.30 Аб'ектыв.

23.55 Гарачы каментар (публіцыстычна праграма).

19.00 Два на два (тэледыскусія).

19.25 Аб'ектыв (агляд падзеяў дня).

19.30 Гарачы каментар (публіцыстычна праграма).

19.45 Калыханка для самых маленьких.

19.55 Праект «Будучыня» (навукова-папулярны тэлечасопіс каналу «Нямецкая хвала»).

20.25 Навігатор (інфармацыйна-публіцыстычны тэлечасопіс).

20.40 Беларусы ў Польшчы.

21.00 Аб'ектыв (агляд падзеяў выданне).

21.25 Сальда (эканамічна праграма).

21.40 Прапавед (інфармацыйна-публіцыстычна праграма).

22.05 «Хаканне, здрада, жарсць», серыял: 4 сэрыя.

22.50 Басанож па свеце (спазнаваўчая праграма).

23.15 Аб'ектыв.

23.35 Гарачы каментар (публіцыстычна праграма).

3 ТРАУНЯ, АЎТОРАК

І

07.15 «Аддай, што здабытую, і бедным не будзеш...». Фільм-эсэ (БТРК).

07.45 Слова Мітрапаліта Філарэта.
07.55 «Добрый ранцы, Беларусь!».

09.00 Навіны.

09.10 «Радаўніца». Драма («Беларусь-фільм»).

10.30 «Бацька». Кінааповесь (Расія).

12.00 Навіны.

12.10 «Ляцяць жураўлі». Кінааповесь (ССР).

14.00 «Містэрія сакавіка».

14.30 «М.Савіцкі. Сказаць без слоў...»

Документальны фільм.

15.00 Навіны.

15.15 Навіны рэгіёна.

15.35 Документальны цыкл «Зорнае жыццё» (Україна).

17.15 «Толькі не зараз». Меладрама (Расія-Польшча).

19.00 Навіны.

19.25 «КЕНО».

19.30 «Д Москвы да Брэста». Канцэртная праграма.

21.00 «Панарама». Інфармацыйны канал.

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

8

4 ТРАУНЯ, СЕРАДА

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00,
15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.40 Навіны.

06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь!».

07.05, 08.10, 18.50, 01.30 Зона Х.

07.30, 11.50 Дзялово жыццё.

08.35 «Сфера інтэрсаў». 09.10 Прэм'ера.

«Год Залатой рыбкі». Меладрама (Расія).

11.05 «Невядомая версія «Масфільм».

«Афіцэр» (Украіна).

12.10 «Сястрычка». Меладрама (Расія).

14.05 «Акно ў Еўропу». I

14.25 Інфармацыйна-забаўляльная праграма «Праверка чутак».

15.20, 19.10 Навіны рэгіёна.

15.35 «Ведай нашых».

15.50 Серыял «Апошняя рэпрадукцыя».

16.55 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).

17.45 Меладраматычны серыял «Маруся.

Вяртанне» (Украіна).

19.25 «Спорталото 5 з 36». Забаўляльнае шоў.

19.30 «КЕНО».

19.35 Зямельнае пытанне.

19.55 Камедыйная меладрама «Маргоша».

21.00 «Панарама». Інфармацыйны канап.

21.35 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Паўфінал. Манчэстэр Юнайтэд - Шальке. Прамая трансляцыя.

23.50 «Двое». Ваенна драма (Расія).

01.35 Дзень спорту.

16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыйны фільм.

17.05 «Слова жанчыне». Шматсер. фільм.

18.15 Навіны спорту.

18.20 «Шчаслівія разам». Серыял.

18.55 «Хай кажуць».

20.00 Час.

21.00 Навіны спорту.

21.05 «Жаночыя мары пра далёкія краіны». Шматсерыйны фільм.

22.20 Фільм «Галава ў блоках».

00.35 «Крэм», Шматсерыйны фільм.

01.30 Начальная навіны.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».

06.10 «Раніца. Студыя добра га настрою».

07.40 «СТБ-спорт».

08.30 «Фантастыка пад грыфам «Сакрэтна».

09.30 «Аўтапанарама».

10.00 «Сапраўдная гісторыя».

10.40 «Трымай мяне мацней!». Тэленавэла.

11.35 «Далёкія сваякі».

11.40 «Званая вячэр».

12.35 «Сакрэтныя гісторыі».

13.50 «Турысты». Серыял.

14.40 «Рэдакцыя». Серыял.

15.35 «Ваенная таемніца».

16.50 «Новыя падарожкі дылетанта».

17.20 «Міншчына».

17.30 «Званая вячэр».

18.30 «Агонь хакання». Серыял.

20.00 «Сталічныя падрабязнасці».

20.10 «СТБ-спорт».

20.15 «Добры вечар, маляня».

20.25 «Дайшнікі». Серыял.

21.30 «Мінск і мінчане».

22.05 «Дабро пажаліца».

23.00 «Паляванне на ізубра». Серыял.

00.05 «Водбліскі». Серыял.

06.35 Камедыйны серыял «Універ» (Расія).

07.00 ЛАДная раніца.

08.00 Тэлебарометр.

08.05 Серыял «Ты маё жыццё».

09.05 Фільм-казка «Прыгоды Бураціна» («Беларусьфільм»). 1-я серыя.

10.15 Спорт-кард.

10.40 «Рэпартёр «Беларускай часіны».

11.25 Медычныя таемніцы.

12.00 Медычныя таемніцы +.

12.15 Гадзіна суду. Справы сямейныя.

13.15 Меладрама «Фантазіі Фарацьеўва» (СССР). 1-я серыя.

14.40 Пазакласная гадзіна.

15.00 «Кулінарыя для дзяцей». Мультфільм.

15.15 Серыял «Анатомія Грэй-5» (ЗША).

16.10 Серыял «Ты маё жыццё» (Аргентына).

17.10 Хакей. Чэмпіянат свету. Данія-Латвія. Прамая трансляцыя.

19.40 Калыханка.

19.55 Беларуская часіна.

21.10 Хакей. Чэмпіянат свету. Фінляндия-Чехія. Прамая трансляцыя.

23.30 Авертайм.

00.00 Рэальны свет.

00.30 Серыял «Анатомія Грэй-5» (ЗША).

07.00 «Раніца Расіі».

09.15 Прэм'ера. «Прамы эфір».

10.10 «Маршалы Перамогі: Жукаў і Ракасоўскі». Документальны фільм.

11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Весткі.

11.30 «Кулагін і партнёры».

12.00 Тэлесерыял «Заяц, смажаны па-берлінску», 2011 г.

13.50 Навіны - Беларусь.

14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоу.

15.25 «З новай хатай!». Ток-шоу.

16.20 «Кулагін і партнёры».

16.50 Навіны - Беларусь.

17.45 Тэлесерыял «Пяць хвілін да метро».

18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.

19.50 Навіны - Беларусь.

20.30 Прэм'ера. Тэлесерыял «Заяц, смажаны па-берлінску», 2011 г.

22.20 Тэлесерыял «Аператывнікі. Хронікі забойнага аддзела. Новая версія».

23.20 Навіны - Беларусь.

23.30 «Весткі.ру».

23.50 Прэм'ера. «Ад'ютант яго высокасці. Асабістая справа», Документальны фільм.

06.05 Інфармацыйны канал «HTB раніцай».

08.40 «Следства вялі...».

09.30 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сёння.

10.20 «Кватэрнае пытанне».

11.20 «Жаночы погляд».

12.05 «Да суду».

13.25 «Пракурорская праверка».

14.25 «Давайце мірыцца!».

15.15 «Справа густу».

15.40 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

16.30 Серыял «Вуліцы пабітых ліхтароў».

18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

19.35 Дэтэктыўны серыял «Знахар».

23.30 «Сапраўдны італьянец». Дакументальны праект.

00.20 «Асабістая небяспечны!».

09.30 Фігурана катанне. Чэмпіянат свету. Масква. Гала-канцэрт. Паказальныя выступы.

11.00 Футбол. Чэмпіянат Еўропы. Юніёры. Сербія.

12.00 Вось дык так!!!

13.00 Снукер. Чэмпіянат свету. Шэфілд. Фінал.

15.00 Тэніс. WTA. Дзень 2-і. Мадрыд (Іспанія).

17.00 Тэніс. WTA. Дзень 3-і. Мадрыд (Іспанія).

20.15 Футбол. Еўрагалі. Часопіс.

20.20 Абранае па серадах.

20.25 Спартавае вандраванне. Часопіс.

20.30 Госць у студыі. Часопіс.

20.40 Абранае па серадах.

20.50 Конны спорт. Кубак свету. Выездка. Лейпциг (Германія).

21.50 Конны спорт. Кубак свету. Джампінг. Лейпциг (Германія).

22.55 Гольф. PGA. Цюрых (Швейцарыя).

23.55 Гольф. Еўрапейскі турнір. Ballantine Cup.

00.25 Гольф. Жаночы турнір. Валенсія.

00.30 Гольф клуб. Навіны г

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №4 (56)
(красавік)

www.lit-bel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

АНОНС	
«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё красавіка	с. 2.
«ПАЭЗІЯ»: «Вага слова» ад Рыгора БАРАДУЛІНА	с. 3.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: актуальныя развагі Алеся ГІБКОУСКАГА	с. 4.
«ПАЭЗІЯ»: вершы і водгук Васіля ЗҮЕНКА	с. 5.
«ПРОЗА»: «начыркі» Алеся Масарэнкі	с. 6.
«ПАМЯЦь»: паэтычны вянок Івана ЛАГВІНОВІЧА	с. 7.
«ПАЭЗІЯ»: новыя вершы Алеся КАСКО	с. 8.
«СЯБРЫНА»: «Берасцейскі літагляд» ЛЕГАЛА	с. 9.
«МАЛЬБЕРТ»: «Вершалёс» Лявона ВАЛАСЮКА	с. 10.
«ФОРУМ»: Сяргей РУБЛЕЎСКІ, Аляксей ГАНЧУК	
і Мікалай АЛЯКСАНДРАЎ	с. 11.
«КРЫТЫКА»: Мікола МІШЧАНЧУК пра книгу Алеся ДЗІТРЫХА	с. 12.
«ПЕРАКЛАДЫ»: Сяргей ЯСЕНІН	с. 13.
«ЗАПІСЫ»: Ніл ГЛЕВІЧ пра 93-і год	с. 14-15.
«ПАЛІЦА»: книгі аўтараў Берасцейшчыны	с. 16.

▶ НАЧЫРКІ

СУЧАСНАСЦЬ І МАНА

Алеся МАСАРЭНКА

Добрае і дрэнае

Думай галава — картуз
куплю!
Прымаўка.

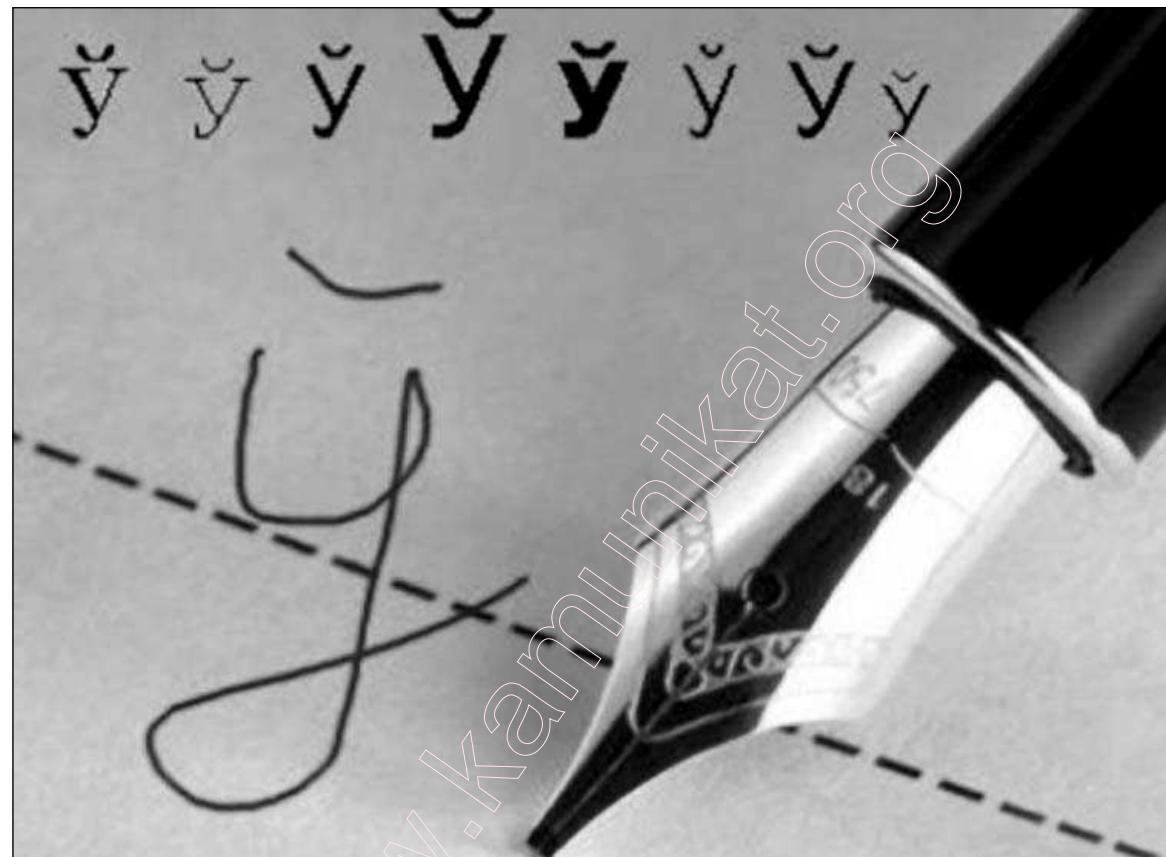
Беларуская, расейская, украін-
ская — мовы аднаго кораня, адной
танальнасці. І калі ўжо гаварыць
пра пераклад з расейскай — на
беларускую ці наадварот, дык
гэтым няхай бы займаўся сам
аўтар. Ён здолее ўнікнучь моўных
плох-патаўчакаў, бо спадзяванак
на некага іншага — бясплодны: атрымаеца бяздушина-прыблізны
тэкст, пазабаўлены аўтарскай ас-
новы. У маёй аповесці, помніца,
«чорная гадаўка» была пераство-
раная ў «чорную гадалку», і такіх
перлаў — па некалькі на кожнай
сторонцы. Я хвалююся, не пры-
маю кашчуннай адвольнасці, а рэ-
дактару — ні ў лоб, ні ў брыво: ма-
лодшы брат мусіць не заўважаць
падобных агрэхаў, калі хоча, каб
кніга пабачыла маскоўскую вы-
давецтва. Той раз мне давялося
дасланы машынапіс карэнным
чынам перарабляць, таму і пазна-
чаны аўтарызованым.

Расейцам, як бы яны ні напі-
наліся, беларуская мова даеца
цяжэй, чым нам, беларусам, расейская. Былая супрацоўніца
«Літаратурнай газеты» лічыла
сябе знанай перакладчыцай. З
ахвотаю бралася за раманы на-
ват вядомых празікаў. І што ж?
Лажанулася на зусім простым
сказе: «У траве скакалі конікі»
перакапліла на свой лад: «В
траве рэзвілісь лошадкі». Дый
пасля гэтага канфузу не ўпала ў
творчую дэпрэсію — доўга яшчэ
працягвала курочыць творы беларускіх аўтараў.

Як сведчаць факты, руска-
моўны пераклад «Новай зямлі»
Якуба Коласа пакуль яшчэ нікому
і блізка не ўдаўся, хоць напра-
цоўкі, здавалася б, ужо даволі
ўнушальныя — паэма пабачыла
свет ажно ці не ў пяці рускамоў-
ных варыянтах.

Зрэшты, нават «Варшаўскі
шлях» А. Твардоўскага ў перакладзе
А. Куляшова больш выдае
на адну з цудоўных паэм Куляшо-
ва, бо свеціцца менавіта творчай
аўрай перакладчыка. І ўсяму
прыгына — моўнае падабенства.
А хутчай — аднаго кораня мова,
тая самая, старабеларуская, над
якой пазбродаўлі маскавіты,
перакруцішы шмат якія слова
на свой баўгарска-кайсацкі лад.

Вось такая інтэграцыя. І не
больш. Сваё сёння трэба чытаць

у роднай мове. Тоэ ж самае і з сусе-
дзямі нашымі — творы расейскіх
аўтараў і украінскіх мы няблага
разумеем і ў арыгінале.

Друкарскі паперы ў нас ні-
быта ўсё яшчэ не стае на творы
арыгінальныя — як маладых
аўтараў, так і сталых. А бібліятэкі
— Нацыянальная ў тым ліку — у
самоце: на іх паліцах зусім мала
беларускамоўных навінак. Паслу-
хашаць завertykalenых выдаўцоў,
то ў іх ўсё на ўзроўні дазволенага:
выдаєш тых, на каго гранты маем.
Ня ўжо і сапраўды настаў такі
змрочны час, што няхай табе се-
дзясецт гадоў ці восемдзесят, а па-
куль жывы, але грантаў не ўмееш
выбіваць, дык анікі дзяржаўны

мудрамер і блізка не падківіца
— з чым ты, юбіляр, узбраўся на
круты перавал: напісалася нешта
ці, можа, байды біё — выгчэкаў, па-
куль зноў вернуцца бальшавікі і
адназначна заяўць: «Выдаєм кнігі
тых аўтараў, хто хваліць нас!»

Як мне падаецца, сённяшнія

выдаўцы-рэдактары найперш
занятая сабою, за свае ўласныя
творы пякуцца. Таму пішчом
лезуць у дзяржаўныя выдавецтвы
і часопісы. І мяне, прызнацца,
даймае апошнім часам бадай
рэвалюцыйная думка: а няхай бы
працавалі рэдактарамі звычай-
ныя філолагі з належнай на тое
адукацыяй, а не літаратары ды
журналісты сярэдняй руки. І тады
бгэтыя запячурныя прыхвасні на
роўні з астатнімі карысталіся б
выдавецкімі паслугамі.

У Японіі кожны жыхар атрым-
лівае ў год каля дваццаці мастиц-
кіх кніг. Арыгінальных. А ў нас?
І дзе-тры не набярэцца.

Становішча незайдзроснае.
Бацька мой, помню, любіў з мяне
пашыашацца: «Калі будзеш толькі
пісаць, не будзе чаго кусаць». І
праўда, каб не памерці з галадухі,
траба з нечага жыць. На жаль,
дзяржаўны «кашалёк» з грашыма —
не верабей, абы-дзе не лётае і
пустыя прыгаршчы папрашаек,
як правіла, абмінае. Раскашоўц
тарбахваты-пасаднікі. Астатнія
— хто як выдаецца, бо на дзяржаў-
ных кухан спадзеву мала.

У нас — так! — не Японія, дзе
з пісменнікам заключаюць да-
мову, і ён, атрымаўшы грашовы
задатак, спакойна піша сваю
галоўную кнігу.

Мы пакуль, як любіў гаварыць
Анатоль Сыс, пралятаем. Яно ж,
чым больш творчых груповак,
тым гусцейшаму быць курнаму
фіміяму падчас нейкіх там дыс-
кусій: свой услаўляе свайго!

Дохлых пацукоў звычайна
вешаюць тады на несябраў, калі
тыя адсутнічаюць, завочы. Даўні
прыём, вывераны. Дзве творчыя
групоўкі — найлепшы таму вар-
ыянт. А па мне, дык Саюз пісь-
меннікаў у нас мусіць адзін быць
— гэтакая ўмесцістая (канешне
ж, Дом літаратараў!) «лазня-дух-
мень», з вабным пахам упраўлай
шыпшыны, настоенай на бабро-
вым струмяні; з карамазаўскімі
бярозавымі венікамі, ёмкімі й

сцёбкімі, якія добра гналі б ду-
хойную нечысць, як з падкаўнер'я
пакрыўджаных, так і з-пад заму-
соленых сурдутаў крыўдзіцеляў,
а больш дакладней: з «архісведа-
мых» і «не вельмі».

Чытчу — ўсё роўна: яму абы
творы добрая. І не прывязныя, а
свае, у роднай мове.

Літаратурныя сланечнікі

Сярод беларускіх літаратараў
здраві выразна акрэслілася няз-
вычынная, здавалася б, з'ява: перш-
пачатковая большасць з іх нейкі
час пісалі свае першыя, вядомы
ж, часцей недасканальная творы
у расейскай мове. Дасягшы хоць
і не надта каб галавакружнай
вышыні, — бадай на паўдарозе
на інтэрнацыянальны папас, той-
сёй раптам паварочваў ражучу
назад і аж як не трухам пешкаваў
да сваіх, пакінутых, але яшчэ не
зарослых чартапалохам культур-
ных гоняў.

Нялёгкі шлях, затое ў нейкай
меры сумленны і да ўсяго — па-
вучальны.

Я называў бы гэтых творчых
пакутнікаў так: паварачэнцы,
а больш дакладней — літара-
турныя сланечнікі, бо галовы
іх доўгі час арыентаваліся на
чарговы круг сонца-крамля, а
чуйна-партыйныя насы заўсёды
былі павернутыя ў бок марксіс-
ка-ленінскага ветравею.

На жаль, падобных літаратур-
ных паварачэнцаў стае і сёння.

Праўда, арыенціры апошнім
часам памяняліся. Затое амбіцы
і прабіўная дападнасць вышэй
названых вертухаяў засталіся
ўсё тэя ж.

Набрыдзь

Наўрад ці ёсць дзе на свеце
такі запячурны дзеяч, які змог
бы наслікам пазбавіць чалавека
роднай мовы, а разам з тым і на-
цыянальной культуры ўвогуле,
бо ўсё сваё як было спакон веку
ў генах нацыі, так і застаецца
там быць. І да ўсяго іншага —
нашай творчай брація ўжо
нямала цудоўных кніг напісаны
у роднай мове, а навукоўцы-эт-
нографы сабралі ў выдалі тым
часам больш за паўсотню тамоў
вуснай народнай творчасці.
Сёння ў распараджэнні беларуса —
дыхтоўныя энцыклапедыі,
поўныя зборы класікаў, тлумачальныя
слоўнікі... Трывалы
падмуркі!

Сапраўды, гены на мову ёсць.
І яны нікуды не ўлятчываюцца
з жыццёвай спадчыны, вечна
живуць у схонах чалавечай
памяці.

Неяк зайшоў да мяне пра-
кансультавацца аўтар-пачатко-
вец — былы вайсковец у чыне
палкоўніка. Сказаў, што яму
больш за восемдзесят, але тым не
менш узяўся за раман і аваўязко-
ва яго скончыць. «Гадоў шаснаццаць
яшчэ пажыву, — запэўні ў не
стolkі мяне, як сябе наваяўлены
раманіст. — Вам застаецца толькі
выпраўляць агрэхі з гэтых вось
крамоляў, — паклаў на стол
машынапіс старонак пад трыста
і дадаў: — У чауне роднай мовы
мне аднаму цяжка плыць». Я
сказаў, што можна і па-расейску
пісаць. Ён — у рожкі: «Дзякую
— і нагаварыўся, і напісаўся! Ды
мне як не кожную ноч сніца
адзін і той жа голас — нехта ўсё
дапытваеца, што я, значыць,
зрабіў для сваёй Беларусі такое,
каб мог ганарыцца гэтым?.. Мой
верш сам Максім Гарэцкі хваліў.
Ён да нас у школу прыязджаў,
выступаў. І я, васьмікласнік,
прачытаў яму свой верш. Пасля
дзесяцігодкі мяне накіраваў ван-
енкамат у ваеннае вучылішча, у
Ленінград. На чэкіста вучыўся.
І кожны раз, калі даводзілася
пісаць аўтабіографію, кадравік
прымушаў аваўязкова згадваць
той факт, што нацдэм Гарэцкі
хваліў мой верш».

Гэтак вось, прызнацца, і вый-
шаў на мяне некалішні ўпагоне-
ны чэкіст-прафесіянал.
Працяг на стар. 6 (14) ▶

НАВІНЫ

10 (2)

СЕМІНАР

АЎТАРСКАЕ ПРАВА

У Мінску абмеркавалі праблемы аўтарскага права ў Беларусі і Швецыі. 9 красавіка ў Міжнародным адукатычным цэнтры імя Ёханаса Рая прайшоў міжнародны семінар «Аўтарскія права на інтэлектуальную ўласнасць творцаў», арганізаваны Саюзам беларускіх пісьменнікаў, Згуртаваннем беларусаў свету «Бацькаўшчына» і Шведскім саюзам пісьменнікаў.

Фота Наталіі Міхеічнай www.budzma.org

Да ўдзелу ў семінары былі запрошаныя айчынныя пісьменнікі, перакладчыкі, выдаўцы, журналісты, прадстаўнікі Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай уласнасці, а таксама і іх шведскія калегі.

Падчас сустэречы прадстаўнік шведскага выдавецтва дома «Lind & Co» Крыстофер Лінд распавёў пра адметнасці кніжнага рынку і выдавецтва сектару ў Швецыі, пра тыя праблемы, з якімі сутыкаецца шведская выдавецкая галіна сёння. Сярод іх: памяншэнне агульной колькасці прадаваных кніг, зніжэнне ролі выдавецтваў і рост ролі пісьменнікаў у выдавецкім працэсе, значнае павелічэнне колькасці электронных кніг, тэнденцыі да манапалізацыі кніжнага рынку з боку буйных выдавецтваў, узмацненне рэгіонализациі шведскай кніжнай галіны. У звязку з апошнім адметная дэталь – шведы аддаюць перавагу ў асноўным айчыннай літаратуре, па гэтыя прычыне ў краіне выходзіць даволі мала перакладаў. Па колькасці перакладных кніг з беларускай мовы наша краіна сёлета займае ў Швецыі шостае месца.

Наступным дакладчыкам з шведскага боку выступіў Турб'ёрн Остром, юрыдычны кансультант Шведскага саюза пісьменнікаў. У сваім дакладзе ён звязнуўся да гісторыі развіцця аўтарскага права ў Еўропе і Швецыі, закрануў асноўныя дакументы, датычныя аўтарскага права, у сувесце

і больш падрабязна спыніўся на юрыдычных асаблівасцях абароны творцамі сваіх правоў у Швецыі. Сярод асноўных тэнденцый развіцця аўтарскага права ў Швецыі былі названыя распрацоўка юрыдычнай базы для рэгулявання аўтарскага права ў галіне электронных кніг, развіццё міжнародных механізмаў абароны правоў творцаў, а таксама барацьба з піратствам у Інтэрнэце.

Пасля знаўцы шведскага аўтарскага права слова ўзяў яго беларускі калега – галоўны спецыяліст упраўлення права і міжнародных дамоваў Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай уласнасці Аляксей Бічурын.

У сваёй прамове ён закрануў адметнасць дзеяния беларускага заканадаўства ў галіне аўтарскага права, распавёў пра магчымыя асаблівасці новага закона пра аўтарскае права, прыніцце якога плануецца ў хуткім часе, а таксама неаднаразова падкрэсліў, што палепшыць становішча з аўтарскім правам у Беларусі можна толькі пры зацікаўленасці і актыўным удзеле саміх аўтараў.

Кожны тэматычны выступ семінара суправаджаўся вялікай колькасцю пытанняў як да шведскіх гасцей, так і да прадстаўнікаў Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай уласнасці. Удзельнікі семінара цікавілі як асаблівасці шведскай галіны і аўтарскага права, так і айчынныя рэаліі.

Прэсавая служба СБП

ПЕРШЫНСТВО

ПАД ЭГІДАЙ МУЗЫ ШАХМАТ КАІСЫ

У Мінску адбылося традыцыйнае, ужо пятае першынство Саюза беларускіх пісьменнікаў па шахматах. Чэмпіёнам са стопрацэнтным вынікам стаў Васіль Жуковіч.

Васіль Аляксеевіч усе гады выступае галоўным ініцыятарам і арганізаторам гэтых цікавых спаборніцтваў, пастаянна займае прызыўныя месцы, але чэмпіёнска га тытулу дагэтуль не заваёўваў – відаць, арганізаторскія справы крыху перашкоджалі засяродзіц-

ца на гульні. Тым больш заканамерны сёлетні поспех. Дарэчы, Васіль Жуковіч рэгулярна выступае ў шахматных турнірах, што ладзіцца ў сталічным Палацы шахмат, а ў газетах і часопісах нярэдка з'яўляюцца не толькі яго новыя вершы, але і шахматныя задачы і эпіоды...

«Серабро» сёлетняга першынства – у празіака Івана Клімянкоў, мінулагодняга пераможцы (а не так даўно ў «Маладосці» выйшла аповесць І. Клімянкова «Паядышак» з «шахматным» сюжэтам).

Вадзім Жылко

САЮЗ

ГЕНЕРАЛЬНАЯ АСАМБЛЕЯ БАЛТЫЙСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

1–2 красавіка ў горадзе Візбу на шведскім востраве Готланд прайшла штогодовая Генеральная асамблея Савета балтыйскіх пісьменнікаў, удзел у якой узяў і Саюз беларускіх пісьменнікаў.

Падчас двухдзённых сустэреч, якія аб'ядналі прадстаўнікоў 14 пісьменніцкіх і перакладчыцкіх арганізацый з 10 краінаў Еўропы, што гісторычна і географічна належача да Балтыйскага рэгіёну, абмяркоўваліся шматлікія пытанні, датычныя як сучаснага стану нацыянальных пісьменніцкіх арганізацый, так і літаратурнага працэсу наогул.

Пасля зацвярджэння праграмы асамблей Старшыня Савета Яніна Арлоў (Швецыя) распавяла пра тое, якія накірункі дзейнасці падтрымліваў Савет цягам апошняга года. Найперш гэта шматлікія літаратурныя мерапрыемствы, праведзеныя пры садзеянні Савета.

Яніна Арлоў падкрэсліла, што «беларускае пытанне» не губляе сваёй актуальнасці. Падтрымка наўгародавых культурных ініцыятыв, кантакты з беларускімі дзеячамі літаратуры і мастацтва, спрыянне культурнаму абмену застаюцца адным з важных кірункаў дзеяйнасці Савета.

Быў названы і новы літаратурны праект «Picture this!», які пройдзе ў чэрвені ў фінскім горадзе Турку. Узяць у ім удзел запрошаныя і беларускія творцы.

Яшчэ адным важным пытаннем, прынятym падчас Генеральнай асамблей, было ўключэнне ў шэраг Савета Саюза грузінскіх пісьменнікаў. Пасля ажыўленай дыскусіі з перавагай у дэве трэці галасоў сяброўства гэтай арганізацыі ў шэрагах Савета балтыйскіх пісьменнікаў было зацверджанае.

Падчас Генеральнай асамблей адбылася прэзентацыя шэрагу літаратурных праектаў, у якім актыўны ўдзел брал Савет балтыйскіх пісьменнікаў.

Петэр Курман, прадстаўнік Саюза шведскіх пісьменнікаў, распавёў пра ініцыятыву правесці пісьменніцкі круіз, які аб'яднае пісьменнікаў са Швецыі, Фінляндыі, Нямеччыны, Турцыі, Даніі, Ірана ды іншых краінаў.

Па задуме арганізатораў, карабель выйдзе з порта ў Стамбуле з прыпынкамі ў Хайфе, Бейруце, Александрыі, Родасе і іншых гарадах, а на яго борце адбудзіца шматлікія літаратурныя чытаніні, абмеркаванні і сімпозіумы. Сваёй

мэтай арганізаторы мерапрыемства бачаць наладжванне дыялогу ў сучасным канфліктным свеце і ўсталяванне асабістых кантактаў паміж удзельнікамі круіза.

Нямецкі пээт Клаус-Юрген Лідткэ празентаваў Віртуальную

балтыйскую бібліятэку, усе творы якіх тым ці іншым чынам прысвечаныя Балтыйскуму мору, краінам, якія знаходзяцца на яго берагах і іх жыхарам. На дадзены момант на саіце прадстаўленыя творы на 11 мовах Балтыйскага рэгіёна і яшчэ двух «небалтыйскіх» мовах: ангельскай і лацінскай. Варта адзначыць, што кожны тэкст у бібліятэцы мусіць быць перакладзены на ўсе «балтыйскія» мовы. На жаль, беларуская літаратура пакуль не прадстаўлена ў бібліятэцы.

Прадстаўнікі пісьменніцкіх арганізацый Савета балтыйскіх пісьменнікаў распавядалі пра дзеяйнасць сваіх аб'яднанняў за год. Пра здзейсненае Саюзам беларускіх пісьменнікаў, яго праблемы і поспехі сваім калегам расказала Юлія Цімафеева, прэсавы сакратар арганізацыі.

На сёлетній Генеральнай асамблей адбыліся выбары кірауніцтва Савета. На месца старшыні арганізацыі была пераабраная Яніна Арлоў. Прадстаўніца Саюза беларускіх пісьменнікаў стала намеснікам аўдытара Савета балтыйскіх пісьменнікаў.

У перапынках паміж афіцыйнымі пунктамі праграмы шматнацыянальная пісьменніцкая грамада дзялілася навінамі жыцця сваіх арганізацый, абмяркоўвала магчымыя праекты супрацоўніцтва, абменьвалася досведам.

ПАЛІЦА

ЗБОР ТВОРАЎ АДАМА БАБАРЭКІ

Адам Бабарэка. Збор твораў у двух тамах: Том 1. Літаратурно-крытычныя працы — Вільня: Інстытут беларускістыкі, 2011. — 939 с., іл. Том 2. Проза, пээзія, філязофія, публіцыстыка, запісныя кніжкі, дзённікі, лісты. — Вільня: Інстытут беларускістыкі, 2011. — 726 с., іл.

Выйшла ў свет літаратурная спадчына Адама Бабарэка — два тамы ўвабралі ў сібе больш за 1600 стронак літаратуразнаўчых, мастацкіх тэкстаў, ліставанне. У першы том увайшли літаратурно-крытычныя працы. Большая з іх публікуецца ўпершыню. Эта дзясяткі крэтычных і літаратуразнаўчых артыкулаў, працы, прысвечаныя творчасці Язэпа Пушчы, у тым ліку манаграфія «Супроць ветру». Другі том складае проза, пээзія, філофія, публіцыстыка, запісныя кніжкі, дзённікі, лісты.

Адам Бабарэка (1899–1938) — адзін з арганізатораў літаратурных аўяднанняў «Маладняк» і «Узвышша». У 1930-м арыштаваны па справе Саюза вызвалення Беларусі. Асуджаны да 5 гадоў высылкі. Пасля тэрмін быў працягнуты яшчэ на 2 гады. У 1937 паўторна арыштаваны. Памёр у лагеры. У Маскве жыве яго дачка Алеся — адзіны прамы нашчадак крэтыка.

«Сягам 1920-х ствараліся штучныя ўмовы, каб кнішка ў Бабарэку не

выходзіла. Падразалі фінансаванне... Не любілі Адама канкурэнты, прадстаўнікі варожых «Узвышшу» суполак. І так атрымлівалася, што гэтыя людзі займалі пэўныя пасады. Да прыкладу, Цішка Гартны, найбольш актыўны апанент «Узвышша», — прызнаецца Віктар Жыбуль.

У канцы 1960-х, да 70-годдзя Адама Бабарэка, меркавалася выдаць том выбранага. Але далей размоў справа не пайшла. Толькі ў 1999 годзе асобым выданнем выйшлі лісты з турмы і высылкі Адама Бабарэка да сям'і. Выдаў іх Мікалай Ількевіч.

В. Жыбуль сядроў прычын, па якіх спадчына не выдавалася, называе і тое, што пра архіў крэтыка, які знаходзіўся да нашых дзён у яго сям'і, мала хто ведаў. Да і сямейнікі толькі адзінкам даследчыкам дазволілі засірнуць у яго.

Нялягка было ўратаваць той архіў.

Калі ў высылкы Адама Бабарэку прыйшлі арыштоўца другі раз, яго жонка Ганна паклала спаць дачку Алею на канапу, у якой захоўвалася частка рукапісу «Узвышша». Энкавэдзісты тады канфіскавалі лісты, рукапісы Бабарэка, архіў «Узвышша». Але не сталі будзіць дзяўчынку. І частку ўдалося захаваць.

У Беларусь архіў быў перавезены ў канцы 1990-х — пачатку 2000-х. І цяпер ён захоўваецца ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва.

Паводле www.nn.by

ВЕРШЫ

ВАГА СЛОВА

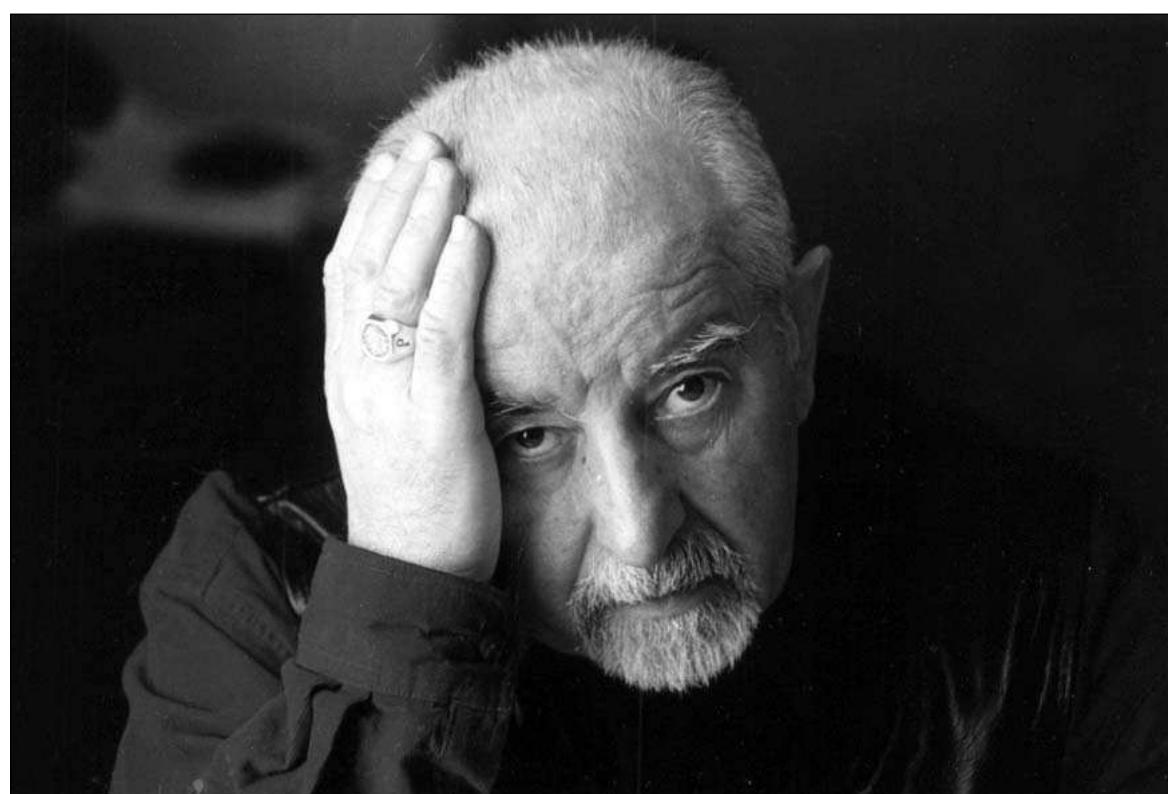

Фото С. Шарашкіна

Рыгор БАРАДУЛИН

З панядзелкам пабраца
Хацела б субота,
Але нядзеля раўнівай...

Канкрэтна

Доўга клялі,
І калі вага
Слова
Сябе адчула,
Сыру санлівага,
Хлебу драмлівага,
Трасцы далі —
І яна заснула...

Хто?

Вырваўшыся з цямніцы,
Нецярпіца
Крыўды забыца
Нявольніцы навальніцы.
А ёй загадана
Ліца і ліца,
Пакуль
Не дазволена будзе спыніца.
А хто той дазвол дае,
Як запытаца ў яе?..

Вярнуўся

На аглухлы шыферны дах
Наплывае западзісты мох.
Светла самоціца
Сад соннарукі.
Вечер імёны зорак
Вучыца вымаўляць па складах.
З атавы ўспамінаў
Пірамідзіца светлы стог.
Хусцінка пультастая
У маладзіцы скрухі.
Як некалі ў мамы...

Нічога не забудзе забыцё,
Аднойчы ўзліши да сябе былоге.
Туман схавае адкрыцё ў лісці.
Аналае, пачутае імглою.
Ляшчына далюляе ў цішыні
Арэхі над суцішанай зямлёю.
Чакаць не стомяцца ніколі дні,
Калі дазволяць дрэву карані
Адчуць нябёсы голай галавою...

Як храм...

Паэт будзе сам сябе, як храм
Ці як пахіленую халабуду.
У храме веселей адбыцца цуду,
У халабудзе вылежыцца хлам.

Дарослы разум
Больш давярае
Крозам.

Пасля
Ўжо зямля
Падказвае выйсце.

Як і заўсёды...
Як і калісці...

Пачынае часцей...

Думаца пачынае часцей
Пра той,
У якім мушу атайнаваца,
Свет,
Дзе спачне ўжо зямная праца.
Вярнуся я з гэтага,
Як з гасцей.

Ці там чакаюць мяне свае,
Якіх застаць мне не давялося,
Ці там наліваецца жалем
калоссе
І птушка памяці гнёзды ў?

Ці там гэты кут,
Дзе няма пакут,
Дзе не прыручана воля
цярпеннем?
Да зоркі лёсу
Пазычаным ценем
Прывязаны
Я пасуся тут...

Хмароў горы
Цягнуцца караванам.
Змоўк звон.
Адпачывае званіца.
Хворы,
З горлам перабітаваным,
Сон
Ніяк не можа дасніца...

Раўнівы час,
Напэўна, сам старэе,
Бо люта старыць
Нашых дараіх.
Надзея ў шлюбным вэлюме
Ўдавее.
Адно ўспамін,
Як малады жаніх.

І смех, і жах,
Як на нажах.
Смех хоча
Не паддаца жаху.
Высока
Смелакрылы птах.
Са смехам
Жах вядзе
На плаху...

На далонях лістоў
Лініі лёсу дубровы:
Ці выгарбіць спіны мастоў,
Ці пойдзе на дымныя дровы.
Ці ляжка труной на купе,
Ці чула затуліць завето.

Варожыць час.
А дуброва расце.
Штогод
Голос ейны гусцее...

Па дарозе назад

Раніца сонная.
Лес сівабровы.
Заспяганая памяць шашы.
Грэюца,
Выкрасаючы іскры, падковы.
Палазы рыпяць
Па маёй душы.

Конь маленства маё
Вязе на санях.

У хрумсткага сена
Устрывожсаны пах...

Першым ступіць на ганак,
Аб трыпутнік ступакі выцірае
І галінкай яблыні
Грукаеца ў шыбіну
Чэрвень,
Усё яшчэ поўны веры,
Што гаспадыня
Адчыніць дзверы...

Да нельга прывыкае
Лъга.
Бясконцай хоча стаць
Чарга.
Плывуць сны смагі
Да Вады.
А час бяжыць куды
Худы і малады?

Змрок шукае
Апошні схоў.
Раніца
Свой голас гукае.
І чуваць,
Як з заспаных лістоў
Учараашні дождж
Уцякае...

Радзее змрок.
Цвяродзее крок.
Застыў курок.
Штыхамі
Сняць сябе сцізорыкі.
Позіркамі зоркі
Пераміргваюца.
Маладзік
Язык высоўвае.
Перамір'е.
Часове...

Стог

Вечнасьць
З памклівых гадоў
Звяршила стог —
Годзе!
Яшчэ стагоддзе...

Пытанне

А калі былі
Ксьціны ў ісьціны?..

І страх не адкажа,
Чым пахне смерць...

З мінулага

І як ні звярэлі,
Як глоткі не дралі,
Але самагонку
Ў калгас не загналі...

Лагічна

Усё жыццё,
Пакуль не злёт,
Ён працаваў на некралог...

Спрадвеку

Рухае жыццё спрадвеку
Спрэчка.
Пакаленні
Замяняе час няспынна.
Бацька і дачка —
Як млын і рэчка.
Дзед і ўнучка —
Як дзядоўнік і шыпшина...

Жыццё — надзея.
Смерць — падзея.
Чаканне — уздых...

► ДУМКА

ЭПОХА «ЯКБЫІЗМА»

Алесь ГІБОК-ГІБКОУСКІ

Новая эпоха нашай гісторыі прынесла з сабой не толькі новыя палітычныя і эканамічныя варункі, нязвыкліяя, а то і экстрэмальныя, але пачала імкліва фарміраваць і новы культуралагічны кантэкст. Відавочна што сёння мы знаходзімся ў самым эпіцэнтры ягонага стварэння. А найперш гэта датычыць нашага моўнага асяродку, з ягонай суровай білінгвістычнай дадзенасцю. Але адсочваючы эвалюцыйныя працэсы ў станаўленні мовы і больш-менш выстаўляючы абарону на шляху галоўных вонкавых удараў, мы часам не зважаем на дробязі, якія, бы каведны вірус, разбураюць знутры.

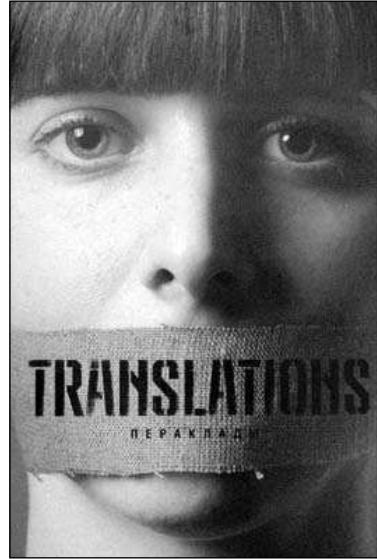
Размова ідзе пра адзін, на першы погляд, банальны і даволі бяскрайдны выраз, які, на маю думку, сёння стаў ледзь што не своеасаблівым сімвалам нашай эпохі.

Бар'ер беларусаў

Маецца на ўвазе словазлучэнне-паразіт «як бы», якое сёння стала вельмі папулярным на постсавецкай прасторы, у тым ліку і ў Беларусі. Згадвающа шматлікія тэле- і радыё інтэр'ю з рознай зорнай (дакладней, гламурнай) публікай, дзе гэтае «як бы» ўладна вядзе рэй сярод іншых часцінаў мовы. Ды і дзясяткі знаёмых сёння ёсьць яго вялікімі прыхільнікамі.

Сэнс «як бы» — дамінуючая пазіцыя няўпэўненасці і няпэўненасці — маўляў, я не могу нічога ні сцвярджаць, ні адмаўляць дакладна.. Трываласць і не вынішчальнасць яго проста здзіўляюць. «Як бы» (па-расійску — «как бы») — сёння безумоўны лідэр сярод іншых слоў, словазлучэнні і выразаў паразітаў самага рознага кшталту, якіх на тэрыторыі бывшага СССР не бракуе. (Адно, да прыкладу, «на самом деле» чаго каштую!)

Трэба адзначыць адразу, што ў нашага беларускамоўнага люду такіх слоўцаў значна менш, чым у рускамоўнага. Як менш і ўсялякага іншага слоўнага смецця і бруду. Відаць, яшчэ працуе нейкі імунны бар'ер ад такой хваробы. Прыйкладаў тату шмат. Неаднойчы ад беларускамоўных сяброў даводзілася чуць, што калі карціць як след мацюкнуцца, то на роднай мове гэта проста не атрымліваеша. Даводзіцца тэрмінова «пераключаць рубельнік» на «великий и могучий». Хутчэй за ўсё ў межах нашай мовы для брутальнай лаянкі-маяршчыны нават няма свайго арганічнага месца. Ну а тое, што многія

носібіты роднай мовы сёння выкарыстоўваюць «для разрадкі» — тавар відавочна экспартны. Ды нават да банальнай грубасці наша мова не вельмі прыдатная. Ну не кладзеца такая экспрэсія на нашыя мяккія, дабразычлівые слоўцы!

А што ёсьць насамрэч згаданыя мацяршчына, лаянка, грубасць, злосць? Па меркаванні расійскага філософа В. Рознава гэта адны з самых выразных праяваў інфэрналізму ў чалавеку, бо менавіта слова часцей за ўсё папярэднічае нашым учынкам. Словам, наш моўны імунны бар'ер найперш блакіруе інфэрнальнае, а значыць, на фоне іншых нашая мова заўсёды была адметнай сваёй міцнай жыццядайнай і стваральнай энергетыкай — адным з самых вялікіх багаццяў, што перадаўся нам у спадчыну.

Лекаванне словам

У гэтым звязку згадаўся колішні аповед майго бацькі пра маю бабулю Кацярыну, якую мне Бог не даў пабачыць — яна зышла з жыцця за некалькі месяцаў да майго нараджэння. (Цяжка, дарэчы, вымераць тыя страты, якія мы нясём, размінаючыся ў лёсе са сваімі крэўнымі бабулямі і дзядуліямі, не атрымліваючы потым вельмі важкую ў непарыўным жыццёвым кругазвароце-эстафеце іх спадчынную любоў.) Дык вось на яе пахаванне сабралася ўся навакольная акруга. За што ж была такая пашана звычайнай вясковай бабулі?

Рэч у тым, што бабуля Кацярына лекавала мясцовы люд ад многіх балічак пры дамапозе розных настояў з зёлак, якія сама збрала і гатавала, але найперш словам. Як згадваў бацька, у бабулі быў ціхі, прыязны і мяккі голас, якім людзі прости заслухоўваліся. Мой дзядуля Фёдар — чалавек грэнадэўскага росту, грубаваты і нестрыманы — імгненна ніякавеў перад гэтай маленькой расточкам і заўсёды спакойнай жанчынай. Ды і не толькі ён! Бабуля магла ў момант «прытармазіць» самых скандальных землякоў. Яна ўмела супакойваць людзей, падтрымліваць у цяжкіх хвілінах — была гэткім невялічкім сонейкам для іх, за што і любіла яе ўся акруга.

Думаю, што галоўны сакрэт лекавання майбабулі заключаўся якраз у жыццядайнай энергетыцы яе словаў. Зразумела, нашага,

беларускага, з унікальнейшым, па сведчанні бацькі і радні, лексічным і сінтаксічным запасам, напоўненым спаконвечнай мудрасцю і духоўнасцю.

Хіба магла такая вось мова быць «нераспрацаванай» ці «штучнай» — «створанай кучкай пісьменнікаў», як пачуў я неяк на адной з духоўных вечарын. Давяліся выступіць і абараніць сваё, і ўжо пасля першых сваіх словаў я адчуў дружную падтрымку залы, запоўненай праваслаўнымі беларусамі. Веравызнанне зусім не зрабіла іх людзімі без роду-племені. Пасля вечарыны ўвесь антыбеларускі імпэт чалавека (пісьменніка-гісторыка, як ён сябе презентаваў), што бэсціў нашу мову, неяк адразу скукожыўся. Чалавек ён аказаўся неблагі, праста без стрыжня ў душы. Я нездарма спыняюся на ім, бо такі тып беларуса, ці дакладней, тутэйшага (які ж усёткі быў маштаб таленту ў нашага Купалы!), мае самае непасрэднае дачыненне да тэмы гэтага артыкула.

Што да маёй бабулі Кацярыны (Царства ёй Нябеснае!), то вельмі спадзяюся, што стваральная энергетыка і душа яе мовы перадала ся нам — яе нашчадкам.

У звязцы з Антысістэмай

Па вялікім рахунку, «як бы» сёння сімвалізуе сабой ні больш ні менш як духоўны лад жыцця, своеасаблівую філасофію пэўнай часткі соцыуму. Назавем яе ўмоўна «якбыізмам». Сэнс «як бы» напаверхні — няўзнак сідраеща мяжа паміж выказваннем і реальнасцю, выяўляеца няўпэўненасць, а галоўна, нявызначанасць і няпэўненасць меркавання.

Пачынаеца з прасцейшага: «Як бы зраблю гэта...» ці «Як бы прыйду заўтра...». Тут яшчэ функцыянальная няўпэўненасць, эмасціўны тып харектара — сёння залежна ад настрою я зраблю так, а заўтра захачу інакш... Але ўжо выразна дэкларуеца невысокі ўзровень адказненасці за ўсё свае ўчынкі.

А далей — па нарасточай: «Як бы люблю...» — гэта ўжо мадэль адносін да людзей, харектарызуе пэўную душэўную якасці. Пазіцыя для карыстальніка зручная, бо дазваляе размываць адказненасць за блізкіх.

Ну і кульмінацыя: «Як бы жыву...». Носьбіт гэтай пазіцыі нібы докларуе: «Што вы ад мяне хочаце, чаго прычапіліся? Я ж не тут і не там?». Нешта знаёмае? Так, гэта тыповая свядомасць класічнага постмадэрна. Гэткае балансаванне на мяжы цемры і святла, несвядомага і розуму. Вынік часта прадоказальны: губляеца шчыльны контакт з жыццём і чалавек становіща спажывай Антысістэмам — сілы супрацьлеглай Жыццю.

Экспансія «як бы» харектарызуе, дарэчы, і драматычную расколіну нашых беларускіх эліт і расколіну ў душах многіх людзей. Да прыкладу, ёсьць іх відавочнае памкненне многіх да веры — пра што сведчаць у выходныя дні паўнюткі рэлігійных храмы. З іншага — ліхаманкавая праға як

мага хутчэй прыхапіць, пасмакаваць усе матэрэяльныя радасці жыцця. І г.д., і т.п.

Прастора для згаданага «як бы» неабмежаваная — многія ў нас «як бы» веруючыя ці «як бы» атэсты, «як бы» праведныя ці «як бы» грэшныя, «як бы» ў шлобе ці «як бы» самотныя, «як бы» беларусы, «як бы» рускі і г.д. Такіх прыкладаў безліч. А ў выніку і насырэцца з людзей, скільных да здрады свайму, спаконвічнаму, разам з тым быў моцна заклапочнаны іх лёсам. Но прадчуваў, што іх на нашай зямлі шмат і што драма «тутэйшасці» будзе актуальная і для будучых пакаленняў.

Фігура ўмаўчання

І ўсё ж чаму нават трывалыя імунныя бар'еры нашай мовы не сталіся перашкодай для гэтага «як бы»? Чаму яно так укаранілася, прычым, заўважым, больш глыбока, чым у мове расійскай. Чаму знакавая ахоўная сістэма, якая вякамі беспамылкова аналізуе па прынцыпе «свой — чужы», не спрацавала, спакойна прыняўши гэты небяспечны віrus за «свайго»?

Адказ зноў жа ў нашай традыцыйнай ментальнасці. Відавочна, што ў нашай мове адойліся найбольш яркія нацыянальныя рысы беларусаў (спагадлівасць, цярпімасць і, канечнай ж, памяркоўнасць). І тая ж, славутая прымаўка «Сем разоў адмер — адзін раз адрэж» — для беларуса, мякка кажучы, ніколі не была канчатковым імператывам. Лёс, вякамі выпрабоўваючы яго на трываласць, навучыў «адміраць» са значна большым запасам. Тым выжыў, адміраючы шматкроць, нават у дробязях выяўляючы асцярожнасць і педантызм. Ну а калі смяротная небяспека набліжалася, то ў ход ішоў яшчэ адзін ключавы імператыв: «Хавайся ў бульбу!».

Колькі ж разоў у гісторыі было разрабавана і вынішчана ўсё наядытое дзядамі-прадзедамі, колькі пакаленнямі былі абезгалоўленыя і аблекслівленыя амаль даশчэнту! Але атрымаўши чарговы ўдар, ізноў заходзілі ў сабе сілы пачаць ўсё спачатку. Прывічым не толькі выжывалі фізічна, але і (вялікае дзіва!) маглі пасля такога яшчэ нешта захаваць і зберагчы ў духоўным плане і перадаць нашчадкам. Мала хто з народу ў гісторыі можа «пахаваліцца» такай ёмкай гістарычнай «калекцыяй» катаклізмаў, зладжаных чалавечымі рукамі. Зрэшты, і такай вось — як мы — жывучасцю.

Як вынік, узважваючы шматкроць кожны свой будучы крок, беларусы-ліцьвіны прывыкалі да пэўнага, скажам так, жыщвага стылю. У сітуацыях выбару дамінуючай стала заўсёдная няўпэўненасць і няўпэўненасць. І ў многіх выпадках, дзе была аператывна патрэбная канкрэтная ацэнка, беларус звыклікі імкніўся яе пазбегнуць. Тому і выходзіла, што часта ён нешта «як бы» рабіў, а часам і «як бы» жыў, каб толькі, не дай Бог, не парушыць крохкі, але ўсё ж — «статус кво». І калі «як бы» і не выкарыстоўвалася раней нашымі продкамі дэ-юре, то дэ-факта дамінавала даўно. А значыць, многія стагоддзі, хоць і

ў якасці фігуры ўмаўчання, было своеасаблівым сімвалам ментальнасці. Гэта і падмеціў Янка Купала напачатку XX стагоддзя, вывеўшы ў сваіх «Тутэйшых» мінавіта ж сапраўднага «якбыіста». Разлад у душах пачынаўся з няўпэўненасці ў самых банальных сітуацыях, а потым прыводзіў і да размывання паняцця добра і зла. «Пасіўнасць, зміранасць і абыякаваць поўнасцю падпарадковалі сабе натуру тутэйшага», — пісаў напрыканцы 80-х гадоў мінulага стагоддзя даследчык В. Каваленка. Але Янка Купала, які глыбока адчуваў нашую нацыянальную драму, хоць і высмеяў пазіцыю такога тыпу людзей, скільных да здрады свайму, спаконвічнаму, разам з тым быў моцна заклапочнаны іх лёсам. Но прадчуваў, што іх на нашай зямлі шмат і што драма «тутэйшасці» будзе актуальная і для будучых пакаленняў.

У барацьбе з ліхам

Такім чынам, «якбыізм» сёння — рэч даволі реальная ў нашым асяродку. «Як бы» сёння — гэта ўжо не лінгвістычная з'ява, а своеасаблівы сімвал нашай эпохі. Эпохі адметнай тым, што зноў не на жарт разгарэлася жорсткая барацьба Жыцця з Антысістэмай, якая сёння, атрымаўши каласальныя тэхнолагічныя інфармацыйныя магчымасці (самую небяспечную і ўсюдзісную зброю), ўсё больш выражана дае пра сябе знаць, у тым ліку і ў нашай краіне. Яе прывілы ў нас не толькі ў страшным Чарнобылем, трагічным «Нямізіем» і «Кастрычніцкай», але і ў нашых душах. Згаданы «якбыізм» няўхільна расхіствае іх трываласць, падткінуўшы на ўзоровень свядомасці «постмадэрна» ўсю нацыю. І якім бы чынам гэты «якбыізм» сябе сам не пазіцыянаваў (калі ўвогуле пра яго можна так казаць!), такая справа сёння на руку Антысістэму.

Нашия пастаянныя нявызначанасць, няўпэўненасць і, як вынік, неразборлівасць, прымушаючы, падткінам, пастаянна балансаваць на мяжы дабра і зла. Зручна, на першы погляд, пазіцыя — смяротна небяспечная! Но ўсё тое, што садзейнічае парушэнню ладу ў душы асобнага чалавека, у выніку ўпłyвае і на гарманічнасць і цэльнасць грамадства, энтасу, дзяржавы. А значыць, ад'ектыўна спрыяе сілам зла і вядзе да прорыву.

І насамрэч адсутнічае духоўнай, маральнай пэўненасці рана ці позна можа прывесці да адмаўлення ад адказненасці і за свой род-племя, і за ягонія сукупныя духоўныя каштоўненасці. Гэта здараеца з найперш праз наш персанальны духоўны выбар, а не як вынік уздз

▶ ВЕРШЫ

НОВАЯ ВЯСНА

Васіль ЗУЁНАК

Тыцыян Табідзе**Малітва не-грузіна**

Такое гісторыі міражы
Не зміюць — навечна паўсталі
Двух геніяў Грузіі два крыжы
Ў дубоў: Табідзе і Сталін.

Адзін — пазт, другі — яго кат.
Малітва мая — пра другога:
Няўжко грузін грузіну не брат?! —
Малю перад Грузій Бога:

— Я літасць тваю з разуменнем прыму,
Але, як Суд Страшны прыйдзе,
Усім даруй — не даруй яму:
За смерць Тыцыяна Табідзе.

У бярозы кроны не ўспадзеў
Пасмы апусціла жаўталаіста.

Да жанчын ці пераспелых дзеў
Гэтак сівізна ідзе імгліста.

Трапяткі і горасны спалох
На душу асенне ападае...
А бярозу, знаць, ратуе Бог:
Тых трывог яна зусім не знае.

Бачыць яна новую вясну,
А таму ў глядзіца так прыгожа,
Што сваю — пры людзях — жаўцізну
Не хавае... Ці схаваць не можа?..

На восень...

Ідзе паціху раніца,
І вёска не галёкае, —
Як быщаам азіраюца
На лета недалёкае.

А лета — як схавалася:
Цікуе з ночы-ракаўкі,
Лісцём паабсыпалася
Ад ног да самай макаўкі.

Чарнее мякка зябліва,
Пасевы сніць вясення.
Туман кахранкам зваблівым
Муку на чмур прасейвае.

Праз поле, як па компасе,
Вядуць сляды ласіныя
Туды, дзе над стаўком асеў
П'янкі настой асінавы...

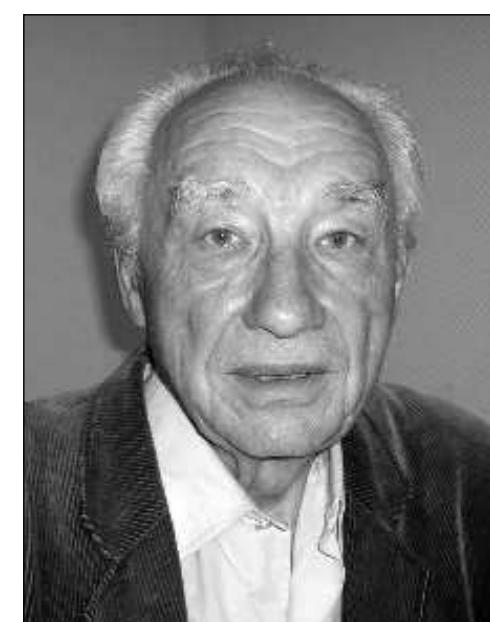
Доля

Бяроза ў лесе, васілёк у полі
Хрышчоныя адноўкаю доляй:
Завуць то пустазеллем ix, то смецем,
А любіць, як любіць магчыма ў свеце.

Голос

Жнейкі маладыя,
снапы залатыя, —
Дзе ты, полейка, дзе ты?
Толькі ў памяці
жніўная песня
заные, —
Нібы з іншай планеты...

Ці сярны пагублялі,
ці натомлена абнчавалі? —
Адгукніцеся, жніе...
— Развязлі песню з полем,
як з Начаю хвалю,
Эпох сухавеі...

Побач вечна...

Побач вечна: вясна — голас клятвы святой,
І зіма — як здрады дыханне.
І шчаслівых не шмат на дарозе той:
Для расстанняў даеца кахранне.

І вяртаваца туды лёсам суджана ў снах —
Толькі сны паўтараюца зноўку,
Застаюца кахраныя там, як вясна,
Для жыцця — прыходзяць сяброўкі.

«Маўчы...»,
Вяла па прыступках мілосці ў нябесы... —
Хто скажа, што ў гэтым «Маўчы...» і ў
пальчыку, прыкладзеным да вуснаў? — ці
каб мама не пачула, ці каб з пачалункам не
спяшаўся, ці тут і маўчаннем можна сказаць
больш, чым словам?.. Аб гэтым знаюць
толькі яны — дvoе. І ў гэтым — цуд, што
акрыляе надзеяй праз усё жыццё:

Бо пальчык —
Да ішасця ўказальны той перст —
На вуснах ляжыць
І не знікне ніколі...
Як і вось гэтая святлінка:
Белая сукеначка мільгнула
На начай сцяжыне ўскрай сяла, —
з тым жа наканаваннем, што і ў «паль-
чыка»:
Белая сукеначка ля гаю
Прамільгнула,
Як маё жыццё...
Лірычна датклівасць, пяшчота і це-
пльня ахінае ў паэта ўсё існае на зямлі.

Як добра тут,
Дзе схіленым калоссем
Зямля вітае
Добры час надзеі!..

І на адной хвалі з Караткевічай «Павін-
на ж быць і ў зайца радасць перад халоднаю
зімой» гучыць у Сяргея Законікава:

Мне даспадобы стойкасць вераб'я,
Яго прысутнасць у няпростым свете...

І па гэтых стасунках з дробна птушкай
вымяраюча іншыя велічыні, якіх крана-
еца пазт душою і словам, беручы ў сведкі
«святое харство зямное волі»:

Душа мая без стомы з ёю ў змове,
Каб занатоўца тайну ў родным слове...

Задным такім словам наўпраст лучыща
і таямніца назывы, пазначанай на вокладцы
кнігі: «Шалённая Куля». Кожнаму, напэўна,
за гэтым словамі найперш уяўляеца тая,
пра якую кажуць: «Шалённая куля пільнуе
салдата». Але ёсьці і яшчэ адзін сэнс. Куля

— напаўзабыты сіонім Зямнога Шара.
Гэтага самага, нашага, дзе «гвалт душы
кволыя гне», дзе імкненца правіць баль
«дурных пустадомкаў ігрышча». Вось ад-
куль і вызначальна пытанне паэта:

«Куды ты нясеся на злом галавы,
Планета няждзячных —
Шалённая Куля?»

Але — жыццю застаецца надзея. І верш
«Надзея» пэўным чынам абнадзейвае, нясе
супакаенне: «Апошняю надзея памірае...»
— аднак тут жа трывожна пытаема: «А
што, калі і сапраўды — памро?..»

Такая місія ў пазіі: пытаема, пытаема,
пытаема... Адказы шукаць чалавеку. Нато-
е даеца яму жыццё, а разам з ім — над-
зея, — крэўныя, вечныя спадарожнікі. І
супернікі...

Васіль ЗУЁНАК

Гэтыя слова не раз падступаліся да
нашай гамонкі — мяне, чытача, і новай
паэтычнай кнігі Сяргея Законікава
«Шалённая Куля»: жыццё і надзея. Я
паўтараў іх і адчуваў, што зноў і зноў
вяртаюся да тых юнацкіх радкоў
паэта — «Пакуль жыве мяне бяроза»,
— радкоў заруки, радкоў надзеі:

Жыві, бяроза!..
Светлым болем,
Шчаслівай радасцю звіні...
На гэтым свеце нас з табою
Адны
трымаюць карані...

Радкі асаблівія шчымлівія для мяне
апошнія два-тры гады. Бо і ў мяне ёсьць бя-
роза, але над ёю злым насланнім завіс гнеў
суседа: перашкаджае яму і кронко, і карані-
мі сваімі... Дык вось і кілкаў я ў хаўрускі
Сяргея Законікава: «Жыві, бяроза!..»

Жыві, — бо ты ўжо не проста дрэва, ты
ужо сімвал жыцця. Ты — сама жыццё. І цуд
гэты зрабіла пазію.

Жыццё і надзея, — гэта тваё рэха, бяро-
за, якому наканавана лунаць над паэтыч-
ным словам Сяргея Законікава:

Жыццё!
Ты кульмінацыя скразная
Ад самага пачатку да канца, —

паэма «Кульмінацыя» з яго кнігі «Сутна-
ці», — там трывога трывог: «груд яздзерны,
хімічны і нейтронны», — як і ў трагічна-вя-
домай паэме «Чорная быль» з кнігі «Заклі-
нанне»: «праўда адна — праўдай жыць» і «не
хочацца класці ў дол, не маючы ў сэрцы
надзеі...», — там, на Чарнобыльскім крэжы,
сышліся яны — жыццё і надзея...

Дзякую жа табе, бяроза, што нагадала
былыя старонкі.

Дзякую і за сённяшнія: жыццё і надзея,
— гэта твой голас прылягае ў рэхам і ў но-
вому кнігу паэта:

Паклічам жыццё — і яно адгукненца
вершам «Крутыя дні», — прысвячэннем
выдатнаму пісьменніку Віктару Казько:

Наш хлеб і слова не пазычаны
У тых, хто скванта куш грабе.
Мы да жыцця не ў апазіцыі... —

хай знаюць, хай помніць тыя, чые
«пагоны цэнзараў і крытыкаў вісяць над
кожна душой», каму «нняўцам ... ісціна
нняўмольная»:
Жыццё — таксама рэч крамольная...
Ды паспрабуй яго спыніць!..
Не выйдзе, не атрымаеца! Но ў жыцці
— надзеіны — ад слова надзея — саюзнік
— праўда:
Дні, толькі праўдай гадаваныя,
Пачуюць роднасці струну.
Праб'юща сэрцы надарваныя
Праз цемрашальства круцізу!..
Адгукненца жыццё — а яно адгукненца
ўсім! — толькі кожнаму па-свойму, як
сведчыць верш «Занятак». І няма больш
горкага лёсу, чым страціць надзею...
...найболей вінаваты
У тым,
Што долю гвалтіць здзек,
Што праўду валакуць за краты, —
Звичайны прости чалавек...
«Ах, гэты чалавек маленькі — спрадвеч-
ны вораг сам сабе...», чалавек, з якім «жыве
занятак»:

Рабіць для монстраў п'едэсталы,
Каб потым іх адтуль скідаць...
Агукненца жыццё і лёсам іншым, што
паўстает з паэмі «Per aspera ad astra», лёс-
сам Барыса Кіта, які ў гутарцы з Васілем
Быковым жартаваў абяцаў да свайго ста-
годдзя стаць «стоадсоткам беларусам». І
слова тыя здзейніліся! Як здзейніліся
жыццёвы шлях, пазначаны ў назве паэмі
— праз перні да зорак.

Сапраўды, праз жыццёвую перні, праз
краты рознарэжымі турэмных камераў
Барыса Кіта, сялянскі сын, ад беларускіх
Карэлічаў узняўся да зор: ён, доктар філа-
софскіх наукаў у галіне матэматыкі, угана-
раваны званнем акадэміка Міжнароднай
акадэміі астранаўтыкі. У сцяну Капітолія
замуравана «капсула часу» з імем Барыса
Кіта, якую ўскрыло праз 500 гадоў. Гэтым
сімвалам ушаноўваючыя людзі, якія маю-
ць асаблівія заслугі перад Амерыкай. І
паміж іх — «стоадсоткавы беларус»!

Паэтычна разгортаючы штрыхі бягра-
фіі Барыса Кіта, Сяргей Законікіаў ад
канкрэтных бытавых рэаліяў праклада-
вае сцяжынкі да высноў маштабных,
праствленых афарыстычнасцю, — яны
своеасабліва (і рытмікай — падкраслены)
«падсумоўваючы» раздзелы паэмі:

Тут і праменьчыкі народнай маралі:

За тое, што доўжыцца існасці свята,
Паклон табе, беларуская хата!..
За талент любіць па высокай мерцы
Дзякую табе, беларускае сэрца!..
Тут і засведчанацца харектараў: дзе
— дапытлівых стваральнікаў пошуку:

За смеласць,
Якай ўдачу вершиць,
Паклон пачыналнікам...
Слава першым! —
а дзе — спадружных допыту, стваральні-
каў вышуку:

Спіс чорны
Віжамі і зараз вядзенца,
Цкуюць за адданасць, за мову зацята.
Куды беларусу падацца, падзеца?

На роднай зямлі ён —
Persona non grata...

А вось паэтычны тэкст інкрустраваны
мудрым выслоўем Барыса Кіта:

Сам Бог пасабляе,
Водзіць руку.
На грыфелі космасу —
Лічбы і літары...

Ёсць сэнс глыбокі ў кароткім радку:

«Матэматаўка вышэй за палітыку!»

А самая стрыжнявая, галоўная думка
— выснова высноў паэмі — прадыктавана
уёс тым жа сэнсам: жыццё і надзея. Так, уёс
жыццё Барыса Кіта ўгрунтавана надзеяй,
імя якой — Беларусь. Адзінай і вечнай.

Жыццё гукае надзею ў самых розных
варунках. І не толькі глабальных. Ёсць мо-
манты ў жыцці зусім-зусім «не гучныя», а
паэзіі сваім магічным словам надае ім сілу
лёсавызначальную. Ну, як скажам, вось
гэты пальчык з аднайменнага верша:

Прыклала свой пальчык да вуснаў:

НАЧЫРКІ

СУЧАСНАСЦЬ І МАНА

◀ Працяг.

Пачатак на стар. 1 (9).

Сёння — пенсіянер, звольнены ў запас з правам нацэння вайсковай формy. Каб не ўпалахадзь земляка, прыйшоў-такі на сустречу ў цывільнym. Ён — са мсціслайшчыны. Я — нарадзіўся паблізу Прапойску, які з усохла-лёгкай рукі Сталіна стаў Слаўгарадам.

Пагаварылі. Адстаўнік запрасіў мене да сябе, і я не адмовіўся — дзён праз колькі сабраўся і наведаў яго.

Піша чалавек раман. Абклайся беларускімі слоўнікамі. На пісьмовым стале — даволі зручна пішуная машынка, трафейная. Жыве адзін у прасторнай трохпакаёўцы (жонка памерла, дачка прыходзіць і гатуе абед). З акна спальні відзен скверык Янкі Купалы. І мне падумалася: «А ці не ў зяленеве гэтай пашанотна-чароўнай выспы, прыснулы на лаўцы адстаўнік, раптам ачнуўся ад того, што на яго плячук даверліва скокнула хвастатае дзіва — тая самая вавёрка, якую бачыў я аднойчы ў сцемку калія фантана з хлопчыкамі жабкамі — піла ваду. Звераня ўскалыхнула кволую брынь пачуццяй у душы ветэрана — і сненні пайшлі... Ды які!»

Аж во як — жартую! У даваенне наўрад каб да жартуя было пры сустречы з чэкістам-нкусаўцам, дарма што і земляком. І не толькі жартую — ужо цвёдра веру ў тое, што моўныя гены й сапраўды ёсць. А ў дадатак яшчэ і радуюся: да нашае творчай суполкі далучуўся (акурат з вядзьмарскай пячурой вылез на бель свет) беларускамоўны аўтар, хоць і не малады, аднак жа порах у парахаўніцы сухім тримае.

Вырачэнцы-здрайцы з матчынай моваю развітваюцца самахоць, ужо шчаслівиятым, што, па іх разуменні, заадно пазбуйлоюцца і ўдаўненага пакутна-ніпэўнага стану нібы другасні сваёй, а дакладней — той збайднай ролі «меншага» брата, якім бы заўсёды хацелі бачыць беларуса і расейскія ультра-нацыяналісты, і так званая рэвалюцыйная шуядзь замежных гайсуну — аматараў да звыклых — хлебам не кармі! — паказальна-вулічных шэсця з апрыкла-замусоленімі харугвамі ды бравурнымі ўзгалосамі набіўшага аскоміну слова свабода.

Вывесці з бясплённасці

Ёсць як бы лянівія таленты, а хутчэй — зазнайкі, платва-верхаводка: абы паказацца на вочы, вільнуць хвастом... І ўсё ж, можна прымусіць і гэткіх «плывуноў» заглыбіцца ў творчы віракрут. Да памагае часам тое, што напачатку ляніўца-сузіральніка трэба нечым добра дапячаць, узлаваць.

Калі пчыра, дык мне ўсё ж удалося таму-сяму, акурат смаргонскому мядзведзю, падсмаліць пяткі. Адзін такі «выхаванец», сёння недзе ўжо блізкі да паўкаласіка, якому некалі давялося сваю першую кніжку (я хваліў усяго тры апавяданні) пералапачаць занава, падпішы на фуршце пасля прыёму ў СП чарговай партыі маладых творцаў, пахваляўся

перед імі, што ён сёння — самы выбітны празаік, піша лепей і за того, і за гэтага. І я скажу яму: «Шаноўны! Калі бы выдаў туго сваю кніжку, ухваленую падбрэхічамі, дзе на кожнай старонцы не абыходзілася без пошлага любоцца ды п'янак, то цябе аніколі не ўзялі б на працу ў апарат ЦК, і не выдаў бы пасля свой двухтомнік па блаце, і сёння не было бы чым пахваляцца».

Здаецца, зноў шкрабяну ў паўкласіка за жывое, каб зразуме́ць, што дачасна закапылі ю нос — трэба і далей плюгаваць на юсю моц свайго таленту.

Карацей, выводзіць разгубленага творцу з задоўжана-ленай бясплённасці пажадана неўтароп, удумна. Не ўдаеца добраі парадай раскатурхаць, што ж, можна ўз'ярэці калючым доціпам — зачытаць ці то моўны агрэх (Пятрук апрануў штаны), ці наўпраст называць глухім на думку (спрацоўвае!). І як толькі ў вачах ганарліца, бышцам у таго быка падчас карыды, пачынае нагортваща гнеу — уцякай. Былі выпадкі, калі амбітныя пачаткоўцы пускалі ў ход кулакі, каб хоць гэтак сцвердзіць сябе.

Нават таленавіты аўтар часам затойвае крыўду, хоць бы ёй за тое, што нехта-нейкі ведае яго некалішня агрэхі росту. Вось і лучае быць на ўзроўні, не папускаеца. І няхай даказвае, што ён не абы-хто. Няхай хвалюеца, артачыца.

Зрешты, вышэй згаданы шчупак-паўкаласік, бачу, як ухапі тады нажкыўку на творчы рост, заглынуў напоўніцу, з кручком, дык і сёння ўсё яшчэ пружынца, цягне стрункі пахлісень у глыб варушка-млявага роіла доннай вады.

Мне па сэрцу яго рупліваць.

Сучаснасць і мана

Варта нават похапкам зазірнуць у чарнавы варыянт падручніка роднай гісторыі — і адразу відаць: мінулае — трывалы падмурок сённяшняму дню; яно не толькі высвечвае пралікі і памылкі нашых продкаў, але і выразна акрэслівае наступнікам новыя перспектывы.

Ведаць сапраўдную гісторыю роднага краю кожны з нас, беларусаў, абазізаны. І ў гэтым пакуль што ў першую чаргу можа дапамагчы — і дапамагае! — мастацкая літаратура, бо сама гісторыя як наука даўно скампраметавана і мусіць пісацца занава. Яе шматлікія псеўдадаследчыкі займаліся

адно ўвекавечваннем спадчыны скараспелых палітыкаў.

Шмат якія «трубадуры», лёгкія на пад'ём, не-не, дык сёння ўзносяць горн над сабою — злаўчаща пратрубіць так, каб звязніць на сябе ўвагу прыўладнай эліты і такім чынам патрапіць у шэраторы авангард правафланговых. Згадаем хоць бы і гарбачоўскую перабудову. Дападным сённяшнім ідэолагам не лішне было б зразумець галоўнае: колішня прамаркісцікі «куміры» бадай назаўсёды канулу ў нябіт, а вось былья вязні якоўска-берыёўскіх лагераў смерці, рупліва адноўленыя ў сваіх правах, сталі зноў паўнапраўнымі ў роўнімі сярод роўных.

Сёння, зрешты, знайшлі свайго чытача і тыя раманы, аповесці, апавяданні, паэмы й вершы, навуковыя працы, што ляжалі не толькі ў «спецхронах», але і ў шуфлядах пісьмовых сталоў знарок зацененых аўтараў, якія былі проста нязручныі, як бы непатрэбныі падчас брэжнёўска-суслаўскага самаўладдзя.

Пісьменніку нішто не павінна замінаць. Ні добры выдавец, ні дрэнны. Не бяруць у друк, адмовілі — ёсьць на тое скрыні рабочага стала. Парада маладым: пісмовыя сталы набываюць вялікія, з мноствам адсекаў і шуфлядаў — спатрэбцы. Рукапісы не толькі не гараць, але маюць звычай нейкім чынам і ў друк трапляць.

Гісторыя — брычка на рысопах: на калдабінах мякка падсокавае, і начальніку ў ёй сядзець зручна і ўтульна, закалыхвае. Так было, так і ёсць. Пастства пяшкую. Пастыры едуць. І, канешне, ужо не ў брычках, а ў шыкоўных лімузінах. Час вымагае. Савецкая гісторыя пісалася пераважна прыўладнікамі. І абавязкова — пад некага: пад Леніна-Сталіна, пад Хрушчова, пад Брэжнева, пад Гарбачава, Ельцина...

Такбылораней, прыкіраўнічых монстрах інтэрнацыяналізму. Не хацелася б, каб тое ж самае і сёння паўтаралася — пры ўладзе нацыянал-дэмакратайшкай там яшчэ, хай і нівызначанай пакуль, з навослеп запаволеным рухам наперад.

Як ні дзіўна, гісторыя працягвае хварэць на сухоты — з яе лёгкіх не сыходзяць чорныя пухры хлусні й падтасовак.

Размова былых паліцаў

Ніколі яшчэ ў свеце не было людзей, якіх бы так любілі ѹ так ненавідзелі, як любіць і ненавідзяць бальшавікоў.

Максім Горкі.

Беларуса цяжка зламаць — ён, бы дубчык: і гнецца, і ў адскоку б'ешца. З габрэямі прасцей было — за хобат і павалок. Зяду Коўзу, які ў грамадзянскую камісарам быў, пасля — шаўцом, і добрыя боты бацьку майму змаслачы, убачыў я ў растрэльнай калоне і мусіў выратаваць. Хоць і бальшавік, але ж — няхай, думае, жыве. Аддзяляў яго ад астатніх, каб адвесці ўбок. Пачастаўваў канвойнага цыгарэтай і скажаў, што з гэтым ахламонам сам разбрэуся — спачатку з дзясятак шампалаў ўрэжу, а тады й кокну. Значыць,

зядоў Зяду ў лес, тоўхнуў у спіну: «Бяжы! А я стрэлю, каб рэха данесла, што забіў цябе». Дык ён — чуеш? — павярнуўся і як плюхне мне ў вочы харкавінем!

— Не ўрубіўся — палічыў, што напраўду застрэліш... І ты яго адпусціў, канешне. Дараваў плявок?

— Я пяць куль у яго ўсадзіў.. Руку прастрэліў, нагу, вуха, паяцах садануў. Курчыца бальшавічок ад болю, а не просіца, каб пашчадзіў.

— Так зругваўся?.. Я не змог бы.

— Апошнія куляю прадзіраві лабаціну, дабіў. Стало. І шкада мне яго, і за плявок ад злосці аж у падскок кідае. Мусіў ўсё ж закапаць, каб вароны вочы не выдзеўбалі. Я заўсёды салдацкую лапатку насыў на поясе, зручная. Калі што — заўлёт, акапаўся і вядзі бой. Ну, і тут, значыць, шах-шах па-быстраму, труп — у ямку, прысыпаў пяском, шыгалья нагарнуў. Так што, я за сабою слядоў не пакідаў.

— А я — нікога не забіў, ніводнай хаты нідзе не спаліў, а мене ўпаялі за паліцэйства дванаццаць гадоў. Бач, цябе на дзесяць асудзілі.

— Дык жа нікто пра Зяду не ведаў. Тых габрэй завялі ў Ямішчу і знішчылі. Нават не абшукалі. Хто ж думаў, што ў іх лахманах золата ўষтыта. Гэта пасля сталі дагала распранаць...

— Слухаю цябе і сваім вушам не веру: ты мне вось узяў і адкрыўся. З чаго б такое?

— Во аднаго поля ягады. У-у, каб пра ўсё, што мы тады вычваралі, ды было вядома суддзям — нас бы, такіх вось бобікаў, як я ды ты, на горкай асіне мала павесіць. Я і сёння вінаваты, без спасылак на даўнасць... А калі папраўдзе, то мене ўзвініць учорашні выступака.

— Я не быў у клубе, у Гомель ездзіў.

— Пісьменнік... Землячок заўважіўся!

— Ну-ну, цікава.

— І во што ён скажаў: партызаны, значыць, і паліцаі змагаліся за вольную ад бальшавікоў Беларусь. Таму іх трэба ўраўняць у правах. Выходзіць, нам з табой сёння можна медалі ўручыць.

— Во аж як?!

— Я ў перапынку пагаварыў з замелем. «Іванавіч, — кажу, — з тваім дзядзькам Нічыпарам, быльым настаўнікам, мы ў тайзе нейкі час у адным бараку жылі...» Пачуў ён пра дзядзьку, расчуліўся, слёзы пусціў. Стой прасіце мене: «Вы мне падрабязна раскажыце, як ваявалі з бальшавізмам, як ўсё на самай справе было — напішу раман. Сёння — не ўчора, час памяняўся».

— Ух ты! Пісака з заскокамі. Але ж, ці разумее ён, што, калі б немцы перамаглі, то ў быльых партызанаў такой волі, як у нас ціпэр, і блізка не было б. Дарма сёння Гітлера са Сталінам раўняюць.

— Дзядзька яго, Нічыпар, служыў у пастарунку пісарам — аўсвайсы выпісваў, пратаколы допытаў вёў. Відаць жа, ублагаў немчуру як след, за што і быў пазбаўлены волі на пятнаццаць гадоў. Зарабіў ад савецкай улады, пахлещы, чымсямы. Ён, праўда,

доўга не працягнуў — памёр, не вытрымаў сібірскіх маразаў ды фізічнай працы. Інтэлігэнцік. Колькі разоў яму трапляла майм напарнікам быць. Помню, пілум лістоўніцу, а ў яго ад напругі аж вочы на лоб высококаць, так чалавеку цяжка.

— І што ж ты племяшту яго скажаў?

— Параіў, каб прайшоўся да Ямішча і пабачыў, як там бадай штолета корпаюцца падлеткі — шукаюць у раскопах габрэйскае золата.

— А знаеш — знаходзяц!.. Унук завушніцы прынёс і два пярсцёнкі. Праўда, я здаў іх у міліцю. Сталі ганіць падшыванцаў. Унучок мой — о-о! — дужа пакрыўдзіўся на мяне — аскірзаецца, слова не дае скажаць. Бацька папруга пагуляла-такі па яго распешчанай гузцы — выў, як звер, кусаўся. Такі вось аскалёбак, калі што-якое — куды заўгодна ўступіць, у любую хеўру, абы яго паманілі ѹ зав

ВІНОК

ПАЛЕСКІ МАТЬІЛЬ

Сканай яшчэ адзін беларускі паэт. Іван Лагвіновіч.

Больш як дзесяць гадоў
эпістальяна-тэлефоннага
знаёманства дае мне права
казаць пра яго самога і яго
паэтычны плён без асаблівой
суб'ектульнай пагрэшнасці.
Хоць бачыліся мы (мімаходзь)
толькі аднойчы. Такая
геаграфічна аддаленасць
кампенсавалася нязмушанымі
літаратурнымі стасункамі. Да
таго ж, бацькаўшчына Івана
Піліпавіча (Ганцаўшчына)
зусім непадалёк маёй радзімы
(Клеччыны). Можна сказаць,
што ўмоўна нас раздзялялі
толькі дзесяць гадоў розніцы
ва ўзросце ды густая сцяна
Машукоўскага лесу. Але
зямляцкія акалічнасці пэўным
чынам і збліжалі — знаёмым
жыццёвым побытам,
дыялектам і фальклорам, а
таксама адметным народным
мыслярствам і своеасаблівой
метафорыкай.

Іван Лагвіновіч адну палову са сваіх сямідзесяці пражытых гадоў правёў у ўглічных штольнях Данбаса, а другую — у творчым паўзмроку савецкай кватэры, мала чым адрознай ад тых шахцёрскіх штольняў... Вясковы па нараджэнні, выхаваны ў традыцыйным нацыянальным духу,

ён выгадаваў у сабе натхнёную творчую натуру. Пісаў са школы (меў няпоўную сярэднюю адукацыю і прафтэхчурылішча), на самым пачатку 1960-х пачаў друкавацца ў газете «Чырвонае змена». Шмат часу аддаваў самадуацці: засвойваў літаратурныя азы, выпрацоўваў уласны стыль, спасцігаў класічныя і навейшыя мастацкія ўзоры беларускай і сусветнай паэзіі. Пры гэтым застаўшыся самабытным. Друкаваўся ў мясцовых калектыўных зборніках.

Наставльгія па Айчыне сталася для яго неадольнай пакутай. З часу перабудовы прыцягвала рамантычнае святое яе маладой, няведама кім раскілзанай, незалежнасці ды шчарбаты ганак не забыўнага і па-свойму шчаслівага паваенага дзяяніства... І ў 1991 годзе ён перабіраецца на жыхарства ў Баранавічы. Але не паспей наш суворэны Янка адсапіціся з

дарогі на бацькоўскіх кожухах, як свято патушылі і тут...

О, гэты спрадвечны беларускі вырак, што робіць з нас свядомых духоўных ізгояў пасярод аблогаў роднай Айчыны!.. Таму, запяўшыся ў самай глыбіні свайго непакорнага сэрца, мы робімся заклятымі барацьбітамі за сваю чалавечую самасць наперакор усяму белому свету...

Менавіта адтуль — з сэрца, загартаванага на пякельным агні спрадвечнай любові — нашы бацькі і маці, Прарок і Паэты, геніі і графаманы, аратыя і цара-забойцы, вынаходнікі і валацугі, мецэнаты і жабракі, на якіх трымаеща нашая нацыянальная неўміручаць...

*Трубадуры, дзыміце ў трубы,
марш Свабоды выдзімайце!
Цішыня пакоры — згуба.
Памятайце: вы — на варце!
Абуджайце край знямелы
ад зямлі да паднібесся.
Хай над бел-чырвона-белым
сцягам
акрыле песня...*

Сёння, напрадвесні, калі ўсё ў прыродзе цягнеца да сонца, а з-пад зямлі вонкі выходзяць пасткі жыцця, неймаверна цяжка думаць і пісаць пра смерць чалавека. Тым больш яшчэ не надта старога. Хіба што прызванне яго — Паэт — схіляе да падобнай магчымасці і нават непазбежнасці таго, кога сыходу (бо сапраўдны творцы зазвычай недаўгавечныя).

Іван Піліпавіч Лагвіновіч (16.01.1940 — 29.03.2011) ведаў і прадчуваў свой хуткі сыход. Духуна і душэўна рыхтаваўся сус-

трэць яго годна і мужна. Цяжкая падземная праца ў данбаскіх шахтах адклалася яшчэ ў маладосці на яго здароўі. Аднак наперакор хваробе ён быў добрасумленным і шчырым хрысціянінам (уніятам па веравызнанні, пакінуў шмат адметных твораў на рэлігійную тэму). Маючы, па нашых мерках, неблагую шахцёрскую пенсію, шмат каму з людзей дапамагаў матэрыяльна, асабліва сваім баранавіцкім калегам у святой справе нацыянальнага адроджэння. Падпісваўся ці не на ўсе беларускамоўныя літаратурныя выданні. Быў простым, бясхітраенным, бескарыслівым чалавекам у любых жыццёвых варунках. Ціхая спагадлівасць да людскога свету была дамінантай у яго нялёткім жыцці.

Ёсьць паэты і пісьменнікі, літаратурныя тэксты якіх чытаеш толькі пры адпаведным настроі душы, як бы «дыхаючы» ва ўніон іх творчасці... Праўда, падобнае азаражне здараєща не так часта, каб пра тое гаварыць абагулена, бо і сама літаратура, як адзін з відаў мастацтва — хай сабе ён на ўзроўні любові ці толькі часовага захаплення — справа абсалютна індывідуальная. Іван Лагвіновіч, усведамляючы сябе як паэта і маючы ўяўленне пра свой талент, ставіўся да ўласнага прызвання як да замольвання граху перед Усіхвінім, які надзяляў яго правам голасу і слова. Не пожадам ухвалы і славы, а магчымасцю духоўнага ачышчэння праз пакуты творчага азарэння была акрэсленая ім яго ўласная місія на гэтай зямлі. На жаль, такія (непаказныя на публіку) таленты рэдка калі заўважаюцца, і часам бывае, што літаратурны працэс змывае іх сваім цячэннем, як вясновы павадак падмывае і цягне за сабой адзінока дрэва са схілу нетрывалага тарфянага берагу... Дзякаваць Богу, з Іванам Лагвіновічам да такой бяды не

дайшло. Лепшае з напісанага ім не асела мутным ілам на дно літаратурнага русла. Выдаён пяць вершаваных зборнікаў («Разлукі выраёвыя», «Піліпавіч», «Далёкае і блізкае», «Ляды юдолі» і «Паліновыя цветкі»), яго творы былі змешчаны ў шырокавядомай важкай антологіі беларускай паэзіі XX стагоддзя «Краса і сіла». (Рыхтующа да друку пасмяротная кнішка «Элегія палескага матыля».)

Яго паэтычны плён заўважны кожнаму неабыякаваму чытацкаму воку, чуйны кожнай уважнай душы сваім незнароочыстым натуральным гучаннем. Да таго, дзякуючы сваім паэтычнай непадрабнасці і асабістай лірyczнай самотлівасці, некаторыя яго вершы маюць адметныя класічна-хрестаматыйныя характеристы. Яго творы, традыцыйныя ў мысленні і стрымана-пачуццёвымі метафорычнымі гучаннем. Да таго, дзякуючы сваім неўміручаць...

Мне ўжо даводзілася пісаць пра яго творчасць. І вось сёня на ноўшы перачытаў тая тэксты і лепшыя вершы паэта... Шчымлівым болем працяла думка: Господз, а яшчэ ж учора... Так-так, было жывое ліставанне, тэлефонныя глыбокія, эмацыйна-прыглушаныя размовы, паразуменне з паўслова, спадзвесы на сустрэчу... Калі адыхаўшы такія людзі, як ён, пачынаеш адчуваць сябе неякім бездапаможна і сіратліва, прынамсі, у літаратуры. Таму мой жаль і шкадаванне непамысныя...

Прабач, Іване, хай Бог пазнае цябе Там і прывециць. І хай будзе пухам праху твайму радзіннага зямля на могілках у Малкавічах, у месцы, якое завецца тваймі землякамі так паэтычна і прыгожа — Красунь...

Леанід ГАЛУБОВІЧ

ЧЫСТАЯ ЛЮБОУ

Іван ЛАГВІНОВІЧ

Малітва беларуса

Святы Божа, святы моцны,
святы несміротны!
Пакажы нам шлях збавення —
годны, незваротны.

Абаронца справядлівы
і судзя праўдзівы —
бездакорны, незаменны,
на ўесь свет адзіны!

Ты — найпершы ѹ найапошні,
Божа ўсюдысці!
Бачы нашага бязладдзя
выступы-крызвіны.

Знаеш наших змрочных думак
хібы і заганы,
як вакол няшчасці-бедаў
ходзім мы кругамі.

Заблудзіліся ѿ грахоўных
лабірінтах цемры:
кветку-папараць шукалі
ў зарасніках церняў.

Прымушалі нас маліца
ідалам вар'якім,
зневажалі, выганялі
з цэрквай уніяцкіх.

Міласэрны, добры Божа!
Дай надзею — грэшным,

выведзі з палону здзекаў,
ацалі, сучеш нас;

бо Ты ведаеш, якія
мы панеслі страты
на шляху да лепшай долі,
да свята і прауды.

Уладару ўсемагутны!
Будзь заўсёды з намі,
памажы на землях продкаў
стаць гаспадарамі.

Навучы на роднай мове
гаварыць і служаць
у імя Айца, і Сына,
і Святога Духа.

Амін.

Спачатку я ѿ кватэры
прыбяруся:
памяю «пасівелую» падлогу,
павыціраю пыл і павуцінне,
стол засцялю абрусам светлым.

Затым умынося і сам
з сунічным пажкім мылам,
адзену беласнежную кашулю
і лепіны свой, святочны гарнітур.

Стварыўши знак крыжса перад
сабою,
прачулую малітву прачытаю,
спагадлівага Бога папрашу,
каб даў натхнення.

*Із чистым сэрцам,
чистымі рукамі
вазьму я чисты ліст паперы,
за чисты стол пісьмовы сяду
ў пакой чистым
і запішу лірычны верш
пра чистую любоў
да Беларусі.*

* * *

*Шчырых аднадумцаў-аднаверцаў,
Крытыкаў-дарарадцаў не стае...
Чарнавыя варыяты вершаў
«даспяваваць» пакіну на стале
І пайду на водар медуніцы,
Покуль дэўчыні кветнік не завяў.
Там сярэбранае дно ѿ крыніцы,
Залатое горла ѿ салаўја.
Пеюна таго Гадулька слухаў,
Сахарчук з тae крыніцы піў...
Преч з вачэй маіх назола-скруха!
Не марудзь, дарогу саступі.*

* * *

*Над сціплай вясковай хатай,
Над гордым стаўлічным гмахам,
Над папарацю і мятай,
Над зверам лясным і птахам —
Бурштынавы звон.
Адкуль ён?
На неба зірнуў і ўспомніў:
Мікола Купрэй кульбай
Пасткуаў у бубен поўні.*

ПІСЬМЁНЫ

Бярозы над крушиняй
Раскінулі кроны

Люляць калыскова
Птушыныя звоны.

*Пергамент кары
Ў завірухах дублённы,
І час-летапісец
Пакінуў пісьмёны —*

*Прымальня для
Карыстання законы,
Прыемны для
Вымаўлення імёны.*

*Цэнзурай на друк
Не было забароны
Ні з боку салоўкі,
Ні з боку вароны.*

* * *

*Яе чакалі на Парнасе
Прызнанне, слава і хвала.
Аднак у іх не адбылася
Сустрэча: дзеўка запіла...*

*Перажаваная штодзённай
Псеўдадухоўна іржой,
Пайшла за марай ілюзорнай,
Перасварыўшыся з душой.*

*Ад дабрабыту да галечы
Адлегласць змерала яна.
І я купіў ёй пры сустрэчы
(Была няцяжнай з бадуна)
Бутэльку таннага віна,
І ўскінуў шалік свой на плечы...*

ТУГА

Затопленыя берагі,
размыты ѿсе мае дарогі...

*Я сёня п'ю віно тугі
і ем счарсцелы хлеб трывогі.*

*Бывай, прасторны вольны свет!
Бывайце, вежы на пагорках!
Пішу адчайны запавет:
дым Бацькаўшчыны стаў мне горкі.*

*Упала зорачка мая
на воды ѿмная патопу;
і з поля зроку знік маяк,
што асвяляў акно ѿ Еўропу.*

*Затопленыя берагі,
размыты ѿсе мае дарогі...
Я сёня п'ю віно тугі
і ем счарсцелы хлеб трывогі.*

Дудар іграў

*Адгадуй валасты да пояса,
падзялі на тры часткі роўнія,
запліці парой сенакосна
разам з промнямі сонца яснага
і касою тоў, што не клеплеца
і не вострыца, бо не тупіца,
пакасі на палетку ростані
пустазелле маёй журбы.*

*Зноў чую трубны голас з неба
і адчуваю цвердзь зямлі.
Збяры сяго-таго да хл*

ПАЭЗІЯ

► ВЕРШЫ

РАДЗІННЫ САД

Алесь КАСКО

Травою быў — а нехта ў небе сінім
сказаў: адчую свой боль і стань мне сынам.
І я прайшоў шлях веры і зняверы,
парою грукаўся ў чужыя дзверы,
любіў, какаў і зведаў смак самоты...
Але — што потым?
Я не прыму фальшивай пазалоты
на сэрцы і трапе, што мне раднёю.
Мне ўсё радзеў лавіць прамень над ёю,
часцей — сачыць за знічкавым палётам.
Але — што потым?
Былінку слова, каліва пяшчоты
пакіну вам, і эта дасць мне слы
змяй не віца ў кроку ад магілы
і ўдзячнасць прашаптаць нямоглым ротам.
Але — што потым?
Травінку пацалую без употы,
не ў гнеў Таму, чый кліч у небе сінім
пачуў аднойчы, каб называцца сынам.
І страціць сэнс адвечнаю турбота —
а потым што?...
Бяспречны і адзіны
адказ ёсць там, адкуль няма звароту.

Свяло — даснаваў я да спадчынай долі,
а потым з крыёю яе адрываў
ад сэрца радкамі —
нічога не выказаў болей.
Я з кожнай магілай сябе крыжаваў,
звыкаўся з адвечнай людскою юдоллю
і жаль свой агучваў —
нічога не выказаў болей.
Ставала мне радасці: ветру і полю,
птушкам і вёнам не раз тураваў
свайм падгалоскам —
нічога не выказаў болей.
Я ў радасці плакаў, у болю трываў
і гнеў свайго не тримаў у падполі,
сябе я выказаў —
нічога не выказаў болей.
І музы быць лепшай, чым ёсць, не няволі,
і сам ёй у рабства сябе не даваў.
Ці стаў я паэтам?
Нічога не выказаў болей,
чым тое, што ў лесе сваім прачытаў.

Недаждын

Як бы доўга ні жыць — не даждыць
да канца... Знаў і зноў паўстае перад намі
грыўка стелых жытой — недаждын,
што асыплеца ветрам, прыб'еца
даежджамі.

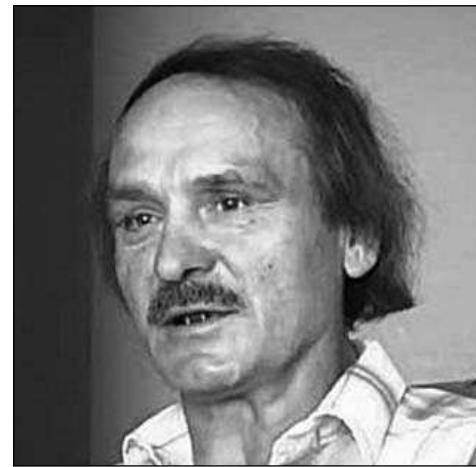
От бы ўсё — ад зярніта да расы —
зберагчы і напоўніцу ўсім наталіца!
Дакахаць, дапісаць... Папрасіць
даравання ва ўсіх, з паміраннем змірыца.

Зручны быў бы няношаны ўбор,
і пачулі бі анёлы, скілённыя нізка,
што гучыць літасціва не хор
адпявальны — то маці пяе над калыскай.

О, каб гэтак! Але да мяжы
часу меней нашмат, чым да жжатага жытая.
Можна загадзя ўпасці, не жыць...
Ды з таго і жывем, што жывем недаждынам.

Падаюць яблыкі. Яблыкапад:
сіла зямлі пакідае мой сад.
Скочваннем зеўлістым ці стрымгaloу
яблык за яблыкам — з голля далоў.
Горкі, падгілы або сакаўны —
паданак падае ў пыл, палыны...

Атарателасцю — смутак двара:
яблыкам падаць яничэ не пары;
ім налівацца было б самы раз —
не ля варот яничэ яблычны спас.

Гнучца галіны ў суседніх садах,
моцны, крамянны, мядовы там пах,
рала з антонамі цяжкім прут
гордым атлантам тримае. А тут
падаюць яблыкі. Яблыкапад
губіць адзіны радзінны мой сад.

Вось-вось пачне шорстка падаць лісцё,
ліст абліяціц — і застыне жысьцё
не на зіму, ды і не на гады:
саду майму не вярнуцца сюды,
як не вярнуліся продкі мае...
Сад мой бязлюдны, час настае.

Голля, бы рук, не заломвае сад,
свеціц з паўзмроку ягоны пагляд
зрэнкамі яблык з-пад веяў-лісця:
жаль у ім ёсць, ды няма стraphація.
Зведаў пад бурамі ён, што і ў дрэў —
час толькі свой, хоць знянаць застей.
Дык і сыходзіць (і я разам з ім)
яблык за яблыкам — крокам глухім.
Ціхі, без ляманту яблыкапад...
Дзякую за мудрасць, мой спадчынны сад.

Чым мени застаетца да роднага дому,
тым больш краеvid адчужкае знаёмы.
Яго пазнаеш па купчастых аблоках,
высокіх, як памяць, і чыстых, як вока.
Яны — міражы, што паўсталі з маленства,
а ўнізе — а ўнізе ўсё менш падабенства
з абрисамі мяккіх аблокаў-лятункаў:
як шмат тут грувасткіх,
нляўклюдных малюнкаў.

Ці эта разрыў між гадамі вялізны,
ци проста гляджу праз халодную прызму?
Ва ўзгорка бязлесага конусны выглыд,
канавы-трапецій ціснулі выган,
дарога запала пад пліты-квадраты,
без колішніх дрэў вугліватая хаты
панура цікуюць кубічны аўтобус...
А ў школыным акне — яничэ круглы ўсё глубус.

Свінне рак — і ўсё. І ўсё збудзеца!
Хто адвею спаў, той абдуўзіца,
блудны сын дамоў тут жа вернеца,
у вачах сляпцоў змрок развеєца.
Будзе так: бядняк есць паноўніцы,
вольным — воля свет, здольным — творыща.
Дым з фабрычных труб пахне свежасцю,
кожны ў полі дуб — роўны з вежаю.
Хто піў моцнае — п'е маркоўнае,
і паўсяоль усе — памяркоўныя.
Аж круцель-хіжак стане правільнym,
і паміраца Кайн з Авелем...
— Дзе ж той рак, аднак? Ці не свіччаца?
— А табе, лайдак, лёгка пішацца?..

Змяіны кароль у 2010 годзе

Як толькі хацелі сарваць з яго карону,
з усіх бакоў набегла незлічонае
мноства змей.
З падання

На зыходзе быў год, ды з ім разам не зник,
ледзь засведчыўся на небасхіле

спадзяння ў людскіх. Дапатопны
рэлікт
не ў пячоры засеў, не ў магіле.

У гадзінік-куранты залез ліхадзеў
і званіў стуль, і сыкаў пра тое,
што яму, наймудрэйшаму гаду, відней
недалёкае шчасце людское.

Слінай пырскаў, і аж да святое зары
пырскі тыя змяіліся плодна
у шумавінні шампанскага, у мішуры,
у шыпенні бенгальскім халодным.

Быў паўсяоль яго след; хлеб труциў
на стапе,
колкім страхам силяў з мяккіх спінаў...
...І змыкаліся стрэлкі-наажніцы, але
прышчаміць не змаглі — хвост пакінуў.

Раўнавага

1. Скінуў белы лебедзь
мне белае пяро,
скінуў белы бусел
мне белае пяро,
скінуў белы голуб
мне белае пяро...
Скінуў чорны воран
мне чорнае пяро —
аж тады ўзляцеў я.

2. Маю ўсяго па долі:
долю радасці —
долю болю,
долю веры —
долю зняверанасці,
долю памяці —
долю забыцця...
Хто мне скажа,
што — абыздолены?

3. Пакідаў тлум горада
ценем панурым.
Іду з улония прыроды —
намармытваю песню:
ци з таго,
што спазнаўся з воляю,
ци з таго,
што да людзей вяртаюся...

Піліпаўская нач

Па дарозе да шашы
аніводнае душы.
Не адну прайдзі вярсту,
знайдзеш толькі пустату.

Знойдзеш толькі пыл, пясок
ды бяздушины воўчи змрок.

Вычысць памяць дабяла,
а ўсунішся, ці была
хоць калісьці,
хоць спяраша
і ў тваёй души душа.

Дзесяць у небе ёсць адна,
ды і тая не відна
ў цемры, бездані, цішы...

Спінішся наўскрай шашы.
«Хто там?» —
выгукнеш у змрок.
«Гэта я», — адкажа воўк.

Памяць

Святлее снег, цімнее неба,
прамень і ценъ на гарызонце
змыкаюца. Садзіца сонца.
І эта ўсё, што сёння трэба.

Зарука згадак — пуста хлеба,
маўклівы стол, цярплівы чайнік.
Немітусліва. Незвычайна.
І эта ўсё, што сёння трэба.

Нібы няспешлівы малебен:
гадзінік счытвае ўспаміны
пра нашы з слабам пущавіны.
І эта ўсё, што сёння трэба.

Ён зрокся шляху... Як сагрэу бы
сяброй непамінальны вечар,
дзе ўсё было б, што трэба вечна,
а сёння — на часіну трэба!

Простая астралогія

Шляхам Птушыным да Мілавіцы
спляшаецца Вознік — павек не даедзе.
Бачыш: перакулісія адзін за адным
Воз Вялікі, а воддаль — Малы?..

Гэта і ўсё, што я здолеў сказаць
у думках табе ў туночку,
каляі дзесьці далёка і ты
самотна ўзіралася ўзорнае неба.

Зорка з даўнасці... Хто ты: вітанне
ци прароцтва? Дакорabo ветласці?
Ці ты ярка-нямое пытанне
вочы ў очы: чым спраўдзіца вечнасці?

Зноў і зноў неспатольную фразу
паўтараць — і не будзе залішне,
каб ісці па прыступках адказу,
які мае адзін Усявишні.

Ці дайду? Ці за крайняй прыступкай
шлях абернеца вянікам марным:
там — нічога, нат зоркі над пусткай,
зоркі з даўніе веры і мары?..

Фрагменты

1. Вярнуўся ў кут продкаў
шукаць сваё сэрца —
сталымі гадамі жыву без яго
ци з сэрцам,
перасаджаным ад каменя.

Пад маймі нагамі
камянеці трапінкі на чорным асфальце;
аб мяне разбіваліся птушкі,
пранізаныя сцюжкаю
невядома калі ахалолых вачэй.

Я праходзіў скрэзь абалонкі людскія
і не пытаўся імёнаў,
якіх ніхто і ў мяне не пытаўся,
адно тупа і глуха грукаліся
камень аб камень —
сэрца аб сэрца...

Граў я калісьці на ветры —
струны парваліся,
і я майстраваў сцюцёлкі гліняныя
з выявамі абезгaloўленых пеўнікаў;
хлапчук, мой нашчадак, і той
не выдзыме з іх ані гуку.

Гэтулькі часу — як,
як я хадзіў адрэнцвелы?
Як піў ваду
стуленымі сухімі вуснамі
і як прамаўляў імі слова?

Чым я жыў,
чым жывіў адсутнае сэрца
ци сэрца,
перасаджанае ад каменя?..

2. Мне няцяжска шукаць:
пацижэлья яблыні
галіны кладуць мне на плечы,
і росы (буіныя, нібы антонаўкі)
скочваюцца па мне —
циходзеняць да невыноснасці,
абпаляваюць да горычы.

І сонца прыходзіць з-за блізага лесу,
ключы аддае прамяністывы
ад хаты з рукамі самкнёнымі,
ад клуні, дзе ўгнездзілася цеплыня
на кожнай сянінцы;

дзе ўночы жывуць толькі ластаўкі,
а ўдзень — калясаны...

Мне няцяжска шукаць:
дзе касы — мая паржавелая
і вострасрэбная бацькава —
самі скасілі быллё ў агародзе,
каб убачыць я здолеў сляды,
якія пасяяла маці на градках апошніх,
і на дзіцы — каты здзічэлага,
і сабаку, што сам
засіліўся на ланцу гу на плоце...

Мне няцяжска шукаць:
расхрыстаны весніцы,
нібёсы расхрыстаны —
і расхрыстаны грудзі
для сэрца.

АГЛЯД

«ПРЫ ЦЪМЯНЫМ ЗЗЯННІ ЗОРНАЙ ЖЫРАНДОЛІ»

Легал

У Берасці выйшаў трэці нумар літаратурнага альманаха «Жырандоля», прыурочаны да 30-годдзя абласной філіі Саюза беларускіх пісьменнікаў. Традыцыя, запачаткованая незабытнай Нінай Мацяш, працягваецца яе сябрамі і калегамі. Цяперашні старшыня пісьменніцкай філіі Іван Мельнічук у предмове да выдання піша:

«З любоюю і павагай хілілася Яе сэрца да сябrou па творчасці. Ім Яна заўсёды гатова была прыйсці на дапамогу, не шкадуючы ўласнага часу... Нямала сілы і часу аддала яна, каб на працягу трох месяцаў сабраць, скампанаваць, адредагаваць і выдаць першы за паўвека ў вобласці літаратурны альманах «Жырандоля»...»

Я сам добра памятаю не толькі падрыхтоўку, але і ўвасабленне самой ідэі альманаха, бо актыўна лістываўся з Нінай Іосіфаўнай. Вось знайшоў нашу электронную перапіску той пары. Падаю вытрымкі з яе лістоў у храналагічным парадку:

«...фінансаваныне альманаха (не суроўшыць бы!), здаецца, выдабуду: папярэдня перамовы абнадзеяваюць. І рэдагаваныне тэкстаў ідзе нармалёва, бо дасылаюць шмат, ёсыць з чаго выбіраць. І патроху, цяжка, але не бяз пэўнага посыпеху, перакладаю найбольш упаданыя вершы ўкраінскі Аляксандры Кавалёвой з Харкава.» (6 лютага 2008);

«...а ці я маг бы Ты даць свой артыкул пра мову Гадулькі ў наш альманах? Было б вельмі дарэчы. Па-першое, прозы ў нас няшмат, дык тая пасрэдная, як на мой густ. Па-другое, крытычных артыкуулаў зусім няма, хіба Каско дашле свае развагі пра творчасць Засіма, якому сёлета спонілася б 100 гадоў. Па-трэцяе, Тваё моўнае дасьледаваныне мала того, што было б унікальным матар'ялам, яно паслугавала б яшчэ ў дзеля ўдасканальвання пісьменніцкага майстэрства, як я разумею і як мне бачыцца тое. Калі згоды, дык перашлі мне, калі ласка, без асаблівай прамаруды. Ужо шчыра дзякую! Сама ж я штодня, да галавакруту, калупаюся ў чужых нешэдзуральных тэкстах — рыхтую ў альманахах. Ён раздзімаеца, як дзіцячыя балёнкі: у сьпісе ўжо ажно 53 аўтары — нябожчыкі і жывыя!.. Я ўжо ціпнію, як у нас кажуць, ад жаху: і ў гумовага ж балёніка межы ёсьць! Хлопцы направа-налева раздаюць запрашэнні сваім знаёмцам, а тыя не гублююцца і не марудзяць, грузіць ды грузіць мяне, ды ўсё больш рускамоўныя. І луснула мая першапачатковая задума — выявіць гэтым альманахам аблічча перадусім нашай філіі, яе правадзейных сябrou ды рэкамендаваных у СБП... Пакуль зібіраю ўсё да купы, а там відно будзе, што рабіць. Без крываў ў мой бок, пэўна, не абыдзеца.» (16 лютага 2008);

«Праца над альманахам ідзе да завяршэння. Няма толькі яшчэ тэкстаў Дашины, Дэбішай і допісаў пра Сахарчука з Гадулькам. (...) Вершы шмат, пазней ня густа. Найбольш уразліва прамаўляюць Лагвіновіч ды Каско, моцна — Пракаповіч, ёсыць яшчэ некалькі цікавых аўтараў. Ва ўсякім разе, я спадзяюся, што любы — і абананы, і шараговы — чыгачы хоць нешта ды знойдзе судлівна свайму літаратурна-эстэтычнаму густу. Прынамсі, хочацца, каб так яно й было.» (10 сакавіка 2008); «...Альма-

нах (дышк) сёньня перадала ў «Кнігазбор». Засталася «дробязь»: знайсці адпаведную суму грошай, якая, насупор абяцанкам, пакуль няўвидніла...» (19 сакавіка 2008);

«А на стале ў мене ўжо й карэктura «Жырандолі». Хлопцы сабралі грошы, бібліятэка выкупіць 200 асобнікаў (наклад 300), і альманах неўзабаве прыйдзе ў свет. Твае развагі пра назыву, магчымы, слушныя (дарэчы, а як бы Ты абназовіў?), але і я няздатная на прыдумкі назоваў, і астатнія нічога лепшага не прапанавалі, апроц «Дзядзінца», які быў, ды «Берасцьейская вогнішча», якое існуе як серыя. Мне вельмі падабаецца баранавіцкая «Святыцца», але ж... Няхай съвеціць нашая — ад Паўлюка Багрыма — «Жырандоля», у якой ня толькі метафорычныя жаўрукі ды съвечачкі, але й высокасць съвятыя.» (30 сакавіка 2008);

«Дзякую вялікі за ўсплы водгук пра «Жырандолю», вельмі-вельмі прыемна было ад Твайго слоўка яшчэ да таго, як сама ўзяла ў рукі свае «дзіцятка». Яно ўжо і ў маёй хаце. Сапраўды, файна выдаў Вінярскі. Усё, праўда, мы самі папярэдне зрыхталі — і вокладку, і ўсё астатнія. Але й «Кнігазбор» пастараўся, дзякую ім усім. Цяпер рассылаю-перадаю сябрам. Акурат заехаў Амільчук, забраў належнае берасцьцем. Засталася перыферыя — Пінск, Лунінец, Баранавічы і г. д. Радуюся найперш сама: зрабіла сябрам велікодную радасць! Дзякую Табе і за інфармацыю ў ЛіМе.» (19 красавіка 2008);

«Я выдатна разумею, што ў «Жырандолі» без пахібак і з боку складальніка ды рэдактара не абышлося, бо й не магло абыцьціся, ўсё-ткі гэта першыя мая такая праца. Таму, калі ў Цыбе складзенца нешта, буду толькі ўдзячнай за ўсё звычайна заўвагі. Хоць, у прынцыпе, асабіста мне й не патрэбна нейкай публічнай рэклама з нагоды гэтага выдання. Мне даволі бачыць, адчываць радасць сябrou, удзячных за анталагічную выяву іхніх творчых шматгатунковых пёраў.» (1 траўня 2008)

Перачытаў і наноў захаланула сэрца: які светлы талент адышоў ад нас!.. Суцяшае, што застаўся і цепліць нашыя сэрцы яе багаты мастацкі плён. Сёння ў нас столькі згрызотаў міжсабойных, што іншым разам рукі апускаюцца. Здаецца, вунь колькі нагоды для карпатлівай і бескарыслівай працы — і творчай, і фізічнай — у нашай нацыянальнай і духоўнай зняможнай Айчыні, а тут дэзву даесяць, адкуль у людзей (у тым ліку і літаратараў) гэтулькі негатыўнага прагматызму і некантралюемага пожаду да грошай, славы і ўлады... На жаль, усё менш бяссрэбранікаў і творчых пакутнікаў

застаецца на нашай літаратурнай ніве. З аднаго боку нехта гэтым успешаны: а колькі ж можна лапцямі ваду хлябак. Но з іхняга пункту погляду, вядома, лепш мёд піць пры царскім ці замежным заможным двары, чым захлынацца ўласнай крываў ад несусветнай збленаці. Кожнаму — сваё (часовае), а Богу — богава (вечнае). А так як талент ад Бога, то перад заўтрашнім днём у нас не павінна быць страху. Пакуль скамрохі шешацца, самотныя ўзвышаюцца...

Гэтак і з Нінай было. Таму не раз будзем вяртана да яе вымогаў, таленту і даробку. Яна яшчэ пачынала збіраць матрыялы і для другога нумара «Жырандолі», але ўжо выходу яго не дачакала. Стамілася, ссамоцілася і ўзвысілася да недасяжнасці... І вось сёлета мала-памалу ў свет выйшаў трэці нумар літаратурнага альманаха. Укладальнікам «Жырандолі» пазначаны Аляксей Філатоў, а рэдагавалі яго на чале з Лявонам Валасюком Мікола Сянкевіч, Іван Арабейка, Алеся Каско і Мікола Папека. Пагадзіцеся, неардынарная кампанія. Здатная на любою рызыку дзеля дасягнення выніку. Таму, відаць, выданне атрымалася даволі пухлае (амаль 19 уліковых аркушau), страціла, і таму не асабліва вытанчанае. На першы план, думаю, выйшла: хоць бы каго не забыць і як бы каго не пакрыўдзіць (аднак, за беўктыўных ці суб'ектыўных прычын некалькі яркіх асобаў у альманаху ўсё ж адсунтнічаюць, да прыкладу, С. Прывулкі і Я. Дашины). Што, вядома, не скрэсліве ў цэльм важкасці і значнасці выдання. Ды і сама ганаровая кампанія самакрытычна і нават з цéлтай іроніяй паставілася да магчымых жорсткіх прапракаў збоку будучых рэцензентаў, бо ўзяла ды ў выдрукаўала прысвяченне паэта Івана Арабейкі самому ўкладальніку альманаха:

Аляксей Філатаву

Каб быў бы лепішим белы свет,
А ў душах — мір і свята,
Нягодных правіць Філарэт,
А графаманаў-недарэк,
Вядомых, класікаў — Філатоў.

Той, хто ў курсе мясцовай літаратурнай кухні, той зразумее і ацэніць. Дарэчы даўно я ўжо не чытаў добрых вершаў І. Арабейкі ў друку. І вось у «Жырандолі» нарэшце адўвё душу. А то, Бог ведама, дзе запрапаў чалавек. У сваім артыкуле пра паэта Мікола Сянкевіч піша: «Не, я не ўмёр, я ўглыб сябе зашыўся», — адказвае аўтар тым, хто паспяшаўся забыць яго імя. Ён не згубіўся і цяпер вяртана да актыўнай творчасці». Веру. Хоць бы зважаючы на такія афарыстычныя радкі:

Гісторыю штудзіруючы ўпартка,
Урэшце рэшт — адно, што я сумекаў:
Ад Каіна — Баты, Банапарты,
Ад Авея — Францыск і Дамейкі.

Яшчэ адзін, коліс мной скрытыкаваны, паэт — Алеся Корнеў з Баранавіч таксама нечакана парадаваў даволі адметнымі радкі:

Мае гады — тамы бібліятэкі.
Выданні перачытваю старыя,
Ды хутка іх закрыю, як павекі...
Няўжо хто-небудзь іх калі адкрыве?
А не... Ну што ж... Не запярочу долі
І ў іншым свеце з тымі, што ўжо зніклі,
Пры цъмняним ззянні зорнай жырандолі
Перачытаю зноў тамы рэліквій.

Праўда не магу не прывесці і ў гэтым выпадку прыклад «зваротнай літаратур-

най сувязі». У раздзеле «Усміхнемся!» Ян Мураўскі (не ведаю, чый гэта псеўданім) выдрукаў філігранную пародью на не лепшыя радкі таго ж А. Корнева. Працытую, бо трыміць падзяліцца, а заадно трохі падняць настрой чытачу-флегматыку:

Але каб...

«Да баб не аслаб, але каб...»
(Алеся Корнеў)

Магутны я, нібыта баабаб.
Працую, што той вавілонскі раб
У дзе, а часам нават болей змены.
Ну і да баб пакуль што не аслаб,
Баюся толькі, каб
Не выйшаў ляп,
Бо ёсць сярод спакусніц і геніы,
Што пакідаюць нам праблемы гігіены.
Вось не нарвацица на такіх хация б!

Нярэдка сустракаюцца ў альманаху і сапраўдныя ўзоры пазіўнай красы. Запамінаюцца, чапляюць душу і розум нізкі вершаў С. Варонік, А. Белага, Дз. Рыбака, У. Глазава, І. Сцяпко, І. Мельнічuka ды іншых. Прыцягвае ўвагу жывая мемуарная проза М. Мішчанчука. Адметныя натуральныя каларыты жыцця і літаратурны стыль кароткіх тэксты А. Трафімчыка. Пачытаць ёсць што, ды і проста пагартаць і пазнаёміцца з літаратурна адоранымі людзімі берасцейшчыны цікава. Вядома, колькасць пішуць не вызначае мастацкай якасці літаратуры, але стварае «тусоўку», у асяроддзі якой голас кожнага асбонага пісьменніка мае хоць нейкі калегіяльны ці прыяцельскі водгук. Як вось і ў гэтым гуртавым выданні «Жырандолі». Плячом да пляча, глядзіш, — і выстаім у сённяшнім глыбокім грамадскім супрацьстаянні, і слова наша беларуская надалей захаваем, і мастацтва з культурай нацыянальнай нашчадкам сваім перадамо... Берасцейшчына заўжды ўпартка выстойвала ў такіх зяцьтых супрацівіах і ў рэшце рэшт як магла адстойвала сваю беларускую годнасць.

А што да высокіх парыванняў душы і духу, то тут не кожнаму дадзена. Кожны тут — сам-насам перад яго вялікасцю Словам. Як гэта адмыслова выявілася ў адным з выдатных вершаў Алеся Каско:

Сягне радок у сон твой душы
і змусіць сэрца затрымцець,
і ўзбудзіць кроў, і горла здушыць,
але — не дужа, не насмерць.

Дарма пачнеш вышукваць слова,
душу і розум тармасіць:
верши незалежны, выпадковы
сябре не дасць уваскрасіць.

Пэўна — так, але напішуцца новыя.

Напрыканцы дадам некалькі сухіх лічбаў. У трэцім альманаху «Жырандолі» больш за 70 аўтараў, біяграфічныя дадзенія якіх займаюць 17 старонак выдання. Сярод іх — 70 адсоткаў складаюцца паэты. Па сутнасці ўсё гэта адзін крэтычны артыкул. Няма сур'ёнай прозы (хоць бы кароткай аповесці). Затое ёсць пераклады з украінскай мовы і займальныя творы для дзяцей. Геаграфія берасцейшчыны ахоплена шырокам, прадстаўлены аўтары амаль з кожнага рэгіёна. Такая напрацоўка абраціла перспектывай чарговага чацвёртага нумара альманаха.

Думаю, што першы і другі нумары «Жырандолі» былі ўсё ж па-мастацку больш насычанымі і ярчэйшымі, прыцягвалі да сябе ўвагу творамі выбітных аўтараў, тады як трэці вылучаеца колькасцю адзінствам і, не заўсёды спраўдженымі, літаратурнымі пошукамі. Безумоўна, нешта выпадзе ў асадак. Але і без пэўных літаратурных адкрыццяў і мастацкага наўгату мясцовыя прыхільнікі беларускага краснага пісьменства не застануцца.

І гэта яшчэ раз гаворыць пра перспектыву жыццядзейнасць нацыянальнага творчага духу — беларускай мовы і літаратуры.

► ВЕРШАЛЁС

ФРЭСКІ ПАМЯЦІ

Лявон ВАЛАСЮК

Дзеду Івану і бабулі Ефрасінні прысвячаюцца

*...ткаць будзем палотны
з чырвонай палоскай...*

1.
Ранак халодны — аскепкі зімы.
Дотык рукі немаўляці.
Першыя гукі маленства — як сны...
Побач — шчаслівая маці.

2.
Дзед над калыскай,
Высокі, сівы...
Корміць салодкім
Унука з руکі.

3.
Асалода натопленай грубкі.
Пах смалістага дрэва.
Снег за сцяною пругкі.
І маладзік
Пазірае ў шыбіны
Смела. Чуткі.

4.
Пыл над дарогаю летняй
Сухі і бязважска-шэры.
У двары
Водар п'янкога сена.

5.
Чароўныя слова:
Маці дома...
Лашчыць душу
Матчына мова...

6.
Аркуш паперы.
З тонкіх прамых ліній
Да сонца вядзе дарога.
Аловак мой сіні
Рысачкай
Над парогам...

7.
Поплаў зялённым морам.
... Так моцна пякло да абеду.
Слухаю ўважліва лета:
У небе жаўрукова песня.

8.
Голос латунных званкоў —
Як успамін маленства.
Старая школа,
У свежай фарбе сцены...
Выразна гучыць
Настаўніцы мова.

9.
Вучымся чытаць,
Вучымся лічыць кружочки.
Кожнае слова — мова.
Маці стаіць побач...
Ласкова
Ўсміхаецца горад.

10.
Бачу ў сне маці.
Голос ляціць і — ціша...
Быццам мяне калыша
Зранку ў калысы бабуля...

11.
Твары сяброў-суседзяў.
Насупраць косы
Дзяўчынкі Алены...
Колерам майго дзяцінства
Малюю ў сыштку
Ліст жоўтым кляновы.

12.
Бераг ракі шырокай,
Камень за вёскай высокі —

Знакі на ім невядомыя
Лёс вызначаюць
Суровы...

13.
Цішыня ночы.
Пах веснавога неба.
Мне так закарцела
Сапраўднага
Мастака пабачыць,
Нібы
Бабулінага з'есці хлеба...

14.
Задумлівы
Погляд дзяячовы,
Звон
Бліскучай шпагі.
(Тры крокі да подзвігу
І адвагі...)

15.
Спякома
На нашай зямлі
Шматлакутнай...
Сэрца трапечча,
Бы сцяг
Пад ветрам...
У прадчуванні смагі.

16.
Новыя думкі, сумненні...
Верши, усюды верши...
Марозныя зімы без снегу...
Чакаю цягнік з дзедам —
На Новы год —
Семдзесят перши.

17.
Зімовы прывід мрояў...
Увесну — вясельныя песні...
Апошні званок — як перши.
І не схаваць верши...
І горад
Становіца цесны...

18.
Невядомае мне пачуццё:
Пакідаю бацькоўскі дом.
За цягніком калыхнеца
Хусцінка маёй маці...

19.
Чорныя боты і ночы:
Не разгледзець неба...
Я мару хутчай сагрэцца
Сярод бацькоўскага поля!

20.
Фарбы, алоўкі... Паперы
Нязыкалае белае поле...
Поле, у якім твары
Глядзяць скрэзь мароз
Болем...

21.
Вочы твае чыстыя
З водблескам неба
Высокага...
Постаць тввая гнуткая,
Цела —
З водарам сена...

22.
Утульны час
У цёплай кватэры...
Мароз і снег
На вуліцы — звон...
Аркуш вялікі
Белай паперы —
Шыбінамі
З двух акон.

23.
Шукаю адбітак
Зімовай пары:
Лілова цені
Ля белай гары
Звініць успамінам,
Бы сколатым льдом...
Мая там радзіма,
Бацькоўскі мой дом.

24.
Спазнаўши шчасце маладосci,
Сівым вярнуўся ў родны дом.
Трава буяла ў агародзе,
Ніхто не стрэзў мяне, ніхто...

25.
Апантанасць
Ружовым усходам
Сярод поля, лугу, лесу...
Пахі траў пад расою —
Касою
Сакавіты водар збіваю...

26.
На белым полі даўніны
Чырвонай фарбай перамены...
Пад спелым сонцам
Мары, сны...

27.
Дотыкі рук, каханне...
Словы шаноўных дам...
Лёс мне паслаў спатканне,
Вызначыў час і храм...

28.
Не ўлюбёнец лёсу...
Лічба ўзросту Хрыста...
Думкі — нібы калёсы
На целе старога маста.

29.
Незабыўныя твары
Родных і блізкіх людзей...
У завеі губляюца мары
Сярод нечаканых падзеi...

30.
Цяжкар сыноўнай долi...
Ноч сярод белага дня.
Зранку мяло ў полі,
Вечарам — ля крыжса.

31.
Адбіткі неба

На вільготным шкле...
Малюнак сціллы —
Па вадзе пальзам...
Шукаю выйсце
У іншы час...

32.
Два чорныя сонцы
Паўсталі на блакіце.
Замест вясёлкі ў небе,
Валашак у жыце...
Вы, мае родныя,
У зямліцы ляжыце...

33.
Бяда адна не ходзіць:
Следам ідзе другая.
Зямлю веснавую валочыць,
Ахвяру сабе выбірае...

34.
Адчуванне страты
Ў анямелай хаце...

35.
Сцежску прабіў
Да студні.
Снег змятаю
З парога...
Мала зрабіў
Ці многа?

36.
Трывожная навісла ціша
Прадвесцем веснавых падзеi...
На зломе часу
Птушка кліча
Вісь гнёзды
У віры надзеi.

37.
Зранку дзень марозны.
Выстаўляй, бабуля, кросны!
Ткаць будзем палотны
З чырвонай палоскай.

38.
На календары лічбы
Склаліся роўна так,
Нібыта час завіснуў,
Нібы спыніўся ля нас...
Зранку шукаю твары
Родных маіх, сяброй...
Лісты перагортваю...
Мары
Пільнуе ліцвінскую кроў.

39.
Будні — нібыта святы.
Сёстры са мной і браты.

40.
Чаканне ранку
У цемры ночы...

41.
Светлая зорка ў небе —
Сонца маё залатое.
Дрэва ў радзімай глебе,
Матчына слова святое.
Мова — свято ў цемры,
Голос у дзікай пустыні.

Мова — наша святыня.

42.
Народзіны і вяселлі...
Ранак усміхаецца сонцам.
Птушкі вяртаюцца ў гнёзды
Да цёплай пары вясенняй...

43.
На жоўтых
Старых фотаздымках
З дзяцінства знаёмыя твары...
Гукае праз вясну вёска,
У абдымках трывае горад.

44.
З зімы марознай, снегнай,
Прыемна ўваходзіць у весну:
Першае цяпло,
Як першае каханне...
Наперадзе —
Новае адчуванне...

► РАДКОЙ МАЎЧАННЕ

Сяргей РУБЛЕУСКІ

Перад жыццём і пасля жыцця яно такое самае — сцятае, як зярнітка, глыбокае, як каменьчык.

У маўчанні — пачатак пачаткаў, у ім і канчатковое зацвярдзенне лёсу.

Пачатак пачатку быў перад выхукам, які расхінуў убакі галактыкі, а таксама — перад твайм сцішаным енкам, калі ты заплюшчыла вочы і прыхінулася да мяніе так цесненька...

Маўчанне драбіца на шолах лісцініак, шэлт травінік, шарганаенне паветра між імклівых кропляў дажджу, на крыкі разбуджаных унаучы дзетак.

Маўчанне таму заўсёды мае сэнс, што прымерана да вечнага.

Змаўчаў яму — і прыгутліў у сваёй душы крыва. Прыкрам падалося адвечнае: маўчы, будзь хітрым...

Падбухторваў яе на любошчы, а яна маўчала...

Бацькі больш маўклівія, чым маці, дык дзеци, калі іх агарне

старасць, не могуць успомніць, чым завінаваціся перад сваімі татулькамі.

У маўклівасці прыроды — ейная адпаведнасць чалавечай душы.

Валадар маўчыць грозна, хітрун — прытоена, разумнік — нечакана і нецярпіва, дурань — змушана, ты, моя краска, — ігнорыста.

Пра што ты маўчыши, мой сябра-пісьменнік?

У маўчанні ад няспернага болю — вырачэнне жыцця.

Кловун маўчыць ад смеху.

Старац маўчыць на ўвесь Божы свет, у думках паўтараючы за нас Ісусаву малітву.

Не крэчы ў сне, не будзі мяне ў сне, каб і мне не снілася тое ж самае.

Рыбіна, выпягнутая ў лодку, крэчыць пра сваю мэнку маў-

чаннем, а рыбак не звяртае на гэта ўвагі, не хоча ўспамінаць, як задыхаўся ў цёмнай вадзе падчас надта глубокага нырца.

Калі перафразіраваць вызначэнне Ньютанам прасторы, дык атрымаецца, што маўчанне — пустое прыпрышчча маючых спраўдзіца надзеяй, спадзяванняў, каханняў, народзінаў... А смертухна як між імі ўціскаецца?..

Мае суайчыннікі лепш за ўсіх маўчашь пабеларуску, асабліва тыя, што выракліся ды анямелі.

Зліліся ў адно нашыя маўчані, і я падумаў: наўежо гэта і ёсьць вечнасць кахання.

Калі я адзін гайдыаюся ў сваі гумавай чавёнцы на ракной плыні ці сяджу ў начнай цішыні за пісьмовым столом у бацькоўскай хаце, дык амаль упізінены ў залежнасці шчасця ад маўчання. Наў прост.

Толькі ў жалобнай мініце злівающа ў адно тысячы маўчанняў.

Maўchannie — u sяredzine myne, яk u sяredzine zaryntka i ja k u sяredzine kamiena.

Мой аднагодак Калюсь на ўроку ў пачатковай школе, не ведаючы адказу, зацята маўчаша на заахвочванні настаўніцы, датуль зацята, пакуль з вачай ці

то ад крываў, ці то ад жалю не пачыналі выкочвацца, як гарошыны, буйныя слёзкі. Мусіць, вось так на споведзі маўчашь зусім няўчымныя грэшнікі...

Нямко не можа навучыцца маўчашь і пакутуе ад немагчымасці дзяліцца з іншымі гэтым Божым дарункам.

Прыдумалі, што пагодлівым вечарам, асабліва перад дажджом, аціхае, нямее прырода да апошняга шолаху... Насамрэч, мы проста не чуем, як паўзе павучок, як, седзячы на ўгрэёнай драўлянай сцяне, складваюць ды зноў раскладваюць крылыцы цымяных мялікі.

«Змоўкні, кажу табе!»
Хто ж змоўкне, калі так кажуць.

Яго білі на допыще, а ён маўчаша сваю праёду... Енк і крыкі зусім не перапынялі гэтае маўчанне.

Воўчая яма маўчання — хітрай затоенасць ворагаў у сутарэннях ночы.

Колькі доўгіх гадоў маўчаша і маўчаша Аркадзь Моркаўка, баючыся не патрапіць лемехам свайго нязмушанага слова ў саўцяльную баразёнку, а ўсім сваім лёсам, наадварот, патрапіць у малатарню стаўніскіх рэпрэсій. Маўчаша, маўчаша і праз гэта ледзьве не стаў класікам беларускага маўчання.

Ціха, чуеце:

Камень песьняй неўміручай стане,
Песьня стане зоркай залатую...

І зноў цішыня, зноў маўчанне.

На даляглідзе маўчання ўзыходзіць зіхоткае сонца адлюянаі у спракавечным сне думкі. Каго яно сагрэе?

Пені маўчыць таму, што страшна ўспомніць, якая была над ім гаманітавая, кашлатая, не-перадольная ў сваёй зваблівасці вышыня.

Не магу даўмезь, што азначае кркі перад маўчаннем. Толькі бачыцца маланка чацы над праднім ціхага мора.

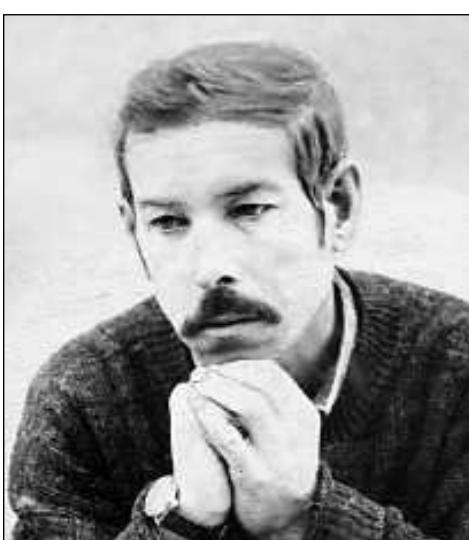
Яны лепш за ўсіх расслухаюць маё неўсвядомлене маўчанне, мой сон: матуля — калі нахіліца нада мной, каханая — калі прытуліца да мяне...

Я задыхаюся ад нястачы літар, як ад нястачы паветра. Іх ператрэслі на рэшаце, і як прыкрыя лішкі ў прадонне адлюяці ўсе кропкі ад «ё» ды «і», а тыльда, кранальнае ўзвершша не складавага «ў», адвалілася ў незваротнасці адчаю. І я замоўк, і здалося, больш ніколі не разгарну і не падоўжу гэтыя рукапісі. Дык забаяўся маўчання, як маленькае дзіцяцкае байца заходу сонца.

Толькі тады адчую, як гарчыць маўчанне, калі не захочацца пісаць нават пабеларуску.

► ВЕРШЫ ЧОРНЫЯ СПІСЫ

Аляксей ГАНЧУК

За матчыну праўду,
за шчасце людское.
Прывесніца ѹду
я да Дзевы Мары
За тых, каго блі,
каго замарылі...
Шматкроп'е,
бо дыхае ѿ твар небяспечнасць.
А кропкі расставіць
блакітная вечнасць.
І белыя спісы
маланкай сляпучай
Аблапеных душаў
крануца балюча.

Пракуроры і суддзі зацята,
Кожны крок кантралюочы мой,
Вучыць ясьць без віны вінавата
І душу хочуць бачыць нямої.
Ролю гэтую ахвотна, за гонар
Бессаромна бярну на сябе
«Генерал», і смаркач у пагонах,
І п'янтос, што нахабна сапе.
Павучаюць пляткаркі і тыя,
Хто Радзіму маю абаракаў,
У каго ўжо кішэні пустыя
І ў каго на сняданак ікра.
Вашы словы злятаюць на вецер,
Не трымаюцца злосцю ў грудзях.
Толькі Бог — і нікто ѿ гэтым свеце —
Для мяне пракурор і суддзя.

ГУКАННЕ ПРАДЫ

Мікалай АЛЯКСАНДРАЎ

Гуканне

А што ты робіш тут, Алёна,
Спявачы доўгую песню,
У лясочку ля юнага клёна?
— Гукаю Весну...

А што ты тут робіш, Алесе,
На лузе ля сенажаці,
Дзе п'юць жаўрүкі паднябессе?
— Гукаю Маці...

А што ты тут робіш, Галіна,
У полі, дзе марыць глеба
Пра шпаркія струны ліўня?
— Гукаю Неба...

А што ты тут робіш, Антосе,
Ў бары, дзе драўляная мова
Стамілася ѿ безгалоссі?
— Гукаю Слова...

А што ты тут робіш, Рыгорка,
На ўзгорку ля млына старога,
Дзе ўсходзіць Максімава зорка?
— Гукаю Бога...

А што ты тут робіш, Кастусе,
Адрынушы горкую здраду,
На весях званоў Беларусі?
— Гукаю Праўду...

Вяселле

Гой ды з дзедава завулка
распляскалася вяселле!
Ты гуляй, майя рачулка,
гамані, хмяльное зелле!

Прыгажуня-вішня
Сёння замуж выйшла.

Будзем таньчыць мы да скону
дня, пакуль зара не згасне.
Выйдзі ѿ круг, дачка Ляўона,
ды ѿ зямлю абцасам ляскі!

Прыгажуня-вішня
Сёння замуж выйшла.

Зноў хустечкі, як вавёркі.
таньчыць з чобатамі ѿ згадзе.
Хай міргаюць з неба зоркі,
як саброўкі ѿ карагодзе!

Прыгажуня-вішня
Сёння замуж выйшла.

Гэта добрае вяселле!
разгулялася у вёсцы!
Можа, заўтра на пахмелле
паднісе нам чарку хтосьці?

Прыгажуня-вішня
Сёння замуж выйшла.

Гімн Праўдзе

Ой, ляцелі гусі
За раку Няпрадву
к роднай Беларусі
адшукаці Праўду.

А яна стамілася
недзе ѿ раздарожкы,
ў тэррані згубілася...
Памажы нам, Божка!

Дай знайсці, Прыбужская,
беражок зялёны,
дзе буле ружса
каракавы Боны.
А у полі гоман
ды дурнья весці.
Хопіць, бацька Нёман,
смеце крываў несці!

Нас ужо не спыняць
ніякія краты.
Палаводдзэм Прыпяць
Патрабуе Праўды!

У журбе ды скрусе
ў ліўні зоркапада
я табе малися,
светлая Праўда,
матчына Праўда,
чыстая мая...

Чорныя спісы

Ёсць белыя людзі,
ёсць чорныя спісы.
Адкуль жа ѿ тых спісах
мадонны ўзяліся?
Чым грэшныя сталі
на роднай зямліцы?
Жывуць, як і ўсе,
прагнучы вольна маліца
За самых святых
і за наша святое —

РЭЦЕНЗІЯ

«ЯК МОГ, ТАК СПЯВАЎ І ЖЫЎ...»

ПРА ЗБОРНІК ПАЭЗІІ АЛЕСЯ ДЗІТРЫХА «ІЗМАРАГД» (МІНСК: «КАЎЧЭГ», 2010)

Мікола МІШЧАНЧУК

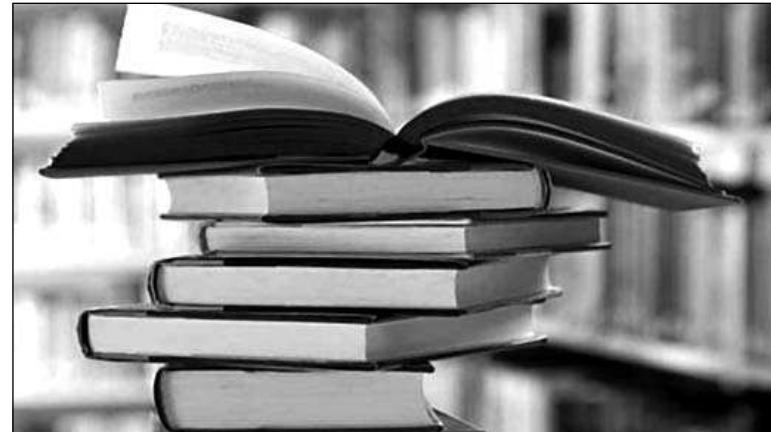
**Днямі зноў перагледзеу
«даведнік» (менавіта так
назваў сваю выніковую кнігу
Аляксей Гардзіцкі) «Беларускія
пісьменнікі», выдадзены ў
1994 годзе.**

І раней зацікаўлены (хочацца нават сказаць «захоплены») яго дыялогамі, інтэр'ю, гутаркамі пра літаратуру, змешчанымі ў шэрагу кніжак, выгукнуў на поўным сур'ёзе: «Аляксей Кузьміч, гэта — подзвіг!». Ён усміхнуўся, махнуў правай рукой (такая звычка за ім назіралася) і, нібы саромчыся, сказаў: «Ды што ты, Мікола»...

Выдадзены сапраўдным энтузіястам слоўнік пераглядаў у каторы раз. І вока, і розум зачатліўся за неаспречны факт: з названых у слоўніку творцаў прыгожага, можа, 2/3 — паэты. Знаныя (прызнаныя, годна ацэненыя, узведзеныя на п'едэстал гонару і пашаны) і нязнаныя, якіх нам яшчэ адкрываць ды адкрываць чытачу. Маладзе́йшыя (магчыма — большасць) скажуць: «А навошта іх, забытыя і забітые, адкрываць? Няхай спакойна адпачываюць!». Чакаюць сваіх даследчыкаў і Янка Бобрык — узделнік абароны колішняга Ленінграда, і Змітрап Віталін — чалавек, які цудам вырваўся, як і Змітрап Астапенка, з сталінскай «апекі» і загінуў без вестак, магчыма, на фронце; і Уладзімір Клішэвіч — эмігрант, які склаў голаў на чужыне ў 1978 г., пакінуўшы нам запавет пра шанаванне Радзімы, бо «іншаземныя маякі // Тваюnoch не асвецяць»; і Розка Алесь, пра якога добрае, «светлае» слова скажаў некалі мэтр нашай літаратуры Сяргей Грахоўскі; і Хадыка Уладзімір, сведкай смерці якога ў далёкай Сібіры быў Станіслаў Пятровіч Шушкевіч, — быў распушчаны глыбай у кар'еры. Што гаварыць пра аддаленны постаті, калі і бліжэйшыя да нас па часе — Ігар Хадановіч (быў забіты злачынцамі ў 1966 г., дні не дажыў да поўных 26 гадоў), Анатоль Сербантович (не стала ва ўзросце 29 гадоў) ды іншыя засталіся па-за нашай увагай...

Да чаго я вяду размову? — Каб мы быўші больш уважліві да таго, што мелі і маем. Каб ніводная выдадзеная ў нашы нялёгкія дні кнішка не заставалася па-за ўвагай крытыкі: хай гэта будзе крытыка на раённым і абласным, калі не на рэспубліканскім, узроўнях. Але яна павінна быць...

Відаць, мой клопат і мой раздум над праблемай захавання (і выхавання!) памяці, адстойвання сваёй далучанаасці не толькі да «малога», але і «вялікага» часу (формула М. Бахціна) быў клопатам і раздумам аўтара першай кнігі паэзіі Алеся Дзітрыха (сапр. Алесь Бразгуноў) «Ізмарагд», калі пісаліся наступныя радкі верша «Беларускія паэты», які адкрывае ці не лепшы раздзел зборніка, з эпіграфам-прысвячэннем «Памяці ахвяр 29.X. 1937 г.»:

*Як цяжка паміраць паміж
нялюбых твараў,
Калі няма каму даверыць
светлых мараў,
Калі душа ў крыві кане
бракам сілы,
Мальбуочы «Жыві!»
над прорвею магілы!*

Радкі атрымаліся кранальныя. Зрок «чапляеца» за вобразы-дамінанты, што ўтвараюць не толькі сонсавыя «вузлы», але і працујуць на трагедыйны змест, «працуюць» якраз на туго ідэю памяці, пра якую мы згадвалі вышэй: «нялюбыя твары» — «светлія мары» — «душа ў крыві» — «прорве магілы». Калі не памыляюся, Аляксандар Блок некалі пісаў, што ён спачатку вызначае для сябе сонсавыя націкныя образы, а пасля «націгвае» на іх слоўны матэрый. Так і тут: у заключных чатырох радках годна завяршаеца перажыванне аўтара з прычыны таго, што адбылося зтalenavітымі, намі забытымі і не да канца пазнанымі аўтарамі. Вобразы «трагічнай афарбоўкі» літаральна «паглынулі» вобраз святочнага настрою — «светлія мары». А ў папярэдніх двух катрэнах змрочныя і светлія вобразы знаходзіліся ў іншай прафорцы — апошніх было больш: «блакіты неба», «зінчагонь любові братнія», «ласкава клічуць зоркі», «родныя пагоркі» — «душа ад болю разарвешца», «паміраць не ля свайго парога». Нязмушана, як бы сама сабою, у вершы «вырастает» паралель — святлі і змрок, радасць і боль. Гэта нязмушанаасць (але пыш — непрымусавасць) руху ліръгнага пачуццяхарактэрнай для многіх твораў Алеся Дзітрыха. Таму не толькі ствараеца ўражанне, але натуральна вынікае са зместу паэзіі аўтара, які пры ўсіх спробах эксперыменту (са словам, з вобразам-дэталлю, у галіне жанраў) шукае сябе ў межах рэалістычнага тыпу творчасці, адштурхоўваеца ад традыцый беларускай і сусветнай класікі. Яе сляды (багдановічаўская, коласаўская, а можа і юдзіцкая) адчувальныя ў вершы «Песняру». Прыйсім адрозненні знешнім (вершаваны памер, сучасная лексіка) верш Алеся Дзітрыха па сваім пафасе, элегічным настроем, непрыніцці трагедыйных абставін (больш агульных, абстрактна-філасофскіх у паэта-сучасніка) вельмі блізкі да аднайменнага верша класіка нацыянальнай літаратуры. Але пра «пепрасні» праспяванага ў дадзеным выпадку не можа быць гаворкі — у вершы аўтара зборніка «Ізмарагд» адбываеца пераразмеркаванне аўтектнага і субектнага пачаткаў:

на першым плане оказваеца другі. Больш таго, «творчае ego», як адзначаеца ў даведцы пра аўтара кніжкі, больш суб'ектыўніца, больш вызначанае, чым у вершы Максіма Кніжніка, больш засяроджанае на другім аспекте праблемы «мастак і свет» — не толькі на агульнафіласофскім, «творча-лабараторным», але і псіхалагічным: паэт павінен спасцігнуць «уласны дух», «ніпраўду-праўду» піць «да дна», не жаліцца Богу і не патрабаваць «сабе цішы». Толькі выкананне гэтых наканаванняў, лічыць паэт, нараджае сапраўднага песняра. Верш заканчваеца лагічнай выніковай — празрытай, незавуяланай і разам з тым — не дыдактычнай:

*Не жалься Богу, што знявераны,
не патрабуй сабе ціши.
А не — жыві свой век адмераны
і вершаў болей не піши.*

Звернем увагу на «звычайнасць», «размоўнасць», «празаізм» двух заключных радкоў, якія самі сабой і згладжваюць ментарскі дыдактызм, уласцівы многім пачынаючым паэтам. Усё сказана звычайнай фразай: «і вершаў болей не піши».

У пазіі, асабліва ў ліръцы, непамерна звужаны тэматычны абсягі. «Вечныя тэмы» кахання і нянявісці, праўды і маны, любові да радзімы малай і вялікай, памкненню душы, маральных паводзін непакоі і непакояць пакаленні многіх і многіх стагоддзяў. Пераадолець іх магічную сілу немагчыма. У іх коле і развіноўваюцца ўсе таленты, гняздуюцца думкі і пачуцці мастакоў слова. Таму не лагічна цесьці сябе наўацыйнасцю «трактоўкі» адвечных ісцін — выяўляць сама-надзейнаасць, ставіць сваё ego над ego папярэднікаў. Алеся Дзітрых, відаць, гэта разумее, а таму не імкнецца ўзняцца над спадчынай папярэднікаў. Голос яго гучыць не на ўзвышшанай (часта ненатуральнай), а на сцішанай ноце. Як у многіх элегічных паэтаў — у таго ж Максіма Багдановіча, Аркадзя Моркаўкі, Аркадзя Куляшова пэрыяду «Новай кнігі» і «Хуткасці», Максіма Танка — аўтара зборніка «Errata». Шэраг аўтараў можна памножыць. Аднак бліжэй за ўсіх (вядома, тыпалагічна) ліръка кахання Дзітрыха да ліръкі кахання Яўгения Баратынскага. Ды, бадай, і характеристы абодвух аўтараў, і их тэмпераменты (калі меркаваць па агульным пафасе творчасці таго і другога) таксама вельмі падобныя. У гэтых можна пераканацца, паравоўкаўчыя вобразы свет, рытміка

інтанацыйную структуру вершаў Я. Баратынскага «Дакор» і нашага паэта «Рахунак». Акрамя гэтага, верш «Рахунак» «пераразвоўваецца» са знакамітай элегіяй «Прызнанне» Я. Баратынскага, ухваленай А. Пушкінам. Сітуацыя ў трох вершах аднолькавая: развітанне з каханай. У абедвух паэтаў баліць душа. Абодва пераадолваюць сябе, прымыкаюць суровое разненне: адмовіцца ад пышчотаў бўйной каханай, глядзяць «на радасць сумна» (Я. Баратынскі), лічач, што каханая «дarma прыцягвае пышчотай» (А. Дзітрых). Супадае і вершаваны памер «Дакору» і «Рахунку» — чатырохстопны ямб.

Вучыцца ў класікаў не сорамна. Прыйнаваць сябе пераемнікам закладзеных імі традыцый — таксама не грэх. Грэх, калі іх не заўважаеш і нават адмаўляеш. Калі выдаеш за геніяльнасць фармальныя («камерны», «кулурны», ледзь не для сябе самога) эксперымент. Алеся Дзітрых, як і многія сучасныя «неанеарэалісты», эксперымент не адмаўляе, але і не злouжвае ім. Прыйметы яго ляжаць на паверхні, бачацца на ўзоры вокам. Да ліку іх можна аднесці, да прыкладу, эксперымент з мінівобразнасцю, з тропамі. Яны падчас нагадваюць імажынісцкія: «карабельныя» (паводле С. Ясеніна), незвычайна яскравыя, нечаканыя, арыгінальныя. Іх не вельмі многа, але яны — з'ява прыкметная, а як у вершы «Было так весела мне ўчора...», дык і дамінантная:

*Было так весела мне ўчора,
а сёння — горка...
Світанак выкаціўся з мора,
а noch вавёркай
шмыгнула ў лес і хвост схавала
паміж гуччараў.*

.....
*выходзіць лета грацыёна,
плыве па росах,
сцякае сонечна і слёзна
на соснах босых.*

Другая прыймета эксперыментальны пошукаў паэта вынікае з высокаснасці яго філалагічнай адукцыі, з пошуку слова, слоў-ваформы, новаствораных словазлучэнняў, фразеалагізмаў, рэдкіх ці зусім не ўжываных да яго. Да падобных набыткаў можна аднесці тропы («Надзея — паранены звер», «сонечны дым», «хай музыка за намі ўслед блукае», «першародныя жах, // маёй душы-планеты спадарожнік», «мякі ранак», «незаўважны час // распусціць свой парасон», інш.), наватворы («дзівасвет», «чужаволя», «спрацівіца моцы», «беласнежанскія хмары», «здуменне», «спрасон // на небе сонейка ўсміхнецца»), народныя выразы і выслою («Сыты не просіць хлеба», «Не жалься Богу», «Калі ў каханні ўсё да ладу», «не спаганіў душы сваёй гвалтам»).

Трэцюю прыймету наватарства паэзіі Алеся Дзітрыха можна пазначыць як аўтарскі пошуку ў розных жанрах і жанравых разнавіднасцях, імкненне да іх трансформацыі і мадыфікацыі. Думаецца, што асабліва ўдалая спроба перасенсання матыўваў класічнай (пазітыўна настроенай) літаратуры на новым узроўні, пераважна з захаваннем канонаў рэалістычнага тыпу творчасці. «Ізмарагд» — гэта шчыры расповед пра шлях паэта ад усведамлення ўласнай унутранай свабоды да разумення волі як грамадскай неабходнасці.

з пасланнямі-прысвячэннямі і замалёўкамі пра мінулае, ператвараючыя іх у філософскія раздумы, элегі-оды (памежная жанравая разнавіднасць). Найбольш варіянты гэтых напрамак пошукаў выявіўся ў раздзелях зборніка «Раўдонаці», «Места», «Дыямент», «Шатландская сюта». Вершы-прысвячэнні і пасланні ў гэтых раздзелях маюць конкретныя адрасаты: Ул. Каракевіч, Адам Мальдзіс, Генадзь Кісялев, Ала Ходан, Вітаўт Кіпель, Зора Кіпель, Вячаслав Чамярыцкі, Любоў Ляўшун, інш. Адрасатамі асобных твораў з'яўляюцца, як некалі ў М. Багдановіча, гарады, пабудовы, жывыя істоты (раздзелы «Места» і «Дыямент»). Присвячэнні, пасланні, гістарычныя замалёўкі Алеся Дзітрыха, пазадзеленыя сухой інфарматыўнасцю, «насычаныя» яскравай мінівобразнасцю («Лёгкіх крылаў барочны ўзмах // праразае суворы арганы, // і кане былога птаха // над бажніцай святое Ганы» — «Вільня»), часцей за ўсё ўяўляюцца сабою філософскія медытациі, прасякнутыя раздумамі над сутнасцю жыцця і смерці, вечнага і часовага, памяці і забыцця. Някі нязмушана лаканічнае апісанне ператвараеца ў ліръчнае перажыванне, а то — у сардечнае разражанне. Узорам гэтага можна лічыць сэнсава ёмісты, лаканічны верш пра волю-няволю, пра заціснутасць чалавечых душ у клеткі-турмы. Па-сутнасці, гэта твор пра чалавечасць Я, што растварылася ў Мы ў замкнёной, амежаванай просторы:

*Мес та. Тысячы целаў
абліваюца потам,
закаваныя ў латы
згрывом і турботаў.*

*Мес та. Тысячы думак,
мільёны сумненняў
у разумных галовах
стракатах адценняў.*

*Мес та. Тысячы душаў
рвучаца з клетак на волю;
ды не вырвашаца ім
з гэтых турмаў ніколі.*

Зборнік вершаў заканчваеца «(Не)чужой песняй» (назва зачытнага раздзела) у перакладзе — «Смерць або Воля» — пра чачэнскі народ, горды, непакорлівы, для якога «без волі — смерць», і як бы «пераразвоўваеца» з галоўнай выніковай кнігі Янкі Сіпакова «Вечна славянскіх балад», у якой на прыкладзе славянскіх народоў раскрываеца матыў свабоды, волі, без якіх сапраўднае жыццё немагчымае.

Такі атрымаўся першы зборнік вершаў, ды з адзнакамі немалога жыццёвага вопыту, адсутнасці «максімалізму», які сказаў бы, «выбуховасці» мыслення. Словам, зборнік А. Дзітрыха — даволі ўдалая спроба перасенсання матыўваў класічнай (пазітыўна настроенай) літаратуры на новым узроўні, пераважна з захаваннем канонаў рэалістычнага тыпу творчасці. «Ізмарагд» — гэта шчыры расповед пра шлях паэта ад усведамлення ўласнай унутранай свабоды да разумення волі як грамадскай неабход

▶ ПЕРАКЛАД

ПЕРАКУЛЕННАЯ КВАРТА

Сяргей ЯСЕНИН

Гавораць кветкі мне — бывай,
Схіляючыся бы ў паклоне,
Прарочаць: больш не запалоніць
Яе краса і родны край.

Каханая, я ў сцюжках быў —
Не толькі бачыў кветкі мая,
І вось магільны ценъ журбы
Як ласку новую прымай.

Якраз таму, што я спасціг
Жыццё, ідучы з усмешкай міма, —
Кажу на кожны новы міг,
Што ўсё паўторыца, магчыма.

Хтось іншы прыйдзе не з тугой,
Туга ранейшага ўваскресне...
Пакінутай і дарагай
Складзе той іншы лепей песню.

І, можа, ў кветкавай вясне
Каханая з каханым новым
Успомніць з песняю мяне
Як непаўторны квет вясновы.

* * *

Ну, цалуй мяне, цалуй,
Хоць і да крываі, да болю.
Не ўладу з халоднай волій
Сэрца жар, — цалуй, мілуй.

Перакулена кварта
Між вясёлых не для нас.
Зразумець, сяброўка, варта:
На зямлі жывем мы раз.

Вокам кінь без лішніх слоў ты,
Паглядзі: ў імgle сырой
Месяц, быццам воран жоўты,
Үецица, круэсцыц над зямлём.

Ну, цалуй жа! Так хачу я.
Тлен крадзеца ў мае дні.
Смерць маю, напэўна, чуе
Той, хто үецица ў вышыні.

Завядаючая сіла!
Паміраць дык паміраць!
А да скону губы мілай
Я хацеў бы цалаваць.

Каб у шолаху чаромхі
Ды пад песню салаўя
Не баялася нітрохі
Паўтарацца: «Я твая».

Блік святла б над поўнай квартай
Лёгкай пенай не пагас —
Пі, спявай, тужыць не варта,
Хоць жывем на свеце раз!

* * *

Можа, позна, можа, надта рана,
Зведаўши вірлівы гэты свет,
Стаў падобны я на Дон-Жуана,
Як сапраўдны ветраны паэт.

Што са мной? Куды цяпер брыду я?
Кожны дзень я новым ласкам рад.
З кожным днём сябе ўсё менш шкадую,
Не змірыўшыся з гаркотай здрад.

Я хацеў, каб сэрца не зачахла
У пачуццях простых, халастых,
Што ж шукаю у жансчын вачах я —
Легкадумных, здрадліва-пустых?

Дай, мая пагарда, мне цярпенне,
Я табе заўжды быў не чужы.
Чуецица халоднае кіпенне,
Сіні шлест бэзу на душы.

На душы зары вячэрній злата,
І ўсё чую тое ж праз туман —

За пачуццяў волю ёсьць расплата,
Дык прымай жа выклік, Дон-Жуан!

І спакойна выклік я прымаю,
Мне як бы ўсё роўна, чым жыву,
У завеях бачу квецень мяя
І каханнем лёгкі флірт заву.

Час так лёгка змог мяне абрэрасці,
Ітаму я новым ласкам рад,
Усміхалася каб вечна ішчасце,
Не зважаючи на процыму страт.

Пісьмо да матулі

Ты жывая, любая матуля?
Я жывы. Паклон табе, паклон!
Хай тваю хачінчуку атуліць
Вечарова-зорнае свято.

Пішуць мне, што, тоячы трывогу,
Затужыла дужса без мяне,
Што ты часта ходзіш на дарогу
У старым зліялым шушуне.

І табе нярэдка ноччу цёмнай
Толькі драма бачыцца адна:
Быццам хтосьці ў бойцы у карчомнай
Фінку мне пад сэрца увагнаў.

Супакойся, родная! Нічога.
Мітургу стараіся ўтаймаваць.
Не такі ўжо горкія я п'янчуга,
Каб, з табой не стрэшыцца, сканаць.

Не расстраціла душа пяшчоты,
Мрою я ў найсветлым пачуцці,
Каб хутчэй з бунтоўнае маркоты
Да хаціны нізенькай прыйсці.

Я вярнуся, калі белым стане
Па-вясноваму квяцісты сад.
Толькі ты мяне ўжо на світанні
Не будзі, як шмат гадоў назад.

Не будзі ўсяго, што знікла з марай,
Не хвалюй, што збыцца не не змагло, —
Давялося выпіць страты чару
Надта рана, рана зведаць зло.

І не наевучай маліца Богу.
Адцвіло мінулае, як цвет.
Ты адна мне радасць і падмога,
Ты адна — мой невымоўны свет.

Дык забудзься на сваю трывогу,
Не сумуй занадта аба мне.
Не хадзі так часта на дарогу
Ў выцвілым старэнкім шушуне.

* * *

Я спытаўся весела ў мянялы,
Што дае за паўтумана па рублю,
Як сказаць мне для прыўкраснай Лалы
Мовай персаў ласкава «люблю»?

Я спытаўся ціхенка ў мянялы,
Мо цішай ад Ванскіх струмянёў,
Як назаваць мне для прыўкраснай Лалы
«Пацалунак», слова з пекных слоў?

І яшчэ спытаўся я ў мянялы —
Боязь прыхаваў у сэрцы я —
Як сказаць мне для прыўкраснай Лалы,
Як сказаць мне, што яна «мая»?

Адказаў ён з дзіўнаю яснотай:
Пра каханне што там і казаць,
Уздыхаючи пра каханне ўпотай,
Вочы, быццам яханты, гараци.

Пацалунка хто не разумее!
Пацалунку назву хто дае!
Пацалунак свежай ружай вее,
На губах пялесткам растае.

Ад мілосці не бяруць зарукі,
Ведаючи з ёй радасць і байду.

«Ты — мяя», — так скажуць толькі руки,
Што зрывалі чорную чадру.

* * *

Я не быў ніколі на Басфоры.
Што аб ім табе нагаварыць?
Я ў вачах тваіх убачыў мора,
Што блакітам пышна так гарыць.

У Багдад не ўшоў я з караванам,
Не вазіў я шоўк туды і хну.
Да мяне схіліся гожым станам,
На каленях дай я адпачну.

А ці зноўку, колькі ні прасі я,
Успрыняць не хочаш ты, мой цвет,
Што ў далёкім імені — Расія —
Я признаны, слынны я пазт.

У мяне ў душы гучыць тальянка,
А пры поўні чую брэх сабак.
Хіба ты не хочаш, персіянка,
Ў сінім краі мой завітаць няўзнак?

Я сюды прыехаў не з дацукі —
Ты мяне, нябачная, вяла.
Лебядзінымі здаліся руки —
Абвіалі з лёгкасцю крыла.

Я шукаю ў лёсе ўжко спакою,
І хоць не кляну праэсціх дзён,
Расказы што-небудзь мне такое
Пра свой край, які вясёлы ён.

Заглуши ў душы тугу тальянкі,
Свежых чар павевам варажкы,
Каб па вуснах дальний расіянкі
Не ўздыхаў крадком і не тужыў.

І хая не быў я на Басфоры,
Пра яго змагу нагаварыць,
Калі воч тваіх блакітных мора
Гэткім пышным полымет гарыць.

* * *

Гай залаты адгаманіў лістамі,
Бяроз вясёлым голасам такім,
І жураўлі самотна пралятаюць,
Ды не сумуюць болей ні аб кім.

Па кім тужыць? Тут кожны падарожнік —
Прыишоў, пайшоў, навек пакінуў дом.
Мо канаплянік трывінці тут па кожным
Пад поўнью шырокай над стаўком.

Стаю адзін сярод раўніны голай,
А жураўлі плывиць па небе ў даль.
Я аб юнацтве думаю вясёлым,
Ды ў прошласці нічога мне не жаль.

Не жаль гадоў загубленых, прыўкрасных,
Не ведаю, што дадзена сустрэць...

Гарыць агонь рабіны непагасна,
Нікога ж ён не здолее сагрэць.

Не абгараць рабінавыя гронкі,
Трава ад жаўцізны не прападзе.
Як дрэва ціха ліст ране вонкі,
Так я раняю словы кожны дзень.

І калі жорсткі час, як што пустое,
Зграбе ў адзін камяк іх, што ж, няхай...
Скасзыце так... Што мовай залатою
Адгаманіў пяшчотна светлы гай.

* * *

Багна ды балоты,
Неба сіній ўбор.
Хвойнай пазалотай
Чуйна звоніць бор.

Ценъкаюць сініцы
Ў гушчы дрэў, кустоў.
Цёмным елкам сніцца
Гамана касцоў.

Па лугах са скрыпам
Цягнецца абоў.
Сукаватай ліпай
Пахне ад калёс.

Слухаюць ракіты
Ветравы прыбой.
Край ты мой забыты,
Край ты родны мой!..

* * *

Скрыпкай цыганскаю плача завея.
Бліснулі суха ільдзінкі з-пад веяў.

Мілая дзеўчына з сінім паглядам.
Злосная ўсмешка, а я табе рады.

Прорву між нас твой пагляд паглыбляе —
Зведаў ўсё я, а ты маладая.

Юным уцеха, а мне адно памяць
Снежнаю ноччу ў шумную замяць.

Я не залашчаны скрыпкай мяцеліц.
Мне твая ўсмешка сэрца мяцеліц.

Хуліган

Дождзісцік мокрымі мётламі чысціц
Верняковы памёт па лугах.
Плюйся, вецер, бярэмкамі лісіца, —
Я такі ж, як і ты, хуліган.

Я люблю, калі сінія гушчы,
Быццам з цяжкай хадою валы,
Жыватамі адвечнае пушчы
Па каленках мараюць ствалы.

Вось ён, статак мой цёмна-рыжы!
Хто ж бы лепей апець яго мог?
Бачу, бачу, сутонне як лікса
Сляды чалавечых ног.

Русь драўлянай, Русь мая ты!
Я адзіны вяшчальнік твой.
Сум звярыных радкоў маіх мятаі
Я карміў і карміў рэзядой.

Месяц з неба быццам сыйшоў
Малака ўзяць, бяроза, твайго.
А магільнік рукамі крыжкоў
Задушыць быццам хоча каго!

Жуда чорная ёсьць тут і там,
Зло зладзейскае прэ ў наш сад.
Толькі сам я разбойнік і хам,
Па крываі я сцяпны канакрад.

Бачу Ѹхто, уначы як кіпіць
Закіпелых чаромхай раць?
Ноччу мне б у стэпе, што спіць,
З кісцяням дзе-небудзь стаяць.

Ах, завяў галавы маёй куст!
Вечны песняў палон у жыцці —
З чуццяў катаргі я не ўцякні,
Буду жорны паэм круціць.

Ды не бойся, вецер-вар'ят,
Плюй спакойна лісіцём па лугах.
Хай з мяцушкай «пазт» буду я,
Я ж і ў песнях, як ты, хуліган.

Пераклаў Васіль Жуковіч

► ДЗЕННИК

ДЗЕВЯНОСТА ТРЭЦІ

«ЗАНАТОЎКІ ДЛЯ СЯБЕ», ЗРОБЛЕНЫЯ Ў ЧАС ПАСЯДЖЭННЯЎ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Ніл ГІЛЕВІЧ

9 лістапада.

Просьба нашай Камісіі ўклопыць у Парадак дня пытанне аб архівах і бібліятэках адхілена. Абодва законапраекты не прайшлі: двойчы ставілі на галаванне — і двойчы родненкія дэпутаты правалілі. Ні архівы, ні бібліятэкі іх не хвалююць. Дробязь! Хаця на аммеркаванне гэтых законапраектаў у першым чытанні хапіла б дзесяці хвілін. Так людзі выказалі свае адносіны да культуры наогул. Удалося ўставіць у Парадак дня пытанне аб зарплаце настаўнікам і педагогам.

Дэп. Пазняк: «Першым трэба ставіць пытанне аб адстаўцы Урада!». И вельмі рэзка асуздзіў Урад, які давёў краіну да цяперашняга становішча.

Дэп. Ізмайлова (ваяўнічая бабулька!): зусім не па тэме Парадку дня начала крычаць аб пагрозе дзяржаве з боку апазыціі і БНФ. Гэтую небяспеку ўбачыла яна і ў інтэрв'ю Сярэдзіча з Шушкевічам.

(За два рады перада мной сядзіць дэпутат «ад інвалідаў» і ўвесь час паварочвае галаву, каб кінуць кеплівую рэпліку Германчуку, а ўхмылка дурненька-дурненькая. Можа, і добры чалавек, і заслушаны ветэран, але... Ён ведае адно, што трэба перш за ёсё ўчыняць абструкцыю «дэмакратам». Крычы, стукай і грукай нагой аб падлогу, рукамі па стале. Навыбіралі такіх законатворцаў, на выбіралі.. А для чаго? Недарэчна гэта было зроблена, недарэчна.

11 лістапада.

Дэп. Гілевіч: «Дазвольце скажаць пра адно ўражанне, якое мяне вельмі засмучыло. Мнагавата гаворыцца тут таго, што не дапамагае адказаць на пытанне: як, якімі шляхамі выйсці з глыбокага крываю, як не дапусціць, каб здарылася самае горшое — каб абраставаныя, ашуканыя няшчасныя сумленныя людзі не началі паміраць ад голаду і холаду». «Дарэчы, у вуснах многіх наших грамадзян словы «суверэнітэт», «незалежнасць» сталі словамі зняважліва-абразлівымі, гучыць, як лаянка. Няшчасце на галаву звалілася — суверэнітэт! Жылі-жылі — і раптам на табе! Суверэнітэт!..»

16 лістапада.

Аммеркаванне дакладаў С. Шушкевіча і В. Ф. Кебіча.

Дэп. Заблоцкі У. М. Нам патрэбен нейтралітэт па ўзору Швецыі. У любых абставінах — нейтралітэт! Ні ў якім разе не ўтвараць агульную рублёвую зону з Расіяй. Ращуча супроць здачи суверэнітэта і незалежнасці! Прапанаваў выбараць старшыней Урада... Марыніча. (У зале — шум і посмехі — не прынялі).

Дэп. Новік У.У. «Сёння Расія ў руках ліберальныя буржуазіі, а заўтра?» Трэба было на другі дзень пасля ўядзення расійскага

рубля нам у Беларусі ўводзіць свой, беларускі. Вярхоўны Савет і Савет Міністраў не зрабілі гэтага. Задзейнічалі хапугі. Трэба помніць пра геапалітычны інтэрэсы Расіі ў Беларусі. Паглядзіце: набіраюць сілу дзялкі-кампрадоры! Я заклікаю і ВС і СМ да разумнай згоды. Урад, дай праграму выйсці са становішча! ВС адказвае за дзеянасць Урада, і калі той не так дзеяйнічае — дык у адстаўку!

Дэп. Садоўскі П. В. Колькі будзе цягніцца пераходны перыяд з агульным рублём, агульной рублёвай зонай? Павінна быць камісія, якая б выпрацавала праграму выратавання эканомікі. Гэта зробіць абноўлены Урад — толькі абноўлены! Далей П. В. робіць бліскучы аналіз, куды пайшлі грошыкі і адкуль іх узяць. (Куды ўцяклі капіталы?).

Дэп. Сукач М. Д. Узнікла патавая сітуацыя — з-за канфрантацыі ВС і СМ. Няма агульной стратэгіі — вось бяда! Чаму ў нас павінна быць горш, калі маюцца ўсе ўмовы, каб было лепш? Ад-

з бясцэнак. Перавагі кліринга відавочныя, але мы не ўмееем ім карыстацца.

Дэп. Турак А. М. Чаша цярпення пераплоўнена. Хаваем ад людскіх вачэй бяздзеянасць. (Слухаюць, як і папярэдняга, кепска!) Яўны здзек з вытворцаў! «Беспредел» ва ўзаемаразліках з краінамі СНД.

Дэп. Андрэйчанка В. П. У сельскай гаспадарцы мы дайшли да небяспечнай рысы. Усе калагасы сталі адноўляваць беднымі. У жніўні працуем у полі па 6-7 гадзін — удумайцеся! «Не будзе вёскі — не будзе і рэспублікі!» (!!!) Пастаўлялі ў Расію 300 тысяч тон мяса, зараз — 40 тысяч тон. Павярнуць бюджет на сельскую гаспадарку! Непарытэт цэн — галоўная прычына гібелі сельскай гаспадаркі! Сёння кредитаванне сяла — ніякае. Трэба даць вёсцы ільготныя кредиты! Разлік за здадзеную сельскую прадукцыю праводзіцца несвоечасова, а грошы абясцэнваюцца.

Дэп. Цяляжнікаў У. І. Ні адно

У вуснах многіх наших грамадзян слова «суверэнітэт», «незалежнасць» сталі словамі зняважліва-абразлівымі, гучыць, як лаянка...

кажыще, хто вінаваты? Вячаслаў Францавіч, ніколі не хітрыце! Я — за ўласную беларускую валюту! Але — не за ізалицью!.. Вячаслаў Францавіч, вы кажаце: мы не дапусцім развалу сельской гаспадаркі. Ды яна ж ужо развалена! Калгас ужо не корміць, а фермер тым больш не можа корміць, бо не мае падтрымкі. Нам ёсць чым гандляваць з усім светам, а не залежаць ад Расіі! (Ой, як разумна гаворыць!) І яшчэ: трэба пакончыць з хаосам у мясцовых уладах! Скараціць начальнікаў усіх рангau (скарыцца шафёры, бензін, сакратаркі!).

Дэп. Чакушоў У. М. Нашто нам рабіць самавалы і столькі трактароў, не маючы сваёй матэрыяльнай базы (вугалю, руды?)? Знізлі экспарт, прадаём

рашэнне Вярхоўнага Савета не дазвалі да канца — за ўсе тры гады. Мы спадзяваліся на палітычны цуд, а ён не адбыўся. Але яшчэ многія ў яго вераць. І эканамічнага цуда не будзе. Адказаць на нас. Трэба правесці структурныя змены ў Савеце Міністраў.

Дэп. Цярэшка І. І. Аб работе Нацыянальнага банка: яго палітыка прывяла да вялікіх страт у народнай гаспадарцы, да іншых страт. (Рэпліка з залы: «Усё ў руках Савета Міністраў, а не банка!») Прапаную падпрадкаў Нацыянальны банк Прэзідэнту Вярхоўнага Савета. (Ну і прапанова!).

Дэп. Навумчык С. І. дае ацэнкі дакладам Шушкевіча і Кебіча. «Вы, Вячаслаў Францавіч, чатыры гады ўзначальваеце Урад — і

Прапаную вызваліць ад пасад і Шушкевіча, і Кебіча». (Шушкевіч тут жа даў водпаведзь.)

Дэп. Каўбаска М. І. Вельмі ўпэўнена — за сваю беларускую валюту як сімвал незалежнасці. (Малайчына, Каўбаска, не чакаў!)

Дэп. Камай А. С. Корань усіх бед зусім не там, куды паказвае Шушкевіч. А ў Віскулях! У рыначнай стылі, якая можа запанаваць у рэспубліцы! У дакладах Шушкевіча і Кебіча няма эканамічных разлікаў. Шушкевіч хай выконвае волю Вярхоўнага Савета! У сельскай гаспадарцы патрэбна мэтавая дзяржаўная праграма па вытворчасці прадукцыі (мяса і малака).

Дэп. Грынёў М. Ф. Рэзка крытыкуе Шушкевіча і тых, хто супроць агульнарублёвой зоны. «Давайце гандляваць! Працуем на склад, а трэба везці ў Расію! Я — за незалежнасць, але гэта трэба рабіць паступова, разумна, уважана, а не з ходу!» (???) Што гэта значыць?) Рожкі-ножкі засталіся ад абяцанняў. Помнік паставяць Кебічу і Чарнамырдзіну за падпісанне пагадненняў аб далучэнні... да Расіі.

Дэп. Крыжаноўскі М. К. Хваліць даклад Шушкевіча; Кебіч прачытаў той самы даклад, што і шмат разоў раней. Урад не ажыццяўляе законы. (У зале шумяць.) Б'е наменклатуршчыкаў за катаджы: цэмент бяруць па 70 рублёў мяшок, шпалеры — па 3,5 рубля метр. «Гарызонт» праўе крэдыт на 20 млн. марак, а выраб тэлевізараў знізуіцца на 140 тысяч. (Сапраўды, дзўні! Дзе ж плён ад крэдыту?) Жудасныя страты БелАЗ!..

Дэп. Трусаў А. А. Згодніцкая палітыка Шушкевіча карысці народу не дала. Паглядзіце на харомы сучасных буржуяў вакол Мінска і іншых гарадоў — хто жыве і будзе жыць у іх? Урад даў прастору жулікам, злодзеям. Зняў мытню з аднаго боку. Мае прапановы: першая, трэба стварыць кааліцыйны Урад, другая, скараціць колькасць міністраў (і яшчэ восем прапаноў!).

Дэп. Жыдзіляеў І. І. Так і не зразумеў з дакладу Кебіча, ці бачыць Урад крэзыс эканомікі. І ў Шушкевіча мала канкрэтных прапаноў.

Дэп. Карпенка Г. Дз. У дакладах бачанне выйсці ёсць, задача ў тым, каб аўяднаць намаганні. У сцеце 170 рыначных дзяржаў, а працвітаюць з іх — 20-30. А чаму? Рыначныя адносіны павінны быць рэгуляраваны! Трэба сыходзіць з тых пазіцый, на якіх былі, калі звалілася на нас незалежнасць Беларусі. Сродкай аднаго бюджету не хопіць на сацыяльна незабяспечаных.

Гуманітарная дапамога часта паступае абы-каму, а не ў дзяржаўны фонду. Дэп. Жукоўскі М. Дз. У дакладах бачанне выйсці ёсць, задача ў тым, каб аўяднаць намаганні. У сцеце 170 рыничных дзяржаў, а працвітаюць з іх — 20-30. А чаму? Рыначныя адносіны павінны быць рэгуляраваны! Трэба сыходзіць з тых пазіцый, на якіх былі, калі звалілася на нас незалежнасць Беларусі. Сродкай аднаго бюджету не хопіць на сацыяльна незабяспечаных. Гуманітарная дапамога часта паступае абы-каму, а не ў дзяржаўны фонду.

Дэп. Спіглазаў А. Ф. Эканоміка не церпіц эксперыменту. Нам абавязковая патрэбная свая валюта! Трэба мяніць склад Урада, і ёсць кім замяніць у самім Урадзе.

Дэп. Баршчэўскі Л. П. З агульной рублёвой зонай стравіці і ўнутраны рынак — канчаткова! Задача Урада — прагназаваць, што будзе. Урад ставіць на палітычную карту, і нас ужо не ўспрымаюць як самастойную, незалежную краіну. Неаходна зрабіць поўныя замены ва Урадзе! Вячаслаў Францавіч, падайце ў адстаўку — і я складу свой дэпутацкі мандат і не буду выбірацца на чарговых выбарах!

Дэп. Пязняк З. С. Віна Кебіча — у разбурэнні эканомікі і многага іншага. Прычына — у палітычных пазіцыйах Кебіча. Ён — за адраджэнне СССР, за ліквідацыю незалежнай Рэспублікі Беларусь, за ператварэнне Беларусі ў эканамічнае падмаскоўе. Самая вялікая шкода, нанесеная Урадам, — паліўны голад. У Балтыі — свая валюта, і таму — зусім іншае становішча. (Дае Кебічу і ў хвост і ў грыву!) «Што гэта за скамароства? Адкуль гэта глупства? Апрача дзяржаўнага самазабойства — Кебіч не бачыць выйсці. Ён не бачыць і не разумее, як выйсці з крызіснага становішча.

Дэп. Данілевіч І. М. Нагадвае пра гучную заяву Урада «легчы пад паравоз» — калі спатрэбіцца. «Буду гаварыць пра сельскую гаспадарку. Кожны дакладчык лічыць, што праўда ў яго. А я не бачу праўды ні ў аднаго, ні ў другога. Усходні немцы не ліквідавалі сельгаскалеты. Усякая стратэгія пачынаецца з земляробства. Я, кіраўнік аграфірмы, прадаў усю прадукцыю — і стаў у шэсць разоў бядней. Што ж гэта? Скажыце: калі прайдзем на сусветныя цэнны? Тады вёска выжыве. Ні адна сельская гаспадарка ў свеце не жыве без датацый. Як дажыць да 1-га студзеня — не знаю. Лічите, што зрабіў Нацыянальны банк, гэта — дыверсія супроць сяла. СМ павінен прадугледзець сродкі на вёску, на сельскую гаспадарку. Лён і бабовыя — наша золата, а не бульба і не мясо.

Дэп. Грыбанаў У. М. Чакалі высноў ад Шушкевіча. Але — не было: ні аб реформах, ні аб адстаўцах. Як ісці да мэт — адказу не пачулі ў дакладах. Трэба хірургічнае ўмяшанне! Са скальпелем!

17 лістапада.

Працяг аблімеркавання дакладаў Шушкевіча С. С. і Кебіча В. Ф.

Дэп. Булахаў Дз. П. Здрада нацыянальнім інтарэсам — голы суверэнітэт, што ў галовах у нацыянал-радыкалаў. Трэба наводзіць парадак у структурах улады — у рамках Канстытуцыі. 1. Давайце падпішам пагадненні! 2. Абновім склад Урада! 3. Прымем новую Канстытуцыю! 4. Нам трэба міцная ўлада! («Сильная власты!» Што мае на ўвазе? Дыктатара?)

Дэп. Даўгалёў В. Б. Пропановы Шушкевіча і Кебіча, як выйсці з крызісу, — прынцыпова разыходзяцца. Далей прыводзіць жахлівыя лічбы (сапраўды: жах!). Міністэрства абароны стала камерцыйным. 500 тысяч гектараў лясоў, што ў веданні ваенных, — распрадаюцца. (Жах!) У кішэні сабе кладуць мільёны. (Жах!). Глыбокі крызіс праваахоўнай сістэмы. Горш няма куды. Прэм'ер адводзіць кожны раз убок ад галоўнага якой-небудзь прыдумкай. Урад не здольны ўзначаліць работу па выхадзе з крызісу — трэба ставіць пытанне аб яго адстаўцы!

Дэп. Кучынскі Е. Ф. Крытыкуе Вярхоўны Савет за зневалітычную дзеянасць. За неажыццяўленне пагадненняў, падпісаных у Віскулях. «Скажыце: чаму ніводнай пастановы аўтездаках у краіны СНД? Вузкі круг людзей дыктуе волю нам — усіму Вярхоўному Савету. Пропаную: 1. Зняць Шушкевіча з пасады старшыні ВС. 2. Прагаласаваць давер старшыні Нацбанка. 3. Трэба новая каманда, якая павядзе дзяржаву. (Заго, з якіх сіл каманда?).

Дэп. Сечка Л. Н. Сітуацыя з банкамі справай у нас — ніку-

ды не вартая. Патрэбна паэтапна рэарганізацыя кіраўнічых структур.

Дэп. Кулакоў У. П. Што ў краіне такое становішча — вінаватыя і Урад і Вярхоўны Савет. Ніхто за нас насы проблемы не вырашыць. Я — за эканамічны саюз з Расіяй, за рублёвую зону. Але — гэта залежыць не толькі ад РБ. Беларусь — зборачны цех, залежны ад Расіі і іншых краін. Пропаную: 1. Правесці глыбокую структурную перабудову народнай гаспадаркі! 2. Трэба іншая падатковая сістэма. 3. Рацыянальна выкарыстоўваць рэсурсы! Напрыклад, лес: мы яго гонім за мяжу неапрацаваным, а трэба гнаць мэблю. Навісла небяспека над ільнаводствам. 4. Нельга траціць рынак збыту сельгаспрадукцыі. У нас ідзе няспынны рост цэн. Але ж гэта — не рынак! Рынак — канкуренцыя тавараў!

Дэп. Гаркун У. Г. Што і як рабіць далей? Якія рэальнія шляхі на заўтра? — Ратыфікація пагадненне з Расіяй! Розніца ў цэнах прывяла да поўнага банкротства многіх-многіх гаспадарак. Выйсце адно — у цэнавай палітыцы. Чым больш калгас вырабляе мяса і малака — тым больш стратна для яго! Што гэта? Бутэлька кефіру — 40 рублёў, бутэлька мінералкі — 330! Што гэта ТАКОЕ? Карэнным чынам змяніць кредитную палітыку! Няма доўгатэрміновых крэдытаў для сельской гаспадаркі. Што гэта? Дзе такое ёсьць у свеце? (Божа праміль! Сапраўды: што гэта? Што гэта?)

Нельга недацэньваць момант, які мы зараз перажываєм — бо ён можа аказацца лёсавызначальным, ён можа стаць пачаткам канца...

Дэп. Сасноў А. В. Толькі эканамічныя рэформы змогуць выратаваць краіну! Хай і ў саюзе з Расіяй і іншымі дзяржавамі — але рэформы! І рэнтабельныя прадпрыемствы чакае крах, калі не абануяцца фонды. Даць рэнтабельным прадпрыемствам замацавацца на рынку! Но — адкуль будзе бюджет? Урад абяцае... ужо трэды гады! А Вярхоўны Савет вершыць яму! Гэцвядждае кожную новую праграму. Адносіны Урада да недзяржаўнага сектару — абыякавыя, няма падтрымкі. Можа, усё ж адправім Урад у адстаўку? (Які малайчына Сасноў, які малайчына!).

Дэп. Беленкі Ю. А. Прычына развалу фінансавага становішча Беларусі — поўная некампетэнтнасць Ураду ў фінансава-валютных спраўах. Ён прыме незаконныя пастановы. Банк іх не выконвае. Ствараеца фіктыўныя капітал. (Во! Малайчына!). Што дасць аб'яднанне грошовых сістэм? Будзе страшны ўдар па сельскай гаспадарцы. Нацыянальны банк не дапаможа ёй.

Дэп. Пракаповіч П. П. Што мы сабе думаеў? Маём 150 мільярдаў доўгу Расіі за газ — і чакаем, пакуль нас адключачаў? Чаму Вярхоўны Савет не кантрактавае выкананне Законаў і Пастановаў? Напрыклад, аб прыярытэтах сяла? Паставілі б пытанне — і вызвалілі ад пасады, калі Баг-

данкевіч не слухае! КДБ — у вас! Кантрольная палата — у вас!

Дэп. Германчук I. I. Лепш сёння адправіць Кебіча пакаваць чамаданы! Но праз месяц-другі ўсё адно пойдзе! (У зале шумяць, стукаюць, ляплюць.) Заяўляюць: «Рэспубліка папала ў крызіс!». Як быццам — сама сабой! Ніякага даверу Ураду няма і не будзе! Абяцалі, абяцалі і зноў абяцаюць! І што? У рабочы час член Прэзідымума Вярхоўнага Савета едзе на свой катэдж. Гэта не дробязь, гэта нахабства! Жонку Кебіча злавілі за руку: трэ мільёны бюджетных далаўраў! І што? Журналіста — у суд!

Дэп. Голубеў В. Ф. Хто будзе несці адказнасць за невыкананне Праграм? Чаму вы, Станіслаў Станіслававіч, не паставілі пытанне аб бяздзейнасці Урада? Не трэба, сп. Кебіч, уводзіць валюту сваю прымусова! Расійскі Урад будзе Расію. Кебіч не разумее гэта, ці не хоча разумець. Наконт структуры Урада скажу: у нас над міністрамі стаяць упраўленні і кіруюць міністэрствамі. Наконт зневалітычнай палітыкі: станцыю Гадуцішкі аддалі Літве. Без рашэння Вярхоўнага Савета! Кебіч аддаў! Сам! (Ох, і запушмели-закруціліся ў зале.)

Дэп. Герасіменка А. М. Заклікаю падтрымаць ідэю стварэння Вышэйшага Савета па эканоміцы. 1. Рэформаваць банкавую сі-

тэму. Усе банкі передаць Ураду! 2. Падатковая палітыка павінна стымуляваць прадпрыемствы, а не быць фіскальной. Затым цытуе нейкі зварот аб падтрымцы эканамічнага саюза і рублёвой зоны. Прадпрыемствы вінаваты гораду Мінску 75 мільярдаў рублёў (Жах! Што ж адбываецца?) Рэкамендую не захапляцца чэкамі, думаць пра сацыяльную абарону грамадзян! І пра бюджет!

Дэп. Сямдзянаў Г. Г. Чэргі па хлеб такія, што — у адстаўку ўесь кабінет Урада! Яго грахі не пералічыць!

Дэп. Унучка Р. I. БНФ і ПКБ (Парытая камуністы) самкнуліся ў сваёй дзеянасці. Мала шукаем крыніцы энергіі. Ядерную траба развіваць! Каб не загубіць эканоміку — трэба ўзяць крэдыт на 450-500 мільёнаў далаўраў. Вёску заспакойваем, ашукуем — як і раней. Вытворчасць прадукцыі сельскагаспадарчай стала навыгаднай. Стала навыгадна ў ўсіх жыць.

Дэп. Антончык С. А. Гваздае карпаратыўныя партыйна-дзяржаўныя групы, якія рабоць народ і краіну. (Ой гваздае!) Гваздае — як прайдзісветаў. (А як доказна!) Урад дазваляе ім займацца прыхватызацый! У гэтых умовах — толькі адстаўка Урада! Заклікае народ да забастоўкі, да бунту, на вуліцу! (Такога з трибуны ВС яшчэ не гучала!.. Сапраўдны рабоча-працярскі лідер! Брава, Антончык!)

Дэп. Качан М. А. Унучка — былы першы сакратар РК КПСС, сёння ён — жоўта-карычневы. Я абвяграю ўсё яго аўтінавачванні. Далей — драпежніцы БНФ, прамовы Пазняка, Германчука, Голубева. А галоўнае — у адстаўку Шушкевіча! У гэтых мэтах патрабуе арганізація ліст выбаршчыкаў. І зноў і зноў — пра Віскулі.

Дэп. Алампіеў В. П. Мы ўхіліліся ад рагашння эканамічных праблем. Цытуе Лінга: «Калі паперадзе эканомікі ідзе палітыка — будзе крах! Не будзе — ужо ёсць. (Робіць доказны аналіз гэтага.) Што ў такім хаосе, як у нас, можна зрабіць? Адны (Заламай, Казлоў) — за СНД, другія — супроць, за дзянасанцію дагавора. Кебіч даўно заслугоўвае адстаўкі!

Дэп. Марыніч М. В. Заклікаў падтрымаць і Кебіча і Шушкевіча. Даверыца ім — і няхай працуць!

18 лістапада.

Дэп. Гілевіч Н. С. Тут была заява, што пытанне аб незалежнасці хочуць амбяркоўваць адно дэпутаты з апазіцыі — члены БНФ ды Грамады. Я не належу ні да БНФ, ні да Грамады, ні да якой-небудзь іншай партыі. Не належу і не збираюся належаць. Але я належу да народа, які тут жыў, жыве і будзе жыць і які заслугоўвае лепшае долі, чым тая, якую меў у стагоддзях, калі з яго воляй ніхто не лічыўся, да народу, які мае права, Богам данае права, быць і пачуванца гаспадаром на гэтай зямлі, на сваёй роднай зямлі — іншай у яго няма. І таму зразумець маю трывогу ў гэтую хвіліну, думаю, няцяжка. Нельга недацэньваць момант, які мы зараз перажываєм — бо ён можа аказацца лёсавызначальным, ён можа стаць канцом канца таго, да чаго мы так доўга ішлі — да суверэннасці, да незалежнасці з нас, сыны і дочки Беларусі, так легкадумна ставіцца да лёсу сваёй Бацькаўшчыны?

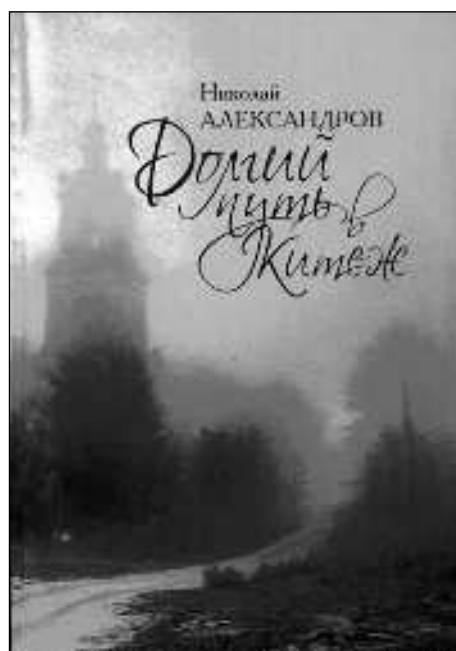

▼ ПАЛІЦА

СВЯТЛО ДАРОГІ

Змешчаныя тут бліц-анонсы
— на кнігі беларускіх літаратаў,
якія жывуць і працуць на
Берасцейшчыне. І пішуць — плённа
і прыгожа. І маюць толькі адно
нараканне: напісане і надрукаванае
не заўсёды можа дайсці ў кнігарні і
бібліятэкі беларускай сталіцы...

Николай АЛЕКСАНДРОВ. Долгий путь
в Китеж. — Брест: ОАО «Брестская
типоверхия», 2009. — 440 с.

Кніга выглядае выніковай, спавядальнай, рэтраспектыўнай. У ёй — і вершы, і мастацкія дзённікі, і глыбокая проза. Гэта душэўная аўтабіографія аўтара, яго «зваротныя» перажыванні, вандроўкі па часе і жыцці. А таксама — прачулыя успаміны, падобныя на «дайверскае апусканне да руін затопленага горада». (Пісьменнік нарадзіўся ў паўночнай валагодскай вёсцы, якая была затопленая падчас пабудовы воднай сістэмы Волга-Балта.) Вандроўка неўтамоўнай души скрэз гады да самага ранняга лёсавага вытока выявілася і ў структуры кнігі — у «адваротнай» храналагічнай падачы вершоў і мемуарнай прозы.

Мікалай АЛЯХНОВІЧ. Свято дарогі:
вершы. — Брест: «Альтэрнатыва»,
2010. — 98 с.

Надзвычай светлая, шчырая і лірычная кніжка. Аўтар спеўна перажывае і свае думкі, і пачуцці. На шырокім мальберце — і летнія дарогі, і высокія неба, і прыгожы вечар, і начлежны агонь, і Ясельда, і восеньскі продум, і верасовы сон, і — безумоўна ж — «Паклон вясне». «На свеце ўсё мае сваю дарогу, — адзначае ў прадмойной анатацыі аўтар, — асвечаную і асветленую радасцю жыцця». Аб тым — і яго паэтычны спеў, калірова асветлены ў кнізе фотаздымкамі А. Жукоўскага.

Александр АНТИКЯН, Сергей ЦЫПЛЮК.
У каждого своя дорога: Повести и
рассказы. — Брест: ОАО «Брестская
типоверхия», 2010. — 124 с.

Кніга — нячасты ў сучаснай беларускай прафесіі плён аўтарскай супраці. Тэксты — чытэльныя, некаторыя — з дэтэктывнымі сюжэтамі (як аповесць «Неуловімый Гарик»). «Сгущеніе сумерек» — сямейная драма, у цэнтры якой — вобраз «тыповай» жанчыны, ейная любоў і здрада мужа, а ў выніку пакутны выбар: дабрабыт дзяцей ці горкая прауда. Галоўны герой аповесці «Осіное гнездо» — следчы Юрый Дзюжны, справядлівы і непадкупны капитан міліцыі. Справа аб наркотыках прыводзіц бескампраміснага міліцыянера да гібелі... Апавяданні кнігі — на традыцыйныя для беларускай рэчаінскіх тэм: страта быццёвых арыенціраў і каштоўнасцяў, любоў і нянавісць, падман і здрады.

Кастусь ЖМІНЬКО. Час палыноў і
ранетаў. — Брест: «Альтэрнатыва»,
2011. — 144 с.

У новы — адкрыты і шчыры сваёй энергетыкай — зборнік сталага вопытам і лёсам аўтара ўвайшлі вершы, у якіх вядзецца пляшчотная размова пра лёс роднага краю, пра гады незваротнай маладосці, пра клопаты сённяшняга дня. Вылучаючы і вершы з сатырычным падтекстам, досціпам і самаіроніяй. Як, да прыкладу, «Выйсце з крызісу»:

Што нам крызісу баяцца!
Не журыся вельми, браце.
Дуло мы яму пакажам:
Штонікі шчыльней падвяжам,

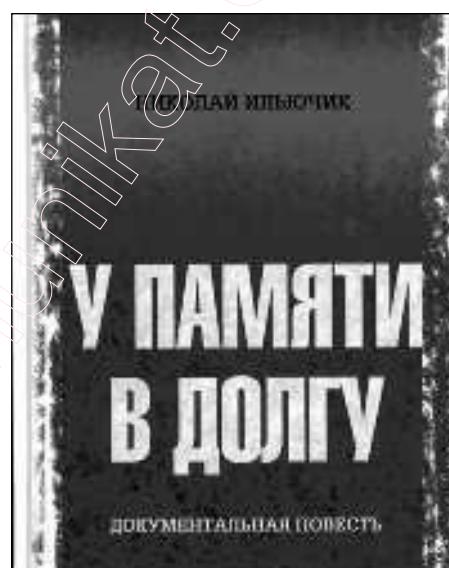
Набярэм мяшок мякіны,
Накапаем добрай гліны,
Шчэ таго-сяго далучым —
Атрымаем кіт ліпучы.

Шчыліны заканапацім —
Зажывём кратамі ў хаце.

Асобны раздзел утвараюць пераклады вершоў украінскіх паэтаў — з суседніх Берасцейшчыне Валыні.

Николай ИЛЬЮЧИК. У памяты в долгу:
документальная повесть. — Минск,
Іздатель А.Н.Вараксин, 2010. — 92 с.

Новая документальная вострасюжэтная аповесць — пра гісторыю аднаго помніка. Яе вастрыня — і ў знешніх падзеях нашых дзён, і ў далёкім цяпер 1941-м годзе, у маральным людскім выбары. Выбар і стаў «галоўнай спружынай» аўтарскага аповеду. А яшчэ — і яго раздумаў аб жорсткасці і дабрыні, раўнадушні і супераждыванні. І яго адказаў на спрадвечныя пытанні: як зберагчы сваю душу, як пазбыцца страху, як ставіцца на не заўсёды «правільнай» улады...

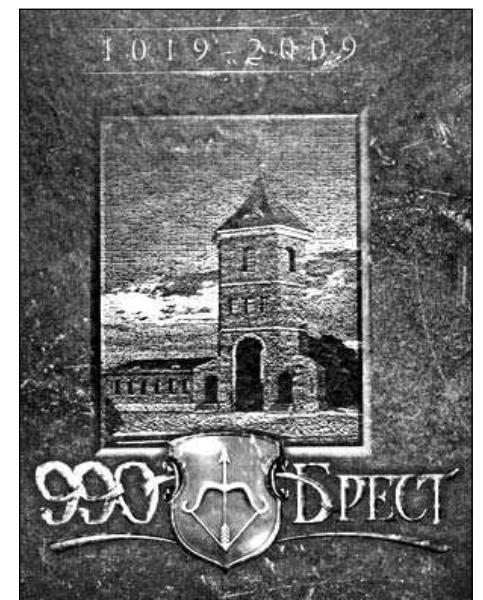
Сергей ЦЫПЛЮК. Берестейскі сполохі:
Повісті та оповіданні. — Луцьк, ВАТ
«Волынська облачная друкарня», 2010.
— 248 с.

Зборнік аповесцяў і апавяданняў берасцейскага аўтара шчодра прэзентуе яго творчасць украінскаму чытачу. Звычайнія героі кнігі — геолагі, шахцёры, будаўнікі, вязні — часта трапляюць у незвычайнія, нават экстремальныя сітуацыі. Іх шлях апісваецца з дакументальнай дакладнасцю — ад сцюдэнтскай тундры праз тайгу, стэпы, горы і даліны Азіі, Еўропы да гарачай Іспаніі. А над усім — любоў да бацькаўшчыны, навакольнага свету і людзей.

Кніга праілюстраваная малюнкамі, сюжэтнымі партрэтамі ды пейзажнымі фотаздымкамі. Прачулую прадмову да яе напісаў калега-бесрасцеец Аляксей Філатав.

Брест. На перекрёстке дорог и эпох:
1019–2009 / авт. концепции и текста А.
М. Суворов; фото А. М. Суворов [и др.].
— Брест: «Полиграфика», 2009. — 239 с.

Энцыклапедычна і папулярызатарская кніга прысвечана Брэсту — аднаму з найстаражынейшых гарадоў Беларусі, якому больш тысяча гадоў. Аглядны гістарычны нарыс апавядае пра падзеі розных эпох, якія пакінулі глыбокі след у лёссе Бярэсця-Брэста і яго жыхароў.

Кніга складаецца з некалькіх частак, якія адпавядаюць асноўным этапам развіцця горада.

Там, дзе Грыўда і Шчара: літаратурны альманах. — Брест: «Альтэрнатыва», 2011. — 200 с.

Эта першы літаратурны альманах Івацэвічыны, радзімы Піліпа Пестрака і Яраслава Пархуты. Укладальнік кнігі — Валерый Гапеев. У яе ўвайшлі творы паэтаў і празаікаў Івацэвічыны і тых, для каго гэта зямля засталася роднай. Гэта: Пятро Валінскі, Анатоль Галушка, Валерый Гапеев, Але́сь Зайка, Людміла Занько, Таццяна Куратнік, Сяргеан Кухарчук, Надзея Кухценя, Уладзімір Мароз, Юрась Нераток, Вольга Пагуда, Фёдар Палто, Віктар Радынь, Віктар Рэчыц, Анжэліка Шыманчык.

Кніга выдадзена пры падтрымцы рэдакцыі раённай газеты «Івацэвіцкі веснік».

6 ТРАУНЯ, ПЯТНІЦА

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.30

Навіны.

06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь!».

07.05, 08.10 Зона X.

07.30, 11.50 Дзялівое жыццё.

08.35 Сфера інтэрсацій.

09.10 Камедыйная меладрама «Маргоша» (Расія).

10.10 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).

11.00 Меладраматычны серыял «Маруся. Вяртанне» (Украіна).

12.10 «Зайтра была вайна». Кінааповесць (СССР).

13.45 Прэм'ера. «Подзвіг выведніка».

Документальны фільм («беларусьфільм»).

14.15 «Клуб рэдактараў».

15.20, 19.10 Навіны рэгіёна.

15.35 Документальная-біографічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).

16.30 Жаноче ток-шоў «Жыццё як жыццё».

17.35 Меладраматычны серыял «Маруся. Вяртанне» (Украіна).

18.30 «Зона X». Вынікі тыдня.

19.25 «КЕНО».

19.30 Камедыйная меладрама «Маргоша».

20.30 Панарама.

21.10 Хакей. Чэмпінат свету. Матч другога раўнда. Прамая трансляцыя.

23.40 Інфармацыйна-забаўляльная праграма «Праверка чутак».

00.10 Дак. цыкл «У пошуках ісціны».

01.00 Дзень спорту.

16.10 Навіны спорту.

16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыйны фільм.

17.05 «Слова жанчыне». Шматсерыйны фільм. Заключчая серыя.

18.15 Навіны спорту.

18.20 «Чакай мяне». Беларусь.

18.55 Польца цудаў.

20.00 Час.

21.00 Навіны спорту.

21.05 АНТ прадстаўляе: «Што? Дзе? Калі?».

Летняя серыя гульняў.

22.35 «Фабрыка зорак. Вяртанне».

00.50 «Наша Белараша».

01.20 Начынная навіны.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».

06.10 «Міншчына».

06.20 «Раніца. Студыя добра га настрою».

07.40 «СТБ-спорт».

08.30 «Дайлішнікі». Серыял.

09.30 «Аўтапанарама».

10.00 «Пяць гісторый».

10.40 «Трымай мяне мацней». Тэленавэла.

11.35 «Далёкія святыні».

11.40 «Свяная вячара».

12.35 «Агонь кахання». Серыял.

13.50 «Турысты». Серыял.

14.40 «Рэдакцыя». Серыял.

15.30 «Паліванне на ізюбра». Серыял.

16.50 «Рэпарцёрская гісторыя».

17.20 «Міншчына».

17.30 «Свяная вячара».

18.30 Ток-шоў «Лё».

20.00 «Сталічныя падрабязніцы».

20.10 «СТБ-спорт».

20.15 «Добры вечар, маляня».

20.35 «КВ3. Першая ліга. 1/8 фіналу».

22.55 «СТБ-спорт».

23.00 «Гарачы лёд».

23.30 «Відзъю-невідзъю». Агляд міжнароднага шоў-бізнесу.

00.15 Фільм «Апошняя просьба». ЗША.

01.55 «Спецпрыз».

07.00 ЛАДная раніца.

08.00 Тэлебарометр.

08.05 Серыял «Ты маё жыццё».

09.05 Ваенная драма «У небе «значныя ведзьмы» (СССР).

07.00 Нашы навіны.

06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».

09.05 «Жыццё здорава!».

10.20 Тэорыя неверагоднасці.

11.05 Навіны спорту.

11.10 «Смак».

11.50 «Рэпатрыяцыя. Дым Айчыны».

12.20 «Дэтэктыў».

13.05 Навіны спорту.

13.10 «Кантрольны закуп».

13.45 «Модны прысуд».

14.50 «Зразумець. Прабачыць».

15.25 «Хачу ведаць».

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботня раніца».

08.00, 09.00 Нашы навіны.

09.05 Камедыйны серыял «Мая выдатная няня», 2004 год.

09.45 «Здароўе».

10.35 «Смак».

11.15 «Смак жыцця».

12.20 «Разумніцы і разумнікі».

07.00 Фільм «Трэмбіта».

14.50 АНТ прадстаўляе: «Гарады-героі. Мінск».

16.00 Нашы навіны (з субтрырамі).

16.15 Навіны спорту.

16.20 АНТ прадстаўляе: «Адзін супраць усіх».

17.25 Цырымонія ўручэння народнай прэміі «Залаты грамафон».

20.30 Нашы навіны.

21.00 Навіны спорту.

21.05 Прэм'ера. Фільм «Адна вайна».

22.50 «Пражэктарпэрсыхітан».

23.30 Прэм'ера. Фільм «Кніга Ілля». ЗША, 2010.

13.05 Фільм «Трэмбіта».

14.50 АНТ прадстаўляе: «Гарады-героі. Мінск».

16.00 Нашы навіны (з субтрырамі).

16.15 Навіны спорту.

16.20 АНТ прадстаўляе: «Адзін супраць усіх».

17.25 Цырымонія ўручэння народнай прэміі «Залаты грамафон».

20.30 Нашы навіны.

21.00 Фільм «Оскар». Францыя, 1967 г.

09.50 «Давай пасправаем?».

10.50 «Мінск і мінчане».

11.25 СТБ прадстаўляе: «КультУРА!».

12.00 «Салдаты. Дзембель непазбежны!».

Серыял.

13.00 «Новыя падарожнікі дылетантам».

13.35 «Відзъю-невідзъю». Агляд міжнароднага шоў-бізнесу.

14.20 Фільм «Куды зінкі Фаменка?». СССР, 1981 г.

15.50 «Вялікі горад».

16.30 «24 гадзіны».

16.45 «Наша справа».

16.55 Чэмпінат Рэспублікі Беларусь па футбоце: «Дынама» (Мінск) - «Дынама» (Брест). Прамая трансляцыя.

19.00 «Рэпарцёр СТБ».

19.30 «24 гадзіны».

20.00 «СТБ-спорт».

20.10 «Зорныя рынгі».

21.30 Фільм «Дзень радыё». Расія, 2008 г.

23.30 Фільм «Гатэль Руанды». ЗША - Вялікабрытанія - Італія - ПАР, 2004 г.

01.40 «Спецпрыз».

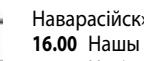
07.05 Нашы тэсты.

07.05

8 ТРАУНЯ, НЯДЗЕЛЯ

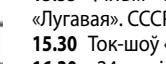
08.05 Мультфільмы.
08.45 «Зброя». Цыкл дакументальных фільмаў (Беларусь).
09.00, 12.00, 15.00, 19.00 Навіны.
09.10 «Арсенал».
09.40 Усвеце матараў.
10.15 «Культурныя людзі».
10.45 Камедыны серыял «Сваты-4» (Украіна).
12.10 «Балада пра салдата». Ваенная драма (СССР).
13.55 Сінематэка.
14.35 Зямельнае пытаннне.
15.20 Навіны рэгіёна.
15.35 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Відэачасопіс.
16.05 «Каханне і галубы». Народная камедыя (СССР).
18.05 Суперлато.
19.15 «Ведай нашых».
19.30 Дакументальна-біяграфічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).
20.45 «Спортлато 5 з 36». Забаўляльнае шоў.
20.50 «КЕНО».
21.00 У цэнтры ўвагі.
21.55 Урачысты сход і святочны канцэрт.
23.35 «Свае». Драма (Расія).

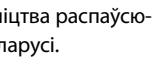
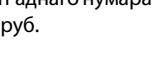
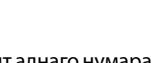
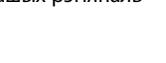
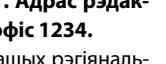
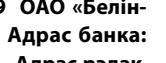
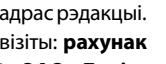
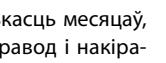
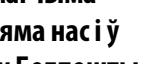
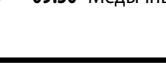
16.00 Нашы навіны (з субтытрамі).
16.15 Навіны спорту.
16.20 АНТ прадстаўляе: «Давай ажэнімся!».
17.25 АНТ прадстаўляе: «Эстрадны кактэйль».
18.45 Прэм'ера. Фільм «Заградатрад».
20.00 Контуры.
21.05 Прэм'ера. Фільм «Заградатрад». Працяг.
23.00 Ток-шоў «Кухня».
23.3 Прэм'ера. Фільм «Ноч даўжынёю ў жыцці».

06.05 Фільм «Маленькі Манхэтэн». ЗША, 2005 г.
07.35 Фільм «Пра тых, каго памятаю і кахаю». СССР, 1973 г.
09.00 СТБ прадстаўляе: «Гаворыць і паказвае Мінск».
09.30 «Аўтапанарама».
10.00 «Відавочнік прадстаўляе: саме сменшае».
10.50 «Вялікі сняданак».
11.30 «Салдаты. Дзэмбель непазбежны!» Серыял.
13.20 «Добры дзень, доктар!».
13.55 Фільм «Не забудзься... станцыя «Лугавая». СССР, 1966 г.
15.30 Ток-шоў «Лёс».
16.30 «24 гадзіны».
16.50 Фільм «Блаславіце жанчыну». Расія, 2004 г.
19.00 «Аўтапанарама».
19.30 «Тыдзень». Інфармацыйна-аналітычная праграма.
20.40 Фільм «Піцер FM». Расія, 2006 г.
22.25 Фільм «Людзі добрыя». Расія, 2009 г.

07.30 Дабравест.
07.55 Мір вашай хаце.
08.10 Кінаапавесць «Я родам з дзяцінства» («Беларусьфільм»).
09.50 Медычныя таямніцы.

ЦІКАВА

ТЭРАРЫСТЫЧНЫЯ АКТЫ, ЯКІЯ ЗМЯНІЛІ ГІСТОРЫЮ

Андрэй РАСІНСКІ

У сусветнай гісторыі нямала прыкладаў тэарыстычных актаў, якія знеслі сотні жыхцяў ні ў чым не вінаватых людзей. Усе яны так ці інакш паўпывалі на развіццё краін, урадаў і грамадства. Пропануем рэтраспектыву некаторых з іх, якія, на думку аўтара, змянілі гісторыю.

**Мадрыд, 11 сакавіка
2004 года**

11 сакавіка, у ранішнюю гадзіну пік, у чатырох мадрыдскіх электрычках на станцыях Аточа, Поза Дэль Ціо і Санта Эўхенія выбухнулі 10 бомбаў. Яшчэ трэх бомбы потым абясцікодзілі паліцэйскія. 192 чалавекі загінулі, 2050 былі паранены.

Тэракт адбыўся за трэх дні да парламентскіх выбараў. Урад Хасэ Марыя Аснара адразу абвінаваці ў выбухах баскскіх баевікоў з арганізацыі ЭТА. Але сепаратысты выканалі такую маштабную акцыю не маглі. За выбухамі стаялі ісламскія тэарысты.

Правы ўрад Аснара цалкам падтрымаў дзеянні Вашынгтону, які ў 2003 годзе правёў вайну супроты Садама Хусейна. Такая палкая праамерыканская пазіцыя выклікала ў грамадстве крытыку, але, нягледзячы на гэта, на выбарах прадказвалі перамогу Народнай партыі. А калі б версія пра сепаратыстаў пацвердзілася, то гэта дадало Аснару яшчэ галасоў.

Выбухі змянілі палітычны ландшафт Іспаніі. Да ўлады прыйшлі сацыялісты. Іх лідар Хасэ Луіс Радрэгес Сапатэра сфармаваў аднапартыйны ўрад і адразу яго ўзначаліў (такой хуткасці не назіралася з часоў Франка).

Іспанская войскі былі выведзены з Іраку за 15 дзён.

**ЗША, 11 верасня
2001 года**

19 тэарыстаў Аль-Каїда, падзяліўшыся на групы, захапілі

чатыры пасажырскія самалёты. Два самалёты пратаранілі нью-йёрскія вежы-блізнятны Сусветнага Гандлёвага цэнтра, ад чаго тэя загарэліся і абваліліся. Адзін самалёт урэзваўся ў Пентагон, а апошні, скіраваны на Капітолій, упаў на зямлю. Загінулі 2974 чалавекі, яшчэ 24 зілкі без вестак.

У выніку самага маштабнага тэарыстычнага акту ў гісторыі, Злучаныя Штаты абвясцілі вайну Аль-Каїдзе і зрынулі рэжым талібаў у Афганістане, якія далі прытулак тэарыстам. Пад раздачу трапіў і Садам Хусейн, абвінавачаны ў стварэнні зброі масавага знішчэння.

У Афганістане і Іраку знаходзіцца міжнародная вайсковая кантынгенты на чале з ЗША.

Расія, 1999 год

3 4 па 16 верасня ў Буйнакску, Маскве і Валгадонску былі падарваныя жылыя дамы. 307 чалавекаў загінулі, болей за 1700 былі паранены.

Паводле расійскіх судовых прысудаў, тэракты былі арганізаваныя кіраўнікамі ўзброенага Ісламскага інстытуту «Каўказу» Эмірам аль-Хатабам і Доку Умаравым. Узрывы разглядаліся як акт застрашвання — пасля таго, як федэральныя войскі адбілі атаку чачэнскіх баевікоў на Дагестан.

Але 22 верасня ў Разані жыхары заўважылі невядомых, якія закладалі ў сутарэнне дому мяхі. Расійская ўлады абвясцілі, што

прадухілены тэарыстычны акт, а ў мяжах выбухоўка. Але надалей было заяўлена, што скопленыя людзі — супрацоўнікі ФСБ, якія толькі праводзілі вучэнні, а замест выбухоўкі — цукар. Існуе версія, што расійскія спецслужбы «перанакіравалі» выбухоўку сепаратыстаў з ваенных аб'ектаў на мірныя, каб прыйсці да ўлады.

У выніку выбухаў рэйтынг малавядомага тады прэм'ера Пуціна, які заявіў, што тэарыстаў будуць мачышь у сарціры, узлящеў да нябесаў. Федэральная войскі ўвайшлі ў Чачню — і яна была вернутая пад кантроль Масквы.

Выхадце з КДБ Пуцін стаў прэзідэнтам. У Расію вярнуўся аўтарытарызм.

Германія, 1933 год

27 лютага а 22 гадзіне берлінскія пажарныя выехалі да Рэйхстагу, які быў у агні. Толькі праз паўтары гадзіны пажар быў патушаны. У будынку быў затрыманы галандзец Марынус ван дэр Любэ, былы камуніст. Гітлер, які аператыўна прыбыў на відовішча, на прыступках Рэйхстагу — у кампаніі з Гебельсам, Гернігам і Францам фон Папенам — заявіў, што падпал здзеінілі камуністы, якія рыхтуюць дзяржаўны пераварот.

На наступны дзень быў выдадзены наядзвычайны дэкрэт «Пра абарону народа і дзяржавы», які адміняў свободу асобы, сходаў, словаму, друку, недатыкальнасць

прыватнай уласнасці і тайну ліставання. Чатыры тысячи камуністаў, ліберальныя і сацыял-дэмакратычныя палітыкі, у тым ліку і дэпутаты парламенту, былі арыштаваныя. Камуністычная партыя была забароненая, а галасы, аддадзеныя ім на парламентскіх выбарах 5 сакавіка, адышлі да нацыстаў. Спалены і абкарнаны Рэйхстаг даў Гітлеру неабмежаваную ўладу на 4 гады (неабмежаванасць гарантавана падоўжылася).

З судовымі працэсамі, які зрабілі адкрытым, у нацыстаў адбыўся пракол. Толькі ван дэр Любэ быў асуджаны на смерць, а балгарскія камуністы Танеў, Папоў і Дзімітраў былі апраўданы. А Георгі Дзімітраў, які пасля вайны ачоліць камуністычную Балгарыю, скарыстаўся трыванай, каб выкрыць нацыстаў.

Надалей фашысты выправілі «памылку», перадаўшы палітычныя справы ў Народную судовую палату. А ўвогуле, многіх саджалаў без суда.

У ільям Шырэр распавядае, што нацысты чулі, як ван дэр Любэ нападпітку пахваляўся піраманскімі планамі. Нацысты скарысталі Любэ як нагоду; разам з ім у Рэйхстаг па падземным тунелем трапіў атрад штурмавікоў на чале з Карлам Эрнстам. Штурмавікі разлілі бензін да падпалі яго.

Правакація атрымалася.

Прысуд ван дэр Любэ быў адменены ў 2008 годзе.

Рым, 64 год

У ноч з 18 на 19 ліпеня ў лаўках ля Вялікага цырку пачаўся пажар. Ён палаў шэсць дзён і сем начэй. Пажар спустошыў 11 з 14 кварталаў гораду; згарэла безліч жылых дамоў (чатыры кварталы дашчэнту), дамы старых палкаводцаў, храмы, у тым ліку пастаўленыя ў памяць гальскіх і пунічных войнаў. Колькасць ахвяраў невядомая.

Свяtonій распавядае, што Рым быў падпадлены па загадзе імператара Нерона, якому не падабаліся старыя хаткі і крывая завулкі: «Многія кансуліяры лавілі ў сябе ў дварах ягоных

слугаў з паходнямі і пакляй, але асцерагаліся іх чапаць». Сам імператар, які трывалі маставів, як сёння трывняць хакеем, з Меценатавай вежы назіраў за полымем і ў тэатральных шатах дэкламаваў «Падзенне Троі».

Нават пасля пажару Нерон не забыў пра выгоду: абвясціўшы, што трупы будуть спалены за дзяржаўны кошт, ён не падпушкаў людзей да рашткаў маёмасці. Народ быў упэўнены, што вінаваты Нерон.

Але Тацый лічыць, што рымскі кіраўнік не датычны да пажару. Ён забяспечыў пагарэльцаў харчаваннем. І аднавіў горад па сваім плане.

Затое адразу знайшліся казлы адпушчэння:

«І вось Нерон, каб прадухіліць чуткі, прышукаў вінаватых і аддаў на пакуты тых, хто сваім мярзотамі наклікаў на сябе ўсеагульную няяўніцу і како натоўп называў хрысціянамі. Хрыста, ад каго пайшла гэтая назва, пакараў смерцю пры Тыберыі пракуратар Понцій Пілат; часова прыдушаныя, гэтая згубныя забабоны зноў прараваліся вонкі, і не толькі ў Іудзеі, адкуль пайшла гэтая згуба, але і ў Рыме, куды адусюль сцякаеца ўсе найбольш гнуснае і ганебнае і дзеяноні знаходзіць прыхільнікаў.

Такім чынам, спачатку былі скопленыя тыя, хто адкрыта прызначаў сябе прыналежнымі да гэтай секты, а потым па іх указаннях і вялікае мноства іншых, выкрытых не столькі ў злачынным падпале, колькі ў няяўнісу да роду людскога. Мардаванне суправаджалася здзекамі, бо хрысціян апраналі ў скury дзікіх звяроў, каб яны былі разарваныя да смерці сабакамі, крыжавалі, або асуджаных на смерць у агні падпальвалі з надыходам цемры для начнога асвятлення».

Нерон любіў садысцкія забавы. Паводле царкоўнага падання, пасля рымскага пажару былі закатаўаны апосталы Пётр і Павел.

Неўзабаве Нерон быў зрынуты, і ён з крыкімі: «Які акцёр памірае!» закалоўся.

Касцёл стаіць дасоль.

ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНАЯ ПРЕСА ПРА БЕЛАРУСЬ

«Не выключана, зрешты, што Мінску, нават калі Беларусь атрымае крэдыт, усё адно давядзеца правесці дэвальвацыю. І наступствы яе цяпер цяжка прадказаць: беларускай эканоміцы напэўна стане лепш, але вось шокавая тэрапія, якая пагражае стратай долі прыбылкай, звычайнім беларусам будзе забяспечана. Высіце ў Мінска, які кантралюе больш паловы беларускай эканомікі, тым часам, ёсць. І яно цалкам відавочнае — прыватызацыя. Гэта, зрешты, супярэчыць палітычным установкам мінскага інстытуту. Акрамя таго, распродаж актыўаў пагражае сацыяльнымі пратэстамі, бо замежныя спонсары (можна не сумявацца) паспрабуюць «аптымізаваць» працоўныя працэсы на выкупленых прадпрыемствах. Пакуль

Лукашэнка нічога прадаваць не жадае, а толькі вышукае нейкіх знешніх ворагаў, якія быццам заявілі краіну ў крызіс і падштурхнуўшы яе да прыватызацыі. Беларускі прэзідэнт упэўнены, што Масква яго не падвядзе. Мабыць, толькі ён і ведае, навошта Расіі патрэбны такі партнёр.

Лента.Ru (Расія)

Беларускія палітыкі і эксперты перакананы, што следчыя спрабуюць знайсці падставы для пачверджання версіі прэзідэнта Алляксандра Лукашэнкі пра сувязі беларускай апазіцыі з арганізатарамі і выкананцамі тэракту. Тому нават калі падчас судовых працэсаў, якія пачынаюцца, віна апазіцыйных лідараў (ци некаторых з іх) не будзе ўсталявана, увязка апазіцыі з расследа-

ваннем тэракту ў галоах шматлікіх беларускіх абывацеляў застанецца. Гэта, падобна, і трэба ўладам Беларусі.

«Коммерсантъ» (Расія)

«Трэба давесці, што яны дзейнічалі на загад суседзяў: Польшчы, можа, Германіі, можа нават Расіі. Гэта дапаможа ўбіць у галоах, што Беларусь — крэпасць у аблозе, якую трэба бараніць коштам вялікага самахвяравання, — кака Анатоль Лябедзька, лідар апазіцыйнай АГП. — Гадамі рэжым пераконваў нас, што галоўнае — гэта поўныя страйнікі, поўная лядоўня і поўны кашалёк. І дзяля таго, каб стварыць ілюзію такога дабрабыту, выманяваў суседзяў

мільярдныя крэдыты, якія прайдзяліся. Цяпер улада будзе навязваць нам новыя прырытэты — стабільнасць і бяспека. А ў абложанай крэпасці можна абысціся без долараў або нават цукру».

«Gazeta Wyborcza» (Польшча)

Яак ён (Лукашэнка) можа пакінуць на волі апанентаў яго фундаментальных ідэй? Гэта, зрешты, яго памылка. Як ён сам прызнаў: ён развёў у краіне занадта шмат дэмакратыў. Ён залішне аслабіў ціскі, у якіх знаходзілася прэса, і нягоднікі гэтым скарысталіся. Яны нават адважыліся выступіць на дзяржаўным тэлевізіоні!

«Agora Vox» (Францыя)

ЗАМЕЖЖА

▼ МІЖНАРОДНЯ НАВІНІ

КІРГІЗІЯ. МАГІЯ ЯК СРОДАК СУПРАЦЬ РЭВАЛЮЦЫІ

120 кіргізкіх народных выбраннікаў скінуліся прыкладна па 15 долараў, каб магічным спосабам нармалізаваць працу парламента. Сабраных грошай хапіла на 7 ахвярных баранаў, якія былі ўрачыста зарэзаныя перад пачаткам пленарнага пасяджэння. Такім спосабам дэпутаты паспрабавалі выганаць «злых духоў», якія, па іх меркаванні, замінаюць нармальнай працы парламента. Нагадаем, што будынак парламенту быў двойчы разгромлены падчас апошніх рэвалюцый. Спікер парламента адзначыў, што частка сабраных дэпутатамі сродкай была накіравана на раахункі дамоў для састарэлых і дзеічных інтэрнатаў.

На матэрыялах кіргізскай прэсы

ФРАНЦЫЯ. ШЛЮБ ДА ПАМОЖА АДРАДЗІЦЬ ФРАНЦУЗСКУЮ МАНАРХІЮ

Вяселле Кейт і Уільма выклікала цікавую рэакцыю па той бок Ла-Маншу. Інтарэс да мерапрыемства перарос у інтарэс да мадэлі манархіі, адпаведна, спрыяў росту інтарэсу да ідэі рэстарацыі каралеўскай улады ў Францыі. Мясцовыя манархісты ахвотна выкарыстоўваюць гэтую атмасферу ў мэтах пропаганды. Яны звязаныя з увагу на тое, якую влікую ролю інстытуту манархіі гуляе ў механізме стварэння калектыўнай ідэнтыфікацыі брытанцаў. Нагадаем, што зараз Францыя сутикнулася з феноменам, калі французская грамадзяніне, асаблівага мусульмане, не лічаць сябе французамі. Якім чынам інтарэс да манархіі можа перарасці ў канкрэтныя крокі па вяртанню караля, застаецца загадкай. Акрамя таго, манархісцкая супольнасць Францыі расколатая на прыхільнікаў Бурбонаў і Напалеонаў.

На матэрыялах «Le Figaro» (Францыя)

ТУРКМЕНІЯ. АПАЗІЦЫЯ ПРАПАНУЕ ЗМЯНІЦЬ НАЗВУ ДЗЯРЖАВЫ

Група туркменскіх апазіцыянероў, якія знаходзяцца ў эміграцыі, выступіла з ініцыятывай змяніць назыву краіны і карэннай нацыі. На думку апазіцыянероў, краіна павінна называцца Туран. Быццам назва «туркмены» была навязаная тубыльцам цюркамі, якія захапілі старожытную дзяржаву Туран у VI стагоддзі. Справу асіміляцыі працягнулы арабы, а канчатковую кропку паставіла племя тэке, якое прыйшло сюды з Персіі. У XIX стагоддзі ў краі прыйшла Расія, якая зрабіла стаўку на клан тэке. Практыку працягнулы бальшавікі, пры якіх была створаная Туркменская АССР. «Сыходзячы з выкладзенага вышэй, уяўляеца мэтазгодным і неабходным назваць краіну Туран, а жыхароў зваць туранцамі. Трэба вывесці туранскі народ з цэнтрам «забыцця», вярнуць да сваіх сапраўдных каранёў і сваёй праўдзівой гісторыі», — гаворыцца ў дакуменце апазіцыянероў. Пакуль на іх радзіме нікія на прапанаву не рэагуюць.

На матэрыялах туркменскіх СМИ

РАСІЯ. СІБІР БУДЗЕ ПРАТЭСТАВАЦЬ

1 мая ў Новасібірску адбудзеца вулічныя акцыі пад лозунгам «Хопіць плаціць даніну Москве». Адзін з арганізатораў акцыі мастак Арцём Лапікаў наступным чынам растлумачыў яе сэнс: «У Москве праводзіўся мітынг «Хопіць карміць Каўказ». Лозунг «Хопіць плаціць даніну Москве» — гэта рэакцыя на тое, што адбываецца ў Москве. Сібір з'яўляеца маскоўскай калоніяй. З Сібіры выпамоўваецца нафта і газ. Да Сібіры стаўленне як да складу рэурсаў», — заяўіў мастак. Ён дадаў, што ўлады Новасібірска далі згоду на правядзенне шэсця, хача спачатку адмовілі.

На матэрыялах расійскіх СМИ

ГРУЗІЯ. АБ'ЯДНАНІЯ ШТАТЫ КАЎКАЗУ

У экспернную сферу Грузіі і Арменіі патрапілі чуткі пра тое, што Вашынгтон плануе стварыць на тэрыторыі Каўказа нейкую новую міждзяржавную структуру. Такім чынам, быццам, можа вырашыцца пытанне канфліктай на Каўказе. Прато, што міжнародная супольнасць працуе над планам стварэння «Каўказскіх злучаных штатаў», заявіў лідар армянскай партыі «Новы час» Арам Карапецыян. Па версіі журналісту з Грузіі, такім чынам Захад жадае вывесці з-пад улізу Расіі, з аднаго боку, Арменіі, з іншага — канфліктныя рэгіёны Карабаху, Абхазіі і Паўднёвой Асечі. Па версіі грузінскага эксперта па пытаннях Каўказа, штосьці падобнае зараз рыхтуе і Расія. Па яго словам, у Крамлі распрацоўваецца план стварэння мадэлі СНД новага тыпу, у які павінны ўваіці Абхазія і Паўднёвая Асечі.

На матэрыялах грузінскіх СМИ

ПЕРУ. СУПРАЦЬ ЧАВЕСА СТВОРАНЫ ГЕАПАЛАТЫЧНЫ БЛОК

У Латынскай Амерыцы з'яўлялася новае інтэграцыйнае аб'яднанне. У яго склад увайшлі краіны Ціхаакіянскага ўзбярэжжа: Перу, Чылі, Мексіка і Калумбія. Мета блока — паглыбленне эканамічнага супрацоўніцтва паміж удзельнікамі, захоп новых рынкаў, у першую чаргу ў Азіяцка-Ціхаакіянскім рэгіёне, а ў перспектыве — стварэнне агульнага рынка. На саміце чатырох краін падпісаная «дарожная карта», якая вызначае асноўныя кірункі супрацоўніцтва ў вытворчай сферы і аказанні паслуг. Новае аб'яднанне атрымала назуву PACIFICA. Між тым, эксперты шукаюць сапраўдныя матыў інтэграцыі. Магчыма, чацвёрка хоча такім чынам скласці канкурэнцыю Бразіліі, якая стала галоўным фінансавым цэнтрам мацерыка. Іншыя кажуць, што гэта хутчэй аб'яднанне супраць Венесуэлы і іншых радыкальных левых краін — Эквадора, Балівіі і Нікарагуа.

На матэрыялах «El País» (Іспанія)

► МЕРКАВАННЕ

БІТВА ЗА КРЭМЛЬ ПАЧАЛАСЯ

Дзмітрый Мядзведзеў і Уладзімір Пуцін заяўлі, што збіраюцца ісці на прэзідэнцкія выбары 2012 года паасобку. Што стаіць за гэтымі заявамі? Пра гэта журналіст «НЧ» Алег Новікаў размаўляе з расійскім палітолагам Дзмітрыем Касценкам.

— Калі з'яўліся прыкметы таго, што тандэм Мядзведзеў—Пуцін перажыве крызіс?

— Даўно назіраліся нейкія супяречнасці. Напрыклад, прэм'ер і прэзідэнт па-рознаму падыходзілі да справы Хадаркоўскага. Пасля быў скандал, звязаны з фігурай віцэ-прэм'ера Ігара Сечына, які лічыўся чалавекам Пуціна і якога нечакана знялі з пасады. Аднак, відавочна, што водападзелам стала Лівія. Мядзведзеў даў рэзка негатыўную характарыстыку заявам Пуціна пра памылковасць аперации Захаду супраць Кадафі. Праблема не толькі ў тым, што Мядзведзеў, у сваю чаргу, кантрастна выступіў за сышодзіць заходу Муамара. Кіраўнік ураду асмеліўся каментаваць тэмы міжнароднай палітыкі, якія была вотчынай прэзідэнта. Для расійскага грамадства гэта стала сігналам таго, што Мядзведзеў гатовы кінуць выклік Пуціну. Пазней абодва сапраўды заяўлі, што будуць балатавацца ў прэзідэнты. Бітва за Крэмль пачалася.

— Якія шансы ў Мядзведзеева перамагчы Пуціна?

— Усім было відавочна, што Пуцін хоча застацца пры ўладзе нават пасля свайго выхаду з пасады прэзідэнта. Інакш ён бы не прасоўваў на вакантнае месца такога слабага і малавядомага палітыка, як Мядзведзеў. Лепшша ілюстрацыя — сітуацыя з партратамі прэзідэнта. Па закону, у афіцыйных кабінетах павінен вісець толькі партрэт прэзідэнта. Так было ў часы Ельцына і Пуціна. Аднак з прыходам да ўлады Мядзведзеў ў грамадстве пайшло мода побач з Мядзведзеевым вешаць фізіяномію Пуціна. Але гэта не значыць, што Мядзведзеў праіграе проста так. Калі ён зробіць добрае пасланне, вакол яго могуць аб'яднацца ліберальныя Піцер і Москва, лідары аўтаноміі, частка моладзі, якая думае. Гэта будзе добрыя зачын на будучынню. Пуцін не вечны.

— Ці няма ў вас адчування, што вайна Мядзведзеева супраць Пуціна — гэта тонкі паліт-тэхнагічны ход?

— Згодны. Інакш бы расійскія афіцыйныя СМИ гэтак ахвотна не выносілі на публіку канфлікты паміж прэзідэнтам і прэм'ерам. Супрацьстаянне Мядзведзеева і Пуціна цалкам разбурае старую апазіцію. Апазіцыя ў выглядзе камуністаў або нацыяналістаў Жырыноўскага папросту пасоўваеца на другі план. Галоўныя грамадскія канфлікты у такім выпадку больш не будзе праходзіць

на лініі — прыхільнікі рэстаўрацыі Імперыі або СССР супраць расійскіх дзяржаўнікаў. Ствараючыца два новых полосы — памераныя лібералы пад кіраўніцтвам Мядзведзеева, якім супрацьстаяць нацыянал-кансерватары Пуціна. Для Крамля галоўны плюс у тым, што абедзве фракцыі зноходзяцца ў адзінм дыскусійным полі, дзе ніяма лозунгаў геапалітычнага рэваншу. Быццам вырашаеща проблема грамадскага кансенсусу.

— Як мінімум на апошніх двух выбарах прэзідэнта галоўнымі апанентамі кандыдатам ад Крамля былі Зюганau і Жырыноўскі. Ці гатовыя лідары КПРФ і ЛДПР да таго, каб зараз гуляць ролю стаўшыстаў?

— Падсвядома, думаю, так. Каб кансалідаваць свой электарат, Зюганau вымушаны ўесь час чытаць філіпікі савецкім часам. Гэта дае яму стабільны працэнт, што, аднак, ператварае партыю ў зачынены клуб для тых, каму за шэсцьдзесят. Ёсць цяжкасці ва Уладзіміра Жырыноўскага, чый імідж нацыянал-патрыёта, асабістая экспэнтрычнасць, філіп з крамлёўскай адміністрацыяй не зразумелы новай генерацыі нацыяналістаў. Па шматлікіх прагнозах, партыя Жырыноўскага можа ўз'югле не трапіць у Думу па выніках восенскіх выбараў. У ліберал-дэмакратату рэйтынг не больш за 4 працэнты (прахадны бар'ер у Дзяржаўную Думу РФ складае 7 працэнтаў).

— Як можа сябе павесці на выбарах «Справядлівая Расія»?

— Гэта прадукт Пуціна, што з'яўляеца германафілам і доўгі час марыў пра імпарт у Расію наўмецкай партыйнай сістэмы, якая, як вядома, заснаваная на супрацьстаянні кансерватараў і эсдэкаў. Ролю ружовых павінна была згуляць «Справядлівая Расія» (СР). Аднак апошнія працэсы ў партыі і вакол яе кажуць пра тое, што эсэры больш не запатрабаваныя. Усё з-за того, што яны не здолелі выканаць сваёй галоўнай місіі — перахапіць на левым флангу іншыя партыі. Расійскі пенсіянер як галасаваў, так і галасуе за Зюганава. Затое эсэры прыцягнулі на месцах усіх,

хто з'яўляеца антыкамуністамі і пры гэтым антыпушнікамі. Да прыкладу, касцяк партыі ў Піцеры — гэта былы актыў мясцовай секцыі партыі «Яблока». Падобныя людзі стварылі СР вобраз трэцій сілы, якая пачала інтэнсіўна адбіраць галасы ў «Адзінай Расіі». Апошнія мясцовыя выбары ў сакавіку сталі сапраўднымі праўрывам для эсэраў. І пасля такога поспеху нечакана з пасады старшыні сыходзіць Сяргей Міронав. Міронав як палітык — фігура проста на двойку, аднак ягоны статус спікера сенату, па сутнасці трэцій асобы ў дзяржаве, вельмі спрыяў партыйнаму будаўніцтву СР на месцах. Замест Міронава прызначаюць нікому не вядомага Мікалая Левічава. У любым выпадку, ад нямецкай мадэлі адмаліваюцца. Будуеща нешта накшталт амерыканскай двухпартыйнай сістэмы.

— Як павядзе сябе ліберальна апазіцыя ў выпадку, калі фаварытамі выбараў стануть Мядзведзеў і Пуцін?

— Цяперашняя хвала расійскіх лібералаў, баюся, — гэта праект, які сваё адгуляў. Справа нават не ў тым, што гэтыя людзі не здольныя дамовіща паміж сабою. Больш важна для абывацеля тое, што ўсё яны па розных прычынах былі ў свой час выкінутыя за борт правячай эліты. Касцянаў — былы прэм'ер, Нямцоў — былы віцэ-прем'ер, Рыжкоў стаяў каля вытоку «Адзінай Расіі». Калі яны крэтыкуюць уладу за ту ж карупцыю, людзі іх не разумеюць.

— Ці маюць апошнія падзеі ў арабскіх краінах уплыну на расійскую грамадскую дыскусію?

— Амаль ніякага. Наадварот, навіны пра тое, што з-за тых жа арабскіх рэвалюцый кошт на нафті ідзе ўгору, выклікалі ў людзей шмат ілоўзій наконт таго, што крэызі праходзіць, вяртаючыца тлустыя часы першай дэкады стагоддзя. Іх сімвалам, безумоўна, з'яўляеца Пуцін. Таму зараз перамога яму гарантаваная. Пасля, баюся, калі кошты на нафті і газ застануцца высокімі, нас чакае сапраўдная дэкада застою. У афіцыйных СМИ гэта эра, натуральна, будзе называцца «стабілізацыя».

РЭФЕРЭНДУМ

ХТО АТРЫМАЕ ПАЛІТЫЧНАГА ОСКАРА?

Алег НОВІКАЎ

Вяселле прынца Уільяма
пасунула на другі план
гістарычную падзею ў
брытанскай палітычнай
гісторыі. 5 мая брытанцы
будуць прымачь рашэнне,
па якіх правілах абіраць
парламент.

Падзея значная, сыходзячы
хаяць з таго факту, што рэферэн-
дум 5 мая — другі ў гісторыі
краіны. Першы раз уся нацыя
адправілася на ўсеагульнае га-
ласаванне ў далёкім 1975-м, калі
вырашалася пытанне, ці быць
Вялікабрытаніі сябрам Еўрапей-
скай эканамічнай супольнасці.

У пятні дзень мая на суд публікі¹ выносіцца лёс FPTP (first past the post). У перакладзе на зразумелую
нам мову, гэта — мажарытар-
ная сістэма, калі кожную акругу
прадстаўляе ў парламенце адзін
дэпутат. Яго абіраюць простай
большасцю галасоў. Ёсць пра-
панова ўвесці ў FPTP элементы
AV (alternative vote) — так у Вя-
лікабрытаніі чамусы называюць
прапарційную сістэму, калі плодзі
галасуюць па партыйных спісах.

Ідэя рэферэндуму нарадзілася
год таму ў час кааліцыйных пера-
моваў паміж ліберал-дэмакратамі
і кансерватарамі. Першыя, якія ў
агульным заліку набіраюць па
краіне пад 20 працэнтаў, а прад-
стаўленыя ў парламенце былі
толькі 10–12 асобамі, з'яўляюцца
галоўнымі ахвярамі мажарытар-
ной сістэмы. І, адпаведна, даўно
патрабуюць у гэтай сферы пера-
мен, а менавіта — прапарційной
сістэмы.

Торы старая выбарчая сістэма
быццам задавальняла, аднак на
той час ім быў вельмі патрэбны
партнёр, каб сфармаваць урад. Пар-
тыя Дэвіда Кемерана пагадзілася з
патрабаваннемі ліберал-дэмакра-
таў. Ужо 25 мая, зачытваючы перад

Апошні раз пра змену выбарчага кодэкса гаварылі ў 1990-я гады,
калі дом на Даўнінг-Стрыт, 10 акупаваў Тоні Блэр. Была створана
спецыяльная камісія па рэформе, а таксама праведзеныя тэсты

выходзяць тыя, імёны якіх часцей
сустракаюцца ў гэтых лістах. Да-
лей галасуюць зноў, пакуль нехта
не набярэ патрэбных 50 працэн-
таў. Пасля кожнага раунда, той,
хто заняў апошнія месцы, адсей-
ваеца. Дарэчы, такі прымачъ
адсейвання вельмі папулярны на
Захадзе. Напрыклад, так абіраю-
ць лаўрэатаў прэміі Оскар.

7 верасня 2010 года большас-
цю (328 супраць 269) галасоў
дэпутатаў закон пра рэферэндум
і AV быў прыняты. Засталася
фармальнаясць — заручыцца пад-
трымкай большасці брытанцаў.

Апошні раз пра змену выбарча-
га кодэкса гаварылі ў 1990-я гады,
калі дом на Даўнінг-Стрыт, 10 акупа-
ваў Тоні Блэр. Была створана
спецыяльная камісія па рэформе,
а таксама праведзеныя тэсты. У
якасці эксперыментальных трусоў
абралі шатландцаў і валішчаў, якія
абіраюць дэпутатаў у рэгіональ-
ных парламентах па партыйных
спісах. Такім жа чынам абіраеца
Вялікі савет Лондану.

Праект ліберал-дэмакратаў
больш маштабны. Ён тычыцца
Маці ўсіх парламентаў, як па-
фасна называюць брытанскую
ніжнюю палату.

Натуральная, у Ніка Клега (ли-
дар лібералаў), ёсць багата пра-

што менавіта яны ў 1990-я гады
пачалі дыскусію наконт рэформы
выбарчай сістэмы. «За» — такса-
ма Зялёныя, шатландскія, валій-
скія і ірландскія нацыяналісты.

Галоўныя аргументы падтры-
мачь AV банальнія. Сістэма FPTP
робіць выбары прадказальнімі,
яна пахавала нізвавы ініцыяты-
вы. Новыя правілы дададуць
міжпартыйнай канкурэнцыі, а
значыць, большы ўздел грамадс-
тва ў палітыцы.

Акрамя тога супраць рэформы
і юніаністы Паўночнай Ірландыі.
Супраць заклікаюць галасаваць
правильнікі з Брытанскай
нацыяналістичнай партыі. Яны ка-
жуць, што AV у варыянце торы і
лібералаў — падман брытанскага
народа. Прыкладна з такіх жа
пазіцый выступае і Брытанская
кампартыя. З той розніцай, што
для яе AV — падман брытанскага
праletарыяту.

Рэтраграды прагназаюць пасля
ўвядзення AV татальны параліш
выканаўчай улады з-за таго, што
ўрад быццам будзе сфармаваны
на базе некалькіх партый. Хаця
гэта пакуль слаба адпавядае
вынікам апытаўніцтва. Большасць
брityанцаў захоўваюць сімпаты
да старых вялікіх партый.

Але ўсё ж большасць брытан-
цаў выступае за змены выбарчай
сістэмы. Калі лічбы не зменяцца,
або зменяцца не так кардынальна,
у 2015 годзе выбары ў парламент
Вялікабрытаніі адбудуцца па
новых правілах. Хаця, магчыма,
і раней. У час кампаніі «за» лі-
берал-дэмакраты, каб падтрымачь
імідж сацыяльнай партыі, вылілі
на кансерватараў такую порцію
бруду, што ў выніку выклікалі
спекуляцыі наконт магчымага
хуткага краху кабінета і правядзен-
ня датэрміновых выбараў.

Спрэчкі выклікала і дата, на
якую прызначылі галасаванне, —
5 мая. Частка кансерватараў і шат-
ландскіх нацыяналістаў падпіса-
ла заяву з патрабаваннем змяніць
дату рэферэндуму, паколькі на
той жа дзень прызначаны мяс-
цовыя выбары. Яны падаразаюць,
што тэма рэферэндуму, галоўнымі
лабістамі якога з'яўляюцца лі-
бералы, можа дадаць ім пунктуацію
на выбарах у муніцыпалітэты. Аднак
з улікам таго, што рэферэндум

— справа няктанная, Нік Клег лёгка
пераканаў, што лепши правесці ўсё
у адзін дзень.

ціўнікаў. І перш за ўсё сярод тых
жа торы, якія, у абыход партый-
най дысцыпліны, выступаюць за
тое, каб 5 мая сказаць «не». Само
кіраўніцтва партыі аптынулася
у шпагаце. Дэвід Кемеран, які
год таму рашучча быў за рэфор-
му, зараз кажа, што ён паважае
адначасова дзве пазіцыі — «за» і
«супраць». Адпаведна апытаўнікам,
толькі 45 працэнтаў выбаршчыкаў
5 мая прагаласуюць за змены.

Партнёраў па кааліцыі гэты
факт і трывожыць і адначасова
радуе. Цяпер ліберал-дэмакратаў
ужо не будуць так ідэнтыфіка-
ці з непапулярнымі эканаміч-
нымі рэформамі, якія праводзіць
Дэвід Кемеран.

Іншыя партыі занялі наступ-
ныя пазіцыі. Лейбарысты за-
клікаюць галасаваць «за», не
забыўшыся пры гэтым нагадаць,

ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

ЦІЛА САРАЦЫН

Былы міністр берлінскага ўра-
ду, як зрабіў сабе імя за кошт
крытыкі эмігрантаў, стаў героям
сярод правых радыкалаў. Апош-
нія прапануюць яму стварыць
асабістую партыю, якая, па ацэн-
ках палітологаў, сапраўды можа
паспрабаваць прараваца ў парла-
мент. Аднак сам Ціла ўпарты заста-
еца адданым роднай нямецкай
партыі сацыял-дэмакратаў (SPD). І
партыі кіраўніцтва не супраць.

21 красавіка яно пастанавіла не выключыць Сарацына за яго расіцкія заба-
боны. Навіна выклікала выху пратэсту сярод шараговых сяброў SPD. Яны
баяцца, што Ціла надае партыі расіцкі імідж, што авалязкова агукнецца
сацыял-дэмакратам на бліжэйшых выбарах. Лідары эсдэкаў у сваё апраў-
данне кажуць, што Ціла апошнім часам ужо не так радыкальна гаворыць
па пагрозу эміграцыі. Шмат хто сцвярджае, што SPD наўмысна пакінула
Сарацына ў сваіх шэрагах. Антыемігранцкі погляд дастатково папулярны
у ФРГ і могуць дапамагчы партыі сабраць добры ўраджай галасоў. Пытанне,
аднак, у тым, што бліжэйшыя выбары адбудуцца ў верасні ў традыцыйна
левым па поглядах і мультыкультурным Берліне. Тоэ, што Сарацын застаўся
сябрам SPD, можа, наадварот, спрыяць правалу ружовых. Берлінскі эздэкі
нават гатовыя выйсці з SPD і заснаваць новы партыйны праект.

ОЛЕСЬ ДОВГІЙ

Спадар Довгій стаў жывым прыкладам таго, што шлюб па разліку не
з'яўляецца панацэй. Каб зразумець гэту ісціну, трэба вярнуцца на 5
гадоў назад, калі 26-гадовы юрист Олесь заняў пасаду сакратара Кіеўскай
гарадской рады, куды ён трапіў як дэпутат ад Блока Чарнавецкага. Хутка,
нягледзячы на свой малады ўзрост, ён стаў другім чалавекам у горадзе. З
яго ўзделам, як піша прэса, адбыўся самы вялікі дзерыбан у гісторыі Кіева.
Муніцыпалітэт перадаваў у прыватную ўласнасць нерухомасць і зямлю
кампаніям, блізкім да клану Чарнавецкага. Аднак кожная добрая казка мае
фінал. Пасля абрація Януковіча на пасаду прэзідэнта Партыя Рэгіёні выра-
шила адabraць у Чарнавецкага сталіцу. Яго самога прымусілі перадаць пау-
намоцтвы чыноўніку ад Партыя Рэгіёні. Супраць шэрагу сяброў «маладой
каманды» — так называў сваё атачэнне Чарнавецкі — распачалі справы за
карупцыю. Каб перастрахавацца, Олесь пайшоў на крайні крок. Калі верыць
плёткам, ён у аварыйным рэжыме вырашыў знайсці сабе жонку з лагеру
Партыі Рэгіёні. Сапраўды, другая палова была аператывна знойдзеная
(ёй аказалася дачка дэпутата ад партыі Януковіча). Аднак гэта не ўратавала
Олеся. На мінулым тыдні яго пазбавілі пасады сакратара гарсавету. На гэтым
справа можа не закончыцца. Для падтрымкі рэйтингу Януковіч апошнім
часам актыўна саджает самых вядомых карупцыянерай.

МАРЫНА ЛЕ ПЭН

Лідар французскай правай ра-
дыкальнай партыі Нацыяналь-
ны Фронт літаральна за месяц
пасля абрація на пасаду старшыні
 стала трэцім палітыкам у Францыі.
Цяпер яна зрабіла наступны пра-
рык. Адпаведна вынікам апытаўні-
ці саліднага выдання «Journal du
Dimanche», яна абышла па папу-
лярнасці цяперашняга прэзідэнта
Нікаля Сарказі. Калі прызначаная
на наступны год выбары прэзідэн-
та адбываўся б сёння, у другім
туре змагаліся 6 Марына і прадстаўнік партыі сацыялістіаў. Марына мела
6 35 працэнтаў, а ёе працэнт — 36. Такія расклады, на думку экспертаў,
могуць значыць старт новай урадавай кампаніі супраць эмігрантаў, якая
мае за мэту раскалоць электарат Марыны. Пралогам кампаніі ўжо сталі
дэбаты наконт таго, каб зачыніць мяжу з Італіяй, адкуль едуць эмігранты
з Афрыкі, і ідэя скараціць квоту легальных эмігрантаў. Між тым, эксперты
маюць сумнёў, што гэта вельмі дапаможа Сарказі. Марына Ле Пэн займае
тую нішу, яку Сарказі меў, калі быў у свой час кандыдатам у прэзідэнты.
Усе разглядзялі яго як асобу, якая надасць імпульс французскай палітычнай
сістэме. Пакуль у Сарказі нічога не атрымліваецца. Замест абанаўлення
— адны карупцыйныя афери. І Марына мае добры шанс скарыстацца
памылкамі прэзідэнта.

ЛЁСЫ

ГЕНЫ ВАСІЛЯ ШАРАНГОВІЧА

Аляксандар ТАМКОВІЧ

Калі Васіль Шаранговіча ў 1953 годзе прымалі ў камсамол, у яго спыталіся: «У каго верыш, у Леніна альбо Бога?» Вася адказаў — у Леніна і Бога. У тых часы такі адказ мог каштаваць вельмі дорага, а прыгадаў я яго для таго, каб нагадаць, што ў нашым жыцці не бывае толькі чорна-белых колераў. Летась Васіль Шарагновіч презентаваў мне кнігу ўспамінаў «Ген жыцця». А ў гэтым годзе я запісаў яго канцэнтраваны аповед пра галоўныя складнікі, што вызначылі яго лёс, які зараз і прапаную чытачам.

Ген мастацства

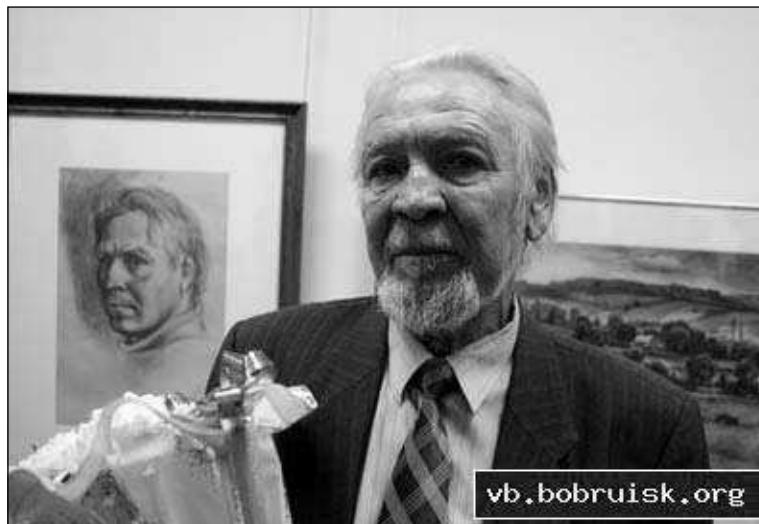
Мяне хрысцілі 14 студзеня 1939 года. Бацькі, асабліва мама, хацелі называць Генадзем. Царква ж знаходзілася ў вёсцы Мікасецк, што ў шасці кіламетрах ад родных Качаноў. Кумы, дзядзька Пётр і цётка Ганна, па дарозе забыліся гэта незвычайнае для наших мясцін імя. Што рабіць? Не вяртацца ж назад у такую сюжку, а айцец Пятро Пароменскі параіў даць мне імя Васіль, бо 14 студзеня па царкоўнаму календару лічыцца днём святога Васіля Вялікага. Так і стаў Васілём, хатя ў народзе кажуць, што прозвішча даюць родныя, а імя трэба рабіць самому.

У школе вучыўся выдатна, з не-звычайнай лёгкасцю. Напрыклад, я ніколі дома не вучыў на памяць вершы. Да школы было паўтара кіламетра, і пакуль ішоў, то, напрыклад, прачытаў па дарозе тое ж «Беразіно» і на ўроці мог расказаць яго на памяць. Ведаў амаль усю «Новую зямлю» Якуба Коласа, чытаў яе са школьнай сцены, а таксама аднавяскойцам.

Маляваць пачаў недзе з пятага класа, і першым настаўнікам была мама. Яна сама малявала ў вольны час, закончыла шэсць класаў польскай школы і ў юнацтве марыла стаць мастаком. Таму зусім натуральна, што яна ўсяляк падштурхоўвала маю схільнасць да малявання і паказвала мне, як намаляваць птушку, кветку альбо дрэўца ці плянёк. Бацька быў слынным кавалём, а таксама сталяром і слесарам, аб чым меў дыплом, атрыманы ў Вільні. Ён і мяне прывучаў да рамесніцкай працы, што ў далейшым жыцці вельмі спатрэбілася.

Думаю, генетычная аснова — амаль галоўны складальнік чалавечага лёсу. Гэта я адчуў на сабе, бо многае мне перадалося ад бацькоў, а можа і ад дзядоў.

Закончыўши сем класаў з пахвальнім лістом, захацелася прадоўжыць вучобу. А для гэтага трэба было ехаць у наш раённы цэнтр Мядзел, да якога трывацца кіламетр. Бацькам клопат: трэба здзымак кватэру, даваць хоць нейкі харч. Сяляне ж пасля

vb.bobruisk.org

вайны жылі вельмі бедна, і таму з далёкіх вёсак рэдка якія дзеці вучыліся ў раённай сярэдняй школе.

Бацька дамовіўся з мядзельскай гаспадыніяй, што я буду год у яе кватараўца за пабудаваную ёй веранду, а далей знаходзіў новыя магчымасці сваёй працы аплучаўцаў выдаткі за кватараўсанне, бо грошай аніякіх у сям'і не было. Я і сёня ўдзячны бацькам, што, нягледзячы на цяжкія ўмовы, яны ўсімі сіламі падтрымлівалі маё імкненне да вучобы.

А тым часам цяга да малявання пачала памалу знікаць, і я стаў больш думашць аб матэматыцы, якую таксама любіў і якая мне лёгка давалася. Але ў сярэдзіне навучальнага года ў наш клас зайшоў нейкі высокі смуглівы настаўнік і сказаў: «Арганізуваў гуртак малявання, жадаючыя могуць прыходзіць». Гэта быў Генадэй Ігнатавіч Астроўскі, як я потым даведаўся — настаўнік матэматыкі, які адыграў лёсавызначальную ролю ў май жыцці.

На першыя заняткі гуртка прыйшло чалавек дваццаць, на другія — я і Міша Чарніускі (у далейшым знакаміты гісторык-археолаг), на трэція — толькі я адзін. З Астроўскім паўгоды мы пастаянна малявалі, сустракаліся пасля заняткаў амаль кожны дзень, іён, убачыўши мае поспех, параіў паспрабаваць паступіць у Мінскую мастацкую вучэльню.

Крыху пра Генадзя Астроўскага. Гэта была асаба неардынарная, з тонкім пачуццем гумару, энергічны і добразыгчлівы чалавек. Акрамя захаплення мастацтвам, ён прыгожа граў на баяне, добра ведаў нотнью грамату. У школе ўсе здзіўляліся, што ён са

мной, вучнем 8-га класа, вітаеца за руку.

Ген настойлівасці

Закончыўши восем класаў, я рашыўся падаць дакументы для паступлення ў Мінскую мастацкую вучэльню. Натуральна, ні капеекі ў бацькоў не было, але Астроўскі ўзяў усе выдаткі на сябе, і мы паехаіті ў сталіцу. Такі вялікі горад я ўбачыў упершыню. Здалі дакументы і пайшлі ў мастацкую галерэю (Мастацкага музея тады не было), якая мясцілася ў доме на плошчы Свабоды, дзе зараз знаходзіцца рэспубліканскі палац па фарбару і пэндзляў, дайшлі да аўтавакзала і пaeaхалі дадому.

Потым, зноў жа з дапамогай майго настаўніка, я прыехаў у Мінск здаваць уступнія экзамены. Спачатку маляваў так, як умеў, але зауважыў, што паступаючыя малююць штырхамі, і наступныя малюнак паспрабаваў зрабіць гэтаксама, але, натуральна, нічога слушнага не атрымала. Я і атрымаў «тройку», і зразумела, што паступленне не ўдалося.

Але гэта няўдача ніколікі не засмуціла, і ўесь наступны наўчальны год я працаваў упарт. Зноў падаўши дакumentы ў вучэльню, выдатна вытрымаў уступнія экзамены. Паколькі я быў выдатнікам у школе, то астатнія экзамены здаваць не трэба было, і дырэктар мастацкага вучылішча сказаў, каб я пакаваў чамадан.

А ў каго ў вёсцы мог быць чамадан? Бацька змайстраваў з тоненых дошак нешта падобнае на чамадан, з якім я і прыехаў у Мінск. Апрануты быў, думаю, вельмі экзатычна: зялёны фрэнч, сіня галіфэ (бацькі танна купілі ў вайскоўца), вышытая маці ка-шуля, зробленыя бацькам боты. Гэта быў 1955 год. Бацькі далі 100 рублёў (пасля рэформы 1961 года гэта ўсяго 10 — заўвага аўтара). У чамадане быў кавалак сала, некалькі яек. Інтэрната ў мастацкай вучэльні не было, і неабходна было шукаць кватэру ці хоць бы вугал для жыцця.

Перад ад'ездам бацька сказаў мене: «Вася, ты накіраваўся ў вялікую дарогу, дык жыві з людзьмі і сядро людзей». Яго слова я запомніў на ўсё жыццё і прытрымліваўся гэтага наказу. А яшчэ ён дадаў, што калі нічога

не атрымаеца, то каб вяртаўся дадому працаўца разам у кузні.

Два дні я «поўзаў» па Мінску з цяжкім чамаданам (не фанера, а дошкі ўсё ж такі) у пошуках кватэры. Спаў на вакзале ці на якой-небудзь лаўцы. Так нічога не знайшоўши, думаў ужо ад'езджаць дадому. І тут пашанцавала. Каля нашай вучэльні, што месцілася тады ў будынку Опернага тэатра, я сустрэў двух хлопцаў, з якімі разам паступаў. Яны якраз знайшлі кватэру і шукалі «трэцяга», якім я і апынуўся.

Калі пачаў вучыцца, то высветлілася, што на 1-ы курс набраны дзве групы: адна з тых, хто закончыў сем класаў, другая — з сярэдняй адкуацці. Прыйшлося разам з віцебскім хлопцам Васем Ціханенкам ісці ў вячэрнюю школу, каб атрымаць агульную сярэднюю адкуаццю.

Днём вучыўся маляваць, а вечарам ішоў у дзясятую вячэрнюю школу, што месцілася на Юблейнай плошчы. Наступілі сапрэднія галодныя гады, і я часам на вуліцы страчваў прытомнасць ад малакроўя. Бывала, падаў проста на асфальт.

Настаўнікі вячэрнія школы, які ў Мядзельскай, зноў райлі мне кідаць маляванне і заняцца сур'ёзна матэматыкай. Я гэтага не зрабіў, але неяк непрыкметна захапіўся шахматамі. А праз нейкі час, ужо будучы студэнтам другога курса, пачаў займацца ў гуртку пад кірауніцтвам міжнароднага майстра Шагаловіча.

Аднойчы я сыграў з ім унічью, што з'явілася сенсацыяй. Майстар Шагаловіч пачаў мяне ўгаворваць кідаць мастацкае вучылішча і сур'ёзна заняцца шахматамі, бачачы ў маёй асобе будучага гросмайстра.

Тым часам стаў зауважаць, што цяга да шахмат мацнела, і ў вучылішча я браў эпіоднік і шахматную дошку. І што дзіўна — гледзячы на «натуру», мне мройліся клетачкі, на якіх бегаюць шахматныя фігуры.

Я зразумеў, што трэба займацца нечым адным, і праз некалькі дзён, раненька прыйшоўши да навучальных майстэрнян, што непадалёку ад круглай плошчы, спусціўся да Свіслачы і з мосту кінуў у воду шахматы, развітаўшыся з ім назаўсёд.

Ген выпадковасці

Мастацкае вучылішча скончыў у 1960 годзе. Як выдатнік, мне павінны быті выдаць чырвоны дыплом, але нешта пераблыталі і выпісалі сіні. Па маёй як бы «віне» ўсе выпускнікі павінны быті чакаць два дні да атрымання дыпломаў.

У той час выдатнікі мастацкага вучылішча мелі права паступаць у інстытут па свайму жаданню, лепшыя ж павінны быті атрымаць накіраванне Міністэрства адкуацці. Я рашыў не паступаць у інстытут, а пaeхаць працаўца ў Брэст па размеркаванню. Справа ў тым, што акрамя мяне ў сям'і было яшчэ троє (два браты і сястра) малодшых дзяцей, якія таксама хацелі вучыцца і якім трэба было дапамагаць.

Але тут здарылася нечаканае. Выклікаючы у ваенкамат, каб прызываць у армію, і падстрыгаваючы «пад нуль». Я і забыўся, што падчас вучобы была адтэрміноўка. Мне аднакурснікі параділі паступаць у інстытут, бо там ёсьць ваенная кафедра.

Паехаў дадому ў свае Качаны, каб парадіцца з бацькамі. З мястэчка Мядзел прыйшоў дахаты толькі ноччу, пагрукаў у акно і напалахоў маці, якая ўбачыла на дверях нейкага лысага юнака. Бацькі мне сказали, што лепш вучыцца ў інстытуце, чым трэбы «аддаваць доўг радзіме» невядома за што.

Словам, падаў заяву ў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут за гадзіну да заканчэння прыёму дакументаў. Да гэтага да мяне падышло аднакурснік па вучылішчы Песя Свентахоўскі і запытаў, на якое аддзяленне я збіраюся паступаць. Пачуўши, што на жывапіснае, ён стаў упрошваць падаць заяву на графіку, бо ўсе, хто меў права паступаць у інстытут, падалі заявы на жывапіс, і ніхто — на графіку. А паступіўши на графіку, я потым змагу перавесціся на жывапіс, але затое не буду пры паступленні замінаць іншы.

Пагадзіўшыся з такім довардам, перапісаў заяву і паступіў на графічнае аддзяленне. Мне так спадалася графіка, што я ў далейшым ніколі нават не падумаў, каб перавесціся на жывапіснае аддзяленне. Вось так выпадкова вырашыўся на кірунак маёй далейшай творчай дзейнасці.

Ды і з будучай жонкай я таксама, можна лічыць, сустрэўся выпадкова, хоць тая сустрэча стала «выклочэннем на ўсё жыццё». Адбылося гэта 8 мая 1960 года. Мой сябра, будучы пісьменнік, Адольф Варановіч (на жаль, ужо нябожчык) ніяк не мог пазнаёміцца з якой-небудзь дзяўчынай, тым больш саромеўся свайго імя (вядома ж, водгук вайны). Ён папрасіў мяне пайсці з ім на танцы ў парк Горкага, бо тады існавала такая мода, што дзяўчата і хлопцы прыходзілі на танцы «парамі». Мне не хацелася ісці, але трэба ж было дапамагчы сябру. І вось на гэтых танцах я пазнаёміўся з Галяй, якія высыпіліся пазней, студэнткай філфаку БДУ. У далейшым мы сталі сустракацца, а ў 1962 годзе ажаніліся і ўжо 48 гадоў ідзём па жыцці поруч. Жонка жыла ў Віцебску, а я тут, у Мінску, да заканчэння інстытута. А гэта чатыры гады.

Закончыўши тэатральна-мастацкі інстытут, абароніў дыпломную работу «Ілюстрацыі да паэм Янкі Купалы» на «выдатна». А перед абаронай было ававязко ве размеркаванне. Мне хацелася ехаць у Віцебск на выкладчыцкую працу ў педінстытут: там жыла мяя жонка, цесць быў значным партыйным начальнікам, і ён, напэўна, дапамог бы атрымаць нейкую кватэру. Гэта пытанне вельмі турбавала, бо я з 13 гадоў туляўся па розных чужых кватэрах і інтэрнатах. У Мінску ж не бачыў ніякіх шанцаў хоць на нейкай сваёй жытло.

Ген непакорнасці

Аднак старшыня камітэта па друку Р. Канавалаў прапанаваў мне застацца ў сталіцы мастацкім рэдактарам у выдавецтве «Беларусь», паабяцаўшы за год даць кватэру. І я застаўся ў Мінску.

Праз год мяне запрасілі ў свой жа родны тэатральна-мастакскі інстытут на выкладчыцкую працу, і я звярнуўся да таго ж Канавалава, каб ён адпусціў мяне з работы, бо я працаўшы па накіраванню.

Хутка мяне абраў старэйшым выкладчыкам, а ў 1972 годзе — загадчыкам кафедры графікі. І гэта ў 33 гада, ды, як кажуць, пры жывім прафесары П. Любамудраве. Такога ў інстытуце яшчэ не было.

Кафедру давялося арганізуваць практычна з нуля, паколькі ў свой час яна была закрытая, а цяпер адноўлена. Творчую работу не запусціў, а можна сказаць стаў працаўшы з яшчэ большым імпзтам. На чарговым з'ездзе Саюза мастакоў мяне выбраў старшынёй рэвізійнай камісіі, а праз пяць гадоў — сакратаром Саюза мастакоў і старшынёй камісіі па работе з моладзю, хаця сам я быў яшчэ зусім малады. Гэта грамадская дзейнасць накладвала на мяне яшчэ большую адказнасць.

Працаўшы давялося вельмі многа, так што сям'і і асабліва маленькай дачцэ мала ўдзяляў увагі. Сыходзіў з дому, калі яна яшчэ спала, і вяртаўся, калі ўжо засынала.

Дзеля праўды трэба сказаць, што мае высілкі на творчым і педагогічным шляху былі належным чынам адзначаны. У 1975 годзе мне прысырвілі званне даследчыка, у 1978 — званне заслужанаага дзеяча мастацтваў, а ў 1981 годзе я стаў прафесарам, зноў жа самым маладым у гісторыі нашага інстытута.

Тым часам у тэатральні-мастакскім інстытуце разгортаўся свае падзеі. У 1984 годзе вымушана была пайсці з пасады рэктара Э.П. Герасімовіч, а на яе месца нечакана быў пастаўлены загадчык кафедры гісторыі і тэорыі мастацтва А. В. Сабалеўскі.

Справы ў інстытуце пагоршліся, калектыву стаў разваливацца проста на вачах, і гэта не засталося незаўажаным у «вярхах». Небезвядомы I. I. Антановіч, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ, бачачы памылку ў прызначэнні, прапанаваў мне стаць першым праэрэктарам (праэрэктарам па навучальнай работе). Я, напоўна, з паўгода думаў. Угаворвалі як калегі, так і Антановіч. Усё ж такі згадзіўся, і на пачатку 1986 года быў прызначаны праэрэктарам. І вось цяпер увесь груз выпраўлення становішча ў інстытуце зваліўся на мяне. Творчая работа адышла на другі план і, як потым выясцілася, вельмі надоўга.

У 1989 годзе рэктар А. Сабалеўскі быў звольнены з пасады, а в. а. рэктара інстытута міністр культуры прызначыў мяне. У гэты самы час уступіла ў дзеянне новае дэмакратычнае правіла — рэктары ВНУ не прызначаюцца, а выбіраюцца калектывам, уключаючы студэнтаў, а дакладней, прафесарскімі прафесарскімі складамі і студэнтаў. Яны ж, у сваю чаргу, выбіраюцца ўсімі падраздзяленнямі ВНУ. У першым туры выбараў тайнім галасаваннем з сямі прэтендэнтаў больш 50% галасоў набраў адзін я і ў другім туры быў выбраны аднаголосна.

Трэба сказаць, што я стаў першым і апошнім рэктаром, якога выбраў калектыву, бо потым гэта правила было адменена. Думаю, што выбары кіраўнікоў калектыв-

vb.bobruisk.org

навучальнія планы былі ўведзены беларуская мова і літаратура, беларуская гісторыя. Уесь калектыв акадэміі не прымусова, а натуральна стаў карыстацца беларускай мовай.

Падчас свайго рэктарства, а 90-я гады былі вельмі складанымі як у эканамічным, так і ў палітычным плане, мне ўдалося правесці шэраг рэформаў. Першое — гэта ў 1991 годзе рэарганізація тэатральні-мастакскім інстытуту у Беларускую акадэмію мастацтваў. Першапачатковая называ аніяк не адпавядала сутнасці інстытута — была адкрыта падрыхтоўка спецыялістаў кіна- і тэлемастацтва, ужо існаваў факультэт дызайну.

За заслугі перад мастацтвам і мастакай адукцыяй у 1991 годзе мне было прысвоена ганаровае званне «Народны мастак Беларусі».

Паступова акадэмія мастацтваў пераходзіла на беларускую мову навучання. Усё справаўства было пераведзена на беларускую мову адразу з майм прыходам на пасаду рэктара. У

навучальнія планы былі ўведзены беларуская мова і літаратура, беларуская гісторыя. Уесь калектыв акадэміі не прымусова, а натуральна стаў карыстацца беларускай мовай.

У 1995 годзе акадэмія шырока адзначыла 50-годдзе з дня заснавання, яе грамадскі аўтарытэт стаў вельмі высокім.

Цягам часу я адчуў пільную ўвагу да акадэміі і асабліва да сваёй персоны з боку ўладных структур. Залішняя дэмакратычнасць, панаванне беларускай мовы, удзел выкладчыкаў і студэнтаў у грамадскіх акцыях — усё гэта не могло задаволіць вишэйшыя эшалоны ўлады.

І вось у 1997 годзе пад канец прыёмных экзаменаў у акадэмію мастацтваў заявілася камісія ў складзе начальніка ўпраўлення паліўна-энергетычных рэсурсаў Дзяржканцтролю нейкага Ложачніна і яго паплечніка. Ужо ў размове са мной яны выказалі абсурдныя абвінавачванні. Вядома ж, гэтыя людзі былі далёкія ад мастацтва, як неба ад зямлі. Пад вечар таго ж дня яны зніклі,

екзамены праз некалькі дзён закончыліся, і я пачаў забываць непрыемную сустречу.

А праз нейкі час, прыйшоўшы раней на работу, я яшчэ да 9-ці раніцы пазваніў першаму намесніку міністра культуры Ул. П. Рылатку, а той у мяне пытаеца: «Вы што, на працы? А газету «Советская Белоруссия» не чытаў? Тады пачытайце». Адчуўшы нешта нядобрае, выйшаў на вуліцу, купіў вышэйназваную газету і там прачытаў, што я зняты з працы за «міфічныя» парушэнні пры правідзенні ўступінных экзаменаў. Так, «добра» папрацаўшы тагачасны віцэ-прем'ер небезвядомы палкоўнік Замяталін!

У этым годзе спаўнялася 30 гадоў майі педагогічнай і 35 гадоў творчай дзейнасці. Вось дык падарунак!

Неўзабаве мяне запрасіў міністр культуры А. У. Сасноўскі і прапанаваў стаць дырэктарам Нацыянальнага мастакага музея, але я адмовіўся. Тады міністр прапанаваў узначаліць музей сучаснага выяўленчага мастацтва, якога не існавала, а была толькі пастанова Савета Міністраў аб яго стварэнні. Усё трэба было пачынаць з чыстага ліста, і я згадзіўся.

Стварыў новы ў Беларусі музей, ён стаў папулярным не толькі ў рэспубліцы, але і за яе межамі. За час працы ў музеі выкананы шэраг творчых работ, бо вольнага часу было больш, чым у Акадэміі.

А тут незаўажна наблізілася сямідзесяцігоддзе. Напісаўшы аўтабіографічную аповесць «Ген жыцця», выдаўшы альбом аўтабіографічнай працы, арганізаўшы ў сваім жа музеі юбілейную выставу, я падаў заяву аб звальненні з пасады дырэктара і нарэшце стаў вольным мастаком, абычай марыў са студэнцкіх гадоў.

нага праекту», што складаўся з двух накірункаў. Гэта, па першое, п'есы, дзе аўтар «звяртаўся да міфа, у дагістарычную свядомасць», па другое — тэксты, дзе ён «спрабаваў наладзіць дыялог з сучасніцю, з рэчаінсцю пасля гісторыі». Кавалеў распарчай праект напрыканцы 1990-х, пабачыўшы, як звужаеца разуменне нацыянальнай драматургіі, абмяжоўваючыся «выключна жанрам гістарычнай драмы, а дакладней, яго прафанацыяй — бясконцым любоўным серыялам у гістарычных касцюмах і з патрыятычнымі лозунгамі». Што і ператварала гістарычную драму ў мастацкі штам.

З разважаннямі аўтара пра тое, як ён імкнуўся разарваць зачараване кола, утворанае ўмові жыцця ў варунках моўнай рэзервациі, можна пазнаёміцца з ўводзінах да зборніка. У яго ўвайшлі дзеяў п'есы з «міфалічнага» накірунку («Сёстры Псіхеі», «Пан Твардоўскі»), і дзе — з сучаснага («Інтymны дзённік», дзе вядзеца пра Максіма Багдановіча, і «Вяртанне Галадара»). Усе яны прадстаўлены на беларускай сцэне, прычым трох з іх, за вынікам «Пана Твардоўскага», можна ўбачыць у РТБД у Мінску.

Цікавая гутарка разгарнулася ў сувязі з прэм'ерай «Тэатра Уршулі Радзівіл», пастаноўкай, якую Сяргей Кавалеў падырхаваў з «рэканструкцыяй святочнага вечара ў Нясвіжскім замку». У

спектаклі задзейнічана цэлае суквецце купалаўскіх актораў — заслужаныя артысты Рэспублікі Беларусь Віктар Манаеў, Георгій Маляўскі, Аляксандар Падабед, Сяргей Журавель і іншыя.

Але справа не толькі ў гэтым. Роля Францішкі Уршулі як драматурга і пасткі апошнім часам сур'ёзна пераглядаецца ў бок значна вышэйшай ацэнкі яе творчага патэнцыялу і ўкладу ў гісторыю культуры Рэчы Паспалітай — сведчаннем чаго манаграфія польскай аўтаркі Барбары Юдковіч, прысвечаная Уршулі Радзівіл — паэты (1992). Цяпер, з пастановкай яе п'ес, кожны зацікаўлены глядач можа паспрабаваць адказаць на пытанне пра стаўленне да спадчыны «музы Нясвіжа», асабісту пазнаёміўшыся з яе сцэнічным

увасабленнем. Наступныя спектаклі — 19, 20 і 29 мая на сцэне Палаца афіцэраў.

Паколькі тэматыка часткі п'ес і пастановак Сяргея Кавалёва звязана з Радзівіламі і Нясвіжам, я пачікавіўся ў даследчыка і драматура, ці не мае ён намеру прыкласці свае веды ў рэалізацыі тэатральных праектаў у Нясвіжы. Адказ быў станоўчым: паколькі зараз у Нясвіжы хуткімі тэмпамі ідзе абстяляванне замкаў тэатральных зал, а таксама плануеца прыстасаванне пад тэатралізаваныя дзея замкавага дзядзінца і балкона, які выходитак з валаў, досвед Кавалеў, відавочна, будзе запатрабаваны.

Свежую книгу п'ес Кавалёва «Сёстры Псіхеі» рабо шукаць у «Кнігарні Логвінаў» (пр. Незалежнасці, 37а).

ПРЕЗЕНТАЦЫЯ

СЁСТРЫ ПСІХЕІ

Аляксей ХАДЫКА

22 красавіка ў «Кнігарні Логвінаў» вядомы даследчык беларускай літаратуры часоў Рэнесансу і барока, доктар філалогіі, а таксама не менш слынны драматург Сяргей Кавалеў прэзентаваў надрукаваны выдавецтвам Ігара Логвінава чарговы зборнік сваіх п'ес — «Сёстры Псіхеі».

Падзея мела выключны характар, бо Кавалеў зараз сталаў выкладаць на ўніверсітэце Марыі Складоўскай-Кюры ў Любліне і ў Мінск завітаў толькі на тыдзень. Да таго ж, адначасова было прадстаўлена мініяцюрнае падарункае выданне лірычных вершаў Францішкі Уршулі Радзівіл «Нясвіжскі альбом», падрыхтаванае «Беларускім кнігазборам». І ў той жа самы дзень тэатр Янкі Купалы даваў прэм'ерную пастаноўку Мікалая Пінгіна «Тэатр Уршулі Радзівіл», спектакля з трох п'ес Уршулі — балета «Дасціпнае каканне», оперы «Выкраданне Еўропы» і

камедыі «Распушнікі ў пастцы», сцэнічную адаптацию якіх у адну мастацкую дзею таксама выканану Сяргей Кавалеў.

«Сёстры Псіхеі» — чацвёрты зборнік драматургічных прац Кавалеўа, названы паводле п'есы, якая сёня паспяхова ідзе на падмостках Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, — быў прадстаўлены аўтарам досьціпна. «Я больш не збіраюся пісаць гістарычныя драмы», — заяўіў ён, здзіўляючы публіку, якая веде пра поспех пастаноўкі яго п'ес як у Беларусі, так і з мяжой.

Фактычна Кавалеў аўбяясціў пра заканчэнне свайго тэатраль-

ПАДЗЕЯ

НЕ, ТАНЦЫ!

Ева ВАЙТОЎСКАЯ

**26 красавіка ў рамках
закрыцца мінскага «Таго
самага фестывалю»
экспериментальных тэатраў
сталічнай публіцы былі
паказаныя «Не танцы»
— пластычна-танцавальная
прывесць пра беларускі
валютны крыйзіс.**

Чаму пра крыйзіс? Таму што пастаноўка маладога рэжысёра Яўгена Карнягі не мае сюжету. Яна мае генеральную лінію — настрой, на які глядач накладае тыя сэнсы, што яго хвалююць. А паколькі аўтарку гэтых радкоў у дадзены момант надзвычай хвалюе эканамічнае становішча асабістасці і дзяржавы, у антытанцах восьмі актораў, апранутых у чорнае, яна была скільная пабачыць менавіта такія сэнсы. Але, здавалася, перад кожным у вялікім зале ДК Прафсаюзаў, пад завязку запоўненай як радавой публікай, так і ўздельнікамі тэатральнага фестывалю, разыгрываўся яго асабісты спектакль.

«Не танцы» з'явіліся ў 2007 годзе як дыпломны праект выпускнікоў Беларускай акадэміі мастацтваў. Зазвычай дыпломны спектаклі занепадаюць. А вось «Не танцы» выжылі — і трапілі на вялікія падмосткі, у фестывальная прграммы, на гастролі. У гэтым, трэба думачы, заслуга новага пакаленія беларускіх тэатралаў: і прафесіяналу, якія не цураюцца слова «маркетынг», і гледачу, якія жыве адгукуюцца на мастацтва, якое сапраўды і чапляе. У часы, калі «Не танцы» ставіліся на сцэне Акадэміі мастацтваў, некаторыя фанаты наведалі спектакль калі дзесьці разоў запар!

Пад старыя песенькі нямецкага ды французскага кабарэ на сцэне адбываецца гвалт. Гвалт мужчыны ў дачыненні да жанчыны, настаўніка — да вучня, салдата — да вязня канцлагеру. На сцэне — няспыннае напружанне, сутыкненне эмоцый, рухаў, энергетыкі... Усё гэта літаральна прыкоўвае да дзевяння на паўтары гадзіны. Як і належыць сур'ёзнай, непапсовай сцэнічнай працы, «Не танцы» дзейнічаюць адначасова на разум і пачуцці.

Для гледачоў, якім выпадала трапляць на спектаклі маленкіх тэатрыкаў па ўсёй Еўропе, нічога прынцыпова новага не адбываецца. «Не танцы» — дабротны ёўрапейскі мэйнстрым. З уласцівым яму мінімалізмам, непрамалінейнасцю, сімвалічнасцю. Такімі сімваламі ў спектаклі выступаюць знятая жаночыя туфлі (чытай Фрэйда), рыдлёўка, зачыненая дзвёры, у якія б'еца чалавек, зламаныя гваздзікі... Тэатр гвалту ва ўсёй яго красе. Трупа «Карняг-тэатра» ўзнімае тыя ж вечныя праблемы грамадства, што і «Свабодны тэатр» Мікалая Халезіна — але без уласцівага апошняму палітыканства. Больш далікатна, метафорычна і, што важна, — абсалютна легальна. І тое, як прагна ўспрымаеца гэтая пастаноўка аматарамі тэатру па ўсёй Беларусі, сведчы:

тое, што ў Еўропе — звычайная справа, у нас па-ранейшаму — променъ святла ў ўсім царстве.

«Не спрабуйце звязаць у адно цэлае тое, што вы зараз пабачыце. У вас усё адно нічога не атрымаецца», — шыра папярэджваюць акторы публіку перад пачаткам спектаклю. Але ўсё ж такі існуе нешта, што аўтадноўвае шэраг танцавальных сцэнаў у адно палатно. І гэтае нешта — густ рэжысёра. «Не танцы» — сур'ёзны выклік старому беларускому тэатру, якому бракуе найперш густу.

Расійскі крытык Марк Ліпавецкі высувае асцярожнае меркаванне, маўляў росквіт драматургіі ў літаратуры прыпадае на часы, калі пасля бурных узрушэнняў у грамадстве наступае застой, заняпад, дэпрэсія... Эта, здаецца, працуе і для беларускага тэатру.

Беларускі тэатр дойліг час знаходзіцца ў стагнацы, будучы, па-за рэдкімі вынікткамі накшталт пастановак Мікалая Пінігіна ці легендарнага «Альтэрнатыўнага тэатра», перажыткам савецкай эпохі. З гэтай стагнацы тэатр пачаў выходзіць хіба некалькі гадоў таму — са з'яўленнем маладых труп, незашораных рэжысёраў, свежых павеваў з Захаду (Еўропа) і Усходу (Расія). Самае цікава ў айчынным тэатральным мастацтве адбываецца на вучэбных, дапаможных, экспериментальных, імправізаваных падмостках — на тых, якія не трапляюць у поле зроку праўладных змагароў з авангардам. «Не танцы» — лішніе таму пацверджанне.

ЗАКЛІК АБАРОНІМ ВЫСПУ БЕЛАРУШЧЫНЫ

Алесь ГІНЗБУРГ

У красавіку ЖРЭА Савецкага раёна было скасавана права на аренду памяшкання на Машэрава, 8, якое без малага 20 гадоў арандавала БНФ «Адраджэнне».

28 сакавіка старшыня партыі БНФ Аляксей Янукевіч аўбясціў старт кампаніі па абароне сядзібы.

Людзі культуры і навукі не засталіся ў баку. Публікуем тэкст звароту да чыноўнікаў і гра-

мадства, які на дадзены момант падпісалі больш за 60 асобаў. Сярод іх — акадэмік Радзім Гарэцкі, Народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч, пісьменнік Уладзімір Арлоў, музыкі Лявон Вольскі і Зміцер Вайцюшкевіч, сябры Беларускага ПЭН-Цэнтра, Саюзу беларускіх пісьменнікаў, ЗБС «Бацькаўшчына», журналісты «Новага часу» і «Нашай нівы».

Грамадскасці Беларусі

Копія: Старшыні Мінгарвыканкама Ладуцьку М. А.

Копія: в.а начальніка ЖРЭА Савецкага раёна г. Мінска Самуйліку А.М.

ЗВАРОТ

Суайчыннікі, абараніце Управу!

Сядзіба на Машэрава, 8 — асаблівае месца ў найноўшай гісторыі Беларусі. Ад 1992 года яго арандаваў Беларускі Народны Фронт, але так сталася, што цяпер гэты офіс мае значэнне не для асобнай партыі, а для цлага грамадства.

Пытанне з офісам на Машэрава, 8 выходзіць за межы спрэчкі гаспадарчых суб'ектаў. З высяленнем офіса ЖРЭА ліквідуе своеасаблівую выспу беларускасці, на якой ішла актыўная грамадская і культурная дзеянасць.

Сядзіба на Машэрава, 8 (раней Варвашэні, 8) — гэта рэдкая публічная прастора, дзе бытует жывая беларуская мова. Гэта месца, дзе людзі натуральна набываюць вопыт гаварэння па-беларуску — крытычна важны для захавання мовы. Адначасова, гэта месца, дзе фармуецца грамадзянская супольнасць Беларусі. Тут сутыкаюцца погляды. Без такога месца наша свобода і наша культура пацерпіць.

Траба абараніць яго. Гэта патрэбна не дзеля палітыкі. Гэта патрэбна дзеля культуры, дзеля мовы.

Мы — у большасці сваёй беспартыйныя — дактары і педагогі, навукоўцы і спевакі, пісьменнікі і артысты, бацькі беларускамоўных школьнікаў

і краязнаўцы, карысталіся памяшканнямі на Машэрава, 8 для грамадской дзеянасці, для самадукациі і самарэалізацыі, дзякуючы таму, што Партыя БНФ трymала дзвёры адкрытымі для ўсіх. Другога такога памяшкання ў нас няма.

Звяртаемся да адпаведных чыноўнікаў, якія могуць вырашыць гэтае пытанне.

Офісных плошчаў хапае. Арандатар спраўна плаціў у бюджет гораду. Просім пакінуць Управу па ранейшым адресе. Беспастаўна скасаваць арэнду — гэта значыць нанесці крываўду многім людзям, стварыць нагоду для грамадскага пратэсту.

Звяртаемся таксама да ўсіх грамадзянініў нашай краіны.

Існаванне беларусаў у сённяшній Беларусі — гэта няспыннае здана пазіцый. Беларуская нацыя падышла да крытычных рубяжоў — як у дэмографіі, так і ў сітуацыі мовай, культуры. І адзін з гэтих рубяжоў — Управа.

У свой час моладзь абараніла народны мемарыял Курапаты ад апаганівання. Хто мае гонар грамадзяніна — далучайтесь гэтае таксама да абароны Управы.

Заклікаем кожнага, хто можа, несці вахту салідарнасці ў памяшканні па адресе праспект Машэрава, 8.

беражы лес – чытай кнігі на
kamunikat.org

Объединение «Белорусское Историческое товарищество», «Białoruskie Towarzystwo Historyczne» Польша, 15-449, ул. Пролетарица 11,
УНП 5421952692

 kamunikat.org
Беларуская Інтэрнэт-Бібліятэка

• 7 000 кнігаў, газетаў і часопісаў • размовы пра культуру і літаратурныя радыёперадачы • навінкі выдавецкага рынку

Зарэгістравана Міністэрствам інфармацыі РБ. Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі № 206 ад 20 ліпеня 2009.

ЗАСНАВАЛЬНИК: Мінскі гарадскі арганізацыя ГА ТБМ імя Ф.Скарыны. Адрас: 220005, г. Мінск, вул. Румянцева, 13. Тэл.: 284—85—11.

ВЫДАВЕЦ: Прыватнае выдавецкае ўнітарнае прадпрыемства «Час навінаў». Пасведчанне №64 ад 12.01.2007 г.

АДРАС РЭДАКЦЫІ І ВЫДАЎЦА:
220113, г. Мінск, вул. Мележа, 1-1234.
Тэл.: +375 29 651 21 12, +375 17 268 52 81
novychas@gmail.com; www.novychas.org

НАДРУКАВАНА ў друкарні УП «Плутас-Маркет».
г. Мінск, вул. Халмагорская, 59 А.

Замова № 462

Падпісаны да друку 29.04.2011. 8.00.
Наклад 7000 асобнікаў. Кошт свабодны.

Рэдакцыя можа друкаваць артыкулы дзеля палемікі, не падзяляючы пазіцыі аўтараў.

Пры выкарыстанні матэрыялаў газеты спасылка на «Новы Час» абавязковая.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе мастацкія творы.
Чытацкая пошта публікуецца паводле рэдакцыйных меркаванняў.